

Jam autem ratio in eis exponendis adhibita non parum habet commendationis. Nam et argumentum est perspicue congruenterque in tres libros distributum juxta triplicem animorum nostrorum statum, in morte, post mortem usque ad judicium extremum, et in ipso judicio; deinde unusquisque liber in multiplicibus ac jucundissimis questionibus (quotquot fere de proposito argumento institui possunt) divisus est: quas tamen auctor ita dissolvit, ut perpetuis sanctorum Patrum antiquorum sententiis usus, nihil prorsus præter eorum effata de suo se addere velle profiteatur. Genus scribendi, sicut prudentissimum, et in loco tutissimum, sine Scriptura sacra, Ecclesiarum traditione atque auctoritate nihil de religione concludere, ita singularem animi moderationem demonstrans, eo magis prædicandam, quo in vitam cadere intelligimus, in omni disciplina versatum, et in re præsertim theologica eruditissimum, quique jugem veterum lectionem, ac pene infinitam memoriæ vim, cum ingenii acumine, scribendique facultate minime vulgari conjungeret. Dignus propterea quem cum doctioribus, sanctioribusque prædecessorum suorum conferamus, ne illos dicamus quodammodo superasse.

Quo loco, qua occasione, et ad quem hujusmodi opusculum scriptum fuerit, supervacaneum est commemorare, cum omnia abunde exponantur ab ipso Juliano in epistola (quæ opusculo eidem præfationis loco præmittitur) ad Idalium Barcinonensem episcopum, virum satis doctum, et egregie primum, qui Julianum Toletanum velut omnis doctrinæ virtutisque magistrum colebat.

Quo vero anno, non est ita facile definire. Quod si conjectura aliquid assequi possumus, ad annum 688 vel 689 ejus scriptio referenda videtur. Narrat enim Julianus enatam hujus disputationis occasionem ex mutuo colloquio habito cum Idalio, cum hic Toleti sub Paschæ tempus versaretur. Idalium vero non constat Toletum venisse, præterquam ad concilium Toletanum xv, quod anno 688 celebratum est. Accedit quod eodem ipso anno rex ad bellum profectus dicitur, cum Julianus de absolvendo opusculo cogitavit. Quod de Egica rege interpretamur, cum Ervigius ejus prædecessor pacis studia perpetuo secutus sit. At Egica, qui jam exeunte anno 687 regnum est adeptus, bellum suscipere non valuit ante annum 688. Ut ut sit, in postremis Juliani lucubrationibus hæc procul dubio recensenda est.

Quarto jam (quod scierimus) præla subiit hic tractatus. Primo Lipsiæ anno 1536 cura Joannis Cochleæ; secundo Parisiis anno 1554 ex ms. Andreae Rosendii, ut asseritur. Tertio Duaci anno 1564 procurante Boetio Epone, in academia Duacena professore regio: eodem pio consilio, quo Joannes Cochleus ante annos 28 usus fuerat; nempe ut hoc veteri monumento, religionem ab hæreticis impudenter impetitum defenderent, opponendo illorum temeritati ac novitati, in unius hominis testimonio, qui sæculo septimo vixerat, totius retro antiquitatis doctrinam circa præcipua controversiarum capita. Qua de re digna est quæ ab omnibus legatur supra laudati Boetii Eponis præfatio ad Philippum II Hispaniæ regem, ejus editioni præfixa, quæ præter summam pietatem et eloquentiam quam præ se fert, magnam continet laudem et operis et auctoris. Omnes hæc tres editiones eo pluris æstimandæ sunt, quod ex diversis Codicibus mss. sint expressæ, adeoque sibi mutuo lucem aliquando præferant. Namque illa alia quarta, quam significavimus, ab editoribus Bibliothecæ Patrum profecta, nihil per se habet commendationis, quippe quæ ad exemplar Duacensæ conformata est.

Jam autem accipe, quid nos in hac nostra præstiterimus. Cum nullum Codicem antiquum ad manus habuerimus (ille namque, quem vidit Ambrosius de Morales in monasterio Cisterciensium *de la Espina*, deplorando illo inecudio absumptus est, quo totum monasterium anno 1731 conflagravit) editiones duas Lipsiensem et Duacenam inter se diligenter contulimus, ex quibus neutram perpetuo secuti sumus, sed ex altera alteram mutuo emendavimus, si quando aperte peccant. Interea variantes utriusque lectiones descripsimus, et propria loca, unde sanctorum Patrum sententiæ verbave desumptæ sunt, quæque auctor minime indicavit, diligenter inquisita atque collata designavimus, annotantes si quid edita a nostris discrepant. Quæ tamen opera nostra in sancti Eugenii et Juliani Pomerii testimoniis nequidquam fuit. Periere enim absdubio opuscula in quibus Julianus laudatas sententias perlegerat: cujus tamen diligentia hæc fragmenta debemus.

SANCTI JULIANI

TOLETANI EPISCOPI

ΠΡΟΓΝΩΣΤΙΚΟΝ FUTURI ΣÆCULI

LIBRI TRES.

AUCTORIS EPISTOLA,

Quæ præfationis locum habet in veteribus Codicibus mss.

Sanctissimo ac præ cæteris familiarissimo mihi in Domino Idalio, Barcinonensis sedis episcopo, Julianus indignus Toletanus cathedræ episcopus.

Diem illum clara redemptorum omnium exceptione perspicuum, quo a præsentis anno pariter in urbe regia positi passionis Dominicæ festum festivo cor-

^a Lipsionensi, Redemptoris omnium.... conspicuum, quem....

^b Quis recolendo dignis queat explicare affatibus? Illud tunc, etc. Eadem.

A dium ardore susceptimus, quis recolendum dignis valeat affectibus explicare? Ille tunc ^b actum est, ut congrua tantæ festivitatis silentia expetentes, reuotionem secreti locum intraremus. Illic divinæ passionis complendi imbribus, discretis ambo stratis lectorum excipimur, ubi dum æternæ lucis spiculo ^c communius tangeremur, sacra lectio in manibus sumpta est. Lectum est in diurno silentio ^d. Dominicæ tunc passionis secreta, congestis Evangeliorum:

^c Speculo. Lips.

^d Quam avide scrutantes, lectum est in diurno silentio. Ead.

concordiâ, scruiabamur. At ubi ventum est ad A
 queundam lectionis desiderabilem locum, quem nunc
 recordari non valeo, concutimur, gemimus, suspiramus.
 Sublime quoddam jubilum in nostris mentibus
 nascitur, et subito in quamdam contemplationis ar-
 cem pertrahimur. Obortæ lacrymæ conatum lectio-
 nis avertunt, communis mœror rejicit librum, et
 solius mutuæ collationis secundari munere opperitur.
 Quis ibi divinus sapor nostros animos ^a attigerit,
 quæ supernæ charitatis dulcedo mentibus mortalium
 se illapsa diffuderit, quis aut scriptis ^b explicet, aut
 relatu condignæ vocis sufficiat explicare? Eras enim
 tunc (fateor, mi domine et frater ^c sanctissime) po-
 dagrici doloris contortionibus tabidus, sed multo
 amplius spe divinæ contemplationis erectus. Credo
 quod tunc omnis tibi dolor corporei cruciatus fugerit,
 cum divinum illud inter nos cœpit colloquium agi-
 tari. Ibi tunc ^d plenissime sensi *quam bonum sit et quam
 jucundum ^e habitare fratres in unum (Psalm. cxxxii,
 1)*; quando illud sancti Spiritus unguentum quod a
 Deo capite nostro in oram vestimenti ejus (quæ nos
 forsitan tunc eramus) descenderat, magnæ necessa-
 riæque perquisitionis ^f nos accensione lustrabat. His
 ergo ^g ferculorum dapibus invitati, cu pimus inter
 nos quærere quomodo se habeant ^h animæ defun-
 ctorum ante illam ultimam corporum resurrectio-
 nem, sicque collatione ⁱ mutuâ nosceremus, quid
 futuri post hanc vitam essemus: ut vivaciter et ve-
 raciter de hoc negotio cogitantes, tanto certius præ-
 sentia fugeremus, quanto futura perscrutantes nosce-
 remus avidius.

Orta ergo ex hoc negotio quædam quæstiunculæ
 sunt, quæ diversitate sui non leniter ^j animos nos-
 tros attigerunt. Sed de his optimam solutionem vel
 definitionem sensus brevitate non valentes colligere,
 erectus est nostrorum pariter animus, ut quidquid
 nobis de hac re in quæstionem venisset, stylo per-
 currente annotari deberet; sicque quidquid ^k ex hoc
 ipso respondendum ratio posceret, quidve catholico-
 rum magistrorum sensu definitum existeret, memo-
 ria sacræ lectionis nobis exprimeret: nec librorum re-
 volutione ^l continua, sed vivæ vocis id ageretur recor-
 dationis industria ^m. Tunc ego ⁿ, ni fallor, urgenti-
 bus vobis, accito notario, capitula de præmissis quæ-
 stiunculis eodem die in præsentia vestri, quanta po-
 tui brevitate, collegi. Sed in divinis rebus impatiens,
 ut assolet, tuæ sanctitatis ^o animus, tenuitatis meæ

vires suavissimo familiaritatis Imperio coegit, et li-
 dividuæ societatis præcepto construxit, ut hæc ipsa,
 quæ superius in quæstionem venerant, et quæ di-
 gesta titulorum nobis ^p jam formatione placetant,
 mox ut datum mihi divinitus otium persensissem, et
 uno tota et brevi volumine complicanda congererem,
 et quid ex hoc majorum auctoritas senserit, appositis
 eorum sententiis ^q demonstrarem; ut jam in per-
 quisitione talium quæstionum, numerositas librorum
 quærenti animæ laboriosa non esset, sed multiplicem
 lectoris sitim hæc collecta brevitatis satiaret. Insuper
 quoque definitum est a nobis, alternæ charitatis
 commercio, ut de resurrectione ultima corporum,
 quantæ possent ^r causæ vel quæstiunculæ memoriæ
 nostræ se recolendæ ^s ingerere, simili titulorum
 stylo renotanda curarem. Extra hos ergo duos li-
 bros ^t illud quoque socio mœstificati cordis affectu
 fieri censuimus, ut his duobus præcedentibus libellis,
 primus liber conderetur de hujus corporis morte,
 qui titulorum simili distinctione conformatus ^u præ-
 cederet, et legentis animum immoderato mortis me-
 tu perterritum, spe cœlestium erigeret gaudiorum;
 sicque post depositionem ^v vel receptionem corpo-
 ris hujus, quis et quantus sit sanctis animabus æternæ
 beatitudinis fructus, sequentium librorum haberetur
 renotatione expressus. Hæc igitur tota illa tunc de-
 siderabili die ^x acta vel definita mecum ipse co-
 gnoscis.

At modo, quia bellica profectio gloriosi principis
 ab urbe regia turbulentum cuneos populorum secum
 abegit, quo credo actum esse, ut salum mentis nos-
 træ post turbines ^y placidis aurarum flatibus inci-
 peret reserrenari; et tui præcepti et mei promissi re-
 cordari me contigit. Egi ergo, etsi non ut debui, sal-
 tem ut potui, quæ promisi. Primum librum de ori-
 gine humanæ mortis; secundum, quomodo se animæ
 defunctorum ante resurrectionem corporum habeant;
 tertium de ipsa resurrectione conformans. ^z Quod
 totum sub uno volumine in tribus libris fore consti-
 tuens, hoc principaliter huic vocabulum libro dedi-
 mus, ut ex meliore et majore parte Προφουητικῶν *fu-
 turi sæculi* appelletur. In quo tamen ^{aa} non mea, sed
 majorum exempla doctrinamque reperies; et tamen
 si alicubi parum aliquid vox mea insonuit, non aliud
 quam quod in eorum libris legisse me meminî, pro-
 prio stylo conscripsi. Sed et ibi si qua forsitan aliter
 quam dicenda sunt dixi, aut aliter quam formanda

^a Nostros nostrum animos. Lips.

^b Quis unquam aut dicere scriptis, aut. L.

^c Confrater. L.

^d Ubi tunc. L.

^e Atque jucundum. L.

^f Quando illud oleum sancti Spiritus, quod a capite nostro in oram vestimenti ejus... magnaue necessariæ perquisitionis, etc. Editio Duaccna.

^g Igitur. L.

^h Habere. L.

ⁱ Collocutione. L.

^j Non leviter. L.

^k Sic quidquid. D.

^l Tunc revolutione. L.

^m Et recordationis industria. L.

ⁿ Ergo. L.

^o Sanctitudinis. L.

^p Vobis. L.

^q Apostolicis etiam sententiis. Duab.

^r Posuunt. D.

^s Recolendo.

^t Extra duos igitur libros. L.

^u Confirmatus. L.

^v Dispositionem. L.

^x Expressum. Hæc ergo toto illo tunc desiderabili die, etc. L.

^y Profecturus secum, quod credo actum esse, ut salum mentis nostræ post ruinas, vel turbines, vic. l.,

^z Futura conformans. l.

^{aa} Appellaretur. In quo tum. . L.

erant ^a, temerator apposui, charitas quæ omnia suffert et tolerat, confitentis mihi ignoscat: idque apud animum ^b tuæ sanctitatis obtineat, ut quod imbecillitatis nostræ sensus minus docte formavit, prudentiæ vestræ ^c supplementum corrigat, elucidet et exornet: atque hoc præ cæteris a Domino obtentu precum ^d obtineat, ut quidquid in hoc opere male cautus forsitan delictorum contraxi, abolere jubeat commercium illud pii sanguinis Jesu Christi ^e et Salvatoris nostri. Hoc igitur opus, non ad hoc tantum mihi formare perplacuit, ut quasi ineognita legentibus demonstrarem, cum multis non dubitarem ^f harum rerum scientiam multiplicium librorum voluminibus didicisse; sed potius, ut sub uno collecta futurorum ^g ratio mentes mortalium eo vehementius tangeret, quo sine labore hic posita perlegisset, et eo compuncta mens redderetur ad tempus, quo facillime hic illi cibus occurrisset oblatus ^h. Hæc ergo librorum formatio ordinata, pro notitia collecta sufficiat, ut in hoc speculo noster sese animus recognoscat. Nam si id quod futuri sumus, sedula meditatione ruminaverimus, credo, quod aut raro aut nunquam ⁱ peccabimus. Sic enim scriptum est: *Fili, in omnibus operibus tuis memorare novissima tua, et in æternum non peccabis* (*Eccli.* vii, 40). His igitur peractis, quæ recordationis ^j causa præmissa sunt, id precor, id expeto ^k, ut librorum hæc oblata formatio, sive placens, sive displicens sit, aut censuræ vestræ stylo meliorem sui ^l subeat palmam, aut judicii vestri ^m debeat publicari sententia.

IDALII RESPONSIO ⁿ.

Sanctissimo, et mihi præ cæteris peculiari domino Juliano Toletanæ primæ sedis episcopo, Idalio Barcinonensis sedis episcopo.

Recordatione peccaminum meorum pavidus, et memoria ingentium criminum usquequaque perterritus, putaveram divinas aures in meis penitus obduratas fuisse clamoribus, cum promissionis vestræ minime perciperem opus. Et licet hujuscemodi causa nunc diversis perturbationibus agitata, nunc etiam optatæ opportunitatis eventu privatus, aut (ut assolet) oblivione detentus, suggestionibus meis valesfactionem alternans, sanctitudini vestræ intulerim minime preces; fretus tamen Salvatoris et Redemptoris nostri oraculo, quo discipulos sacravit, dicendo: *Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quamcunque petierint, fiet illis a Patre meo qui in caelis est* (*Matth.* xviii, 19); vestræ quoque promissionis fiducia uberrime fretus, fixum corde tenebam, quod neque veritas mentiri ullatenus posset, neque veritatis cultor atque discipulus mendacis deserviret. Expectabam ergo sanctitudinis vestræ pro-

missum, spem magnam repositam habens in Domino Jesu Christo: orabam tamen, etsi non quotidie, certe sæpe, ut idem qui ubique præsens est, cordi nostro inspirator adesset, et votis nostris effectum tandem præstaret.

Nunc ergo, quia Dominus memor fuit mei, et votorum meorum me compotem fecit, gaudio os meum et linguam exsultatione replevit, cum et vos perfectione sancti operis cumulavit, et me laboris vestri effectu ditavit. Dicam ergo illi cum exsultatione mentis Prophetæ sui verbis: *Benedictus Deus, benedictus Dominus, de die in diem* (*Psal.* lxxvii, 20). Adveniens namque quidam Judæus, nomine Restitutus, quasi brutum, ut ita dixerim, animal, materiam luminis congruentem deportans, librum quem studiosa brevitate, non solum ex antiquorum sanctorumque Patrum sententiis, verumetiam, inspirante et docente Christo, labore ac studio proprio consummare, et nostræ ineptiæ sanctitudinis vestræ prudentia mittere procuravit, gemellis manibus obtulit.

Quem aviditate noscendi rapiens potius quam accipiens, citissime pandi, titulumque contra suscipiens, miratum me esse fateor, cur tanti et tam præclari mercimonii causa tam infido, et a cultu fidei alieno, vestra sanctitas crediderit bajulo. Sed illico illa ratione imbutus, qua thesaurus fictilibus vasis committitur, præfato Judæo cur ea quæ acceperat, illæsa detulerit, prius potius quam vobis, gratias egi, considerans ne forsitan immutatione dextræ Altissimi ageretur, ut is qui caduca mercimonia vectare solitus erat, divinis æternisque mysteriis pararetur. Intellexi tamen in hac parte sancti et artificiosi cordis vestri humilitatem, quæ omne quod in dictis vestris venustum, nitens, et purum existit, cum gratiarum actione referendo ad Deum, cujus vobis manere venit, ingens et optimum reddit; vanam vero gloriam respuendo, eo idipsum abjectum videntium obtutibus ostendere nititur, quo villori gerulo hoc idem credidisse cernitur.

Inspecto igitur præscripti codicis disussuque vocabulo, nullum penitus aliud reperire vahui nomen eidem operi congruentius, nisi quod ipse in principio sui voluminis gestare videtur. Appellatur enim *Prognosticon futuri sæculi*, quod Latine præscientia futuri sæculi dici non incongruè potest. In quo quidem quamlibet primus liber quadam ex parte peccantibus asperitatem metumque incutere videatur; duo tamen subsequentes libri maxima fiducia christiolarum relevant corda ob spem futuræ resurrectionis, et regni, quod se fidelibus Christus daturum promisit. Reliquum vero totius codicis corpus legendo transcurrens, reperi illud quod Jesus Chri-

^a Formandum erat. Duac.

^b Animos. L.

^c Tuæ. L.

^d Precis. L.

^e Domini nostri Jesu Christi. L.

^f Dubitem. L.

^g Hic futurorum. L.

^h Optatus. L.

ⁱ Nunquam aliquando. L.

^j Quæ dignoscentiæ, vel recordationis. L.

^k Et expeto. L.

^l Deest sui in L.

^m Deest vestri. D.

ⁿ Exstat hæc epistola Idalii in editione Lipsiensi Joan. Cochleii, ad calcem Prognostici; deest vero in Duacena.

stus Dominus in Evangelio loquitur: *Omnis scriba A doctus in regno cælorum similis est homini patrifamiliæ, qui profert de thesauro suo vetera et nova* (Math. xii, 52). Evidenter enim et dubia effugata, et obscura in lucem producta sunt, cum et antiquorum Patrum decreta, et novæ brevitas indicia artificii vestri fructuoso labore ad medium sunt deducta. Manet ergo ex illorum sententia veritas, ex vestro autem labore nova et verissima brevitatis.

Quidquid igitur veraciter illi, caste et sobrie in Dei causis senserunt, est tibi commune cum illis, ad cuius notitiam doctrina Domini hoc ipsum deduxit. Vestræ tamen sollicitudini tantumdem applaudit, quod curiositate instante, illorum sententiæ in unum collectas, pigris et torpentibus contiguo relatu manifeste aperuit. Propter quod licet illi ministraverint donante Christo materiam, vestro tamen operi totius laboris astipulabitur summa. Nam et aurum quamlibet originis ac naturæ suæ obtineat splendorem, cum per formas aut etiam figurarum varietates perite deducitur decenterque politur, artificis ingenium non immerito prædicatur. Hujus rei exemplo permotus, ingenii efficaciam, quam divina cordi vestro intulit gratia, insigneque studium, quo vos in causis Christi desudasse cognosco, attollere laudibus procurarem, aut quia ego nequeo, alios prædicare præcærer, nisi quia id ipsum vobis displicere soleat, conscius essem. Restat ergo faciam quod vestræ sanctitas desiderat animæ.

Refert itaque mea pusillitas, imo mecum Ecclesiæ universitas, ad cuius notitiam insignia operis vestri deduxit nostra tenuitas, immensæ et ineffabili Trinitati, non quantas debet, sed quantas valet gratiarum copias, quia in fine temporum aut pene (ut verius dixerim) in consummatione mundi, effudit in corde beatitudinis vestræ donum gratiæ suæ simul et studium operis sancti, deditque in ore vestro directum et bene sonantem sermonem, quo et delinquentium corda terrendo sonaret, et bonis operibus deditos, in sanctis acilibus confirmandos, igni cœlesti affatim animaret.

Oramus deinde majestatis supernæ profusissimam pietatem, ut in præsulatu Ecclesiæ suæ ad illuminationem fidelium annos vitæ vestræ protelando conservet: et ita donum gratiarum suarum, quod cordi vestro diffudit, exuberare concedat, ut catholicam plebem studiosis operibus doctrinisque sanctimoniam vestræ, honorum omnium compotem reddat, proque laboris vestri sancta instantia, post longissima vitæ hujus spatia, remissis iniquitatibus, tectisque peccatis, cum sanctis et electis suis cœlestia vobis ad possidendum regna concedat.

^a Et quibus. L.

^b Mihi dignatus. L.

^c Ecce anxium est cor meum. D.

^d Defunctis animabus. L.

^e Eas. L.

^f Aliorum. L.

^g Collegi. L.

^h Necessæ sunt. D.

ⁱ De quo. L.

EJUSDEM JULIANI ORATIO AD DEUM.

Desertum Idumææ cæcus et morbidus possessor inhabitans, clamo ad te, Fili David, miserere mei. Patriam enim meam æternam Jerusalem quæro, cives ejus contemplari desidero; sed quibus ^a ductoribus illuc transeam, non invenio. Tu ergo qui temetipsum dignatus ^b es ostendere viam, porrige mihi manum tuam, qua illuc non jam cæcus, sed videns, sine aliquo latrocinantium impedimento perveniam. Tu enim solus, et talis es via, quæ latronem non habet. Ecce anxium cor meum ^c, pro reditu patriæ illius diu tibi suspirans, immensa futurorum cura distenditur: cupiens, ut antequam illuceatur, hic jam futuræ illius beatitudinis gaudia contempletur. Quærens enim, quis defunctorum animas ^d fructus post mortem corporis hujus maneat, quæ etiam glorificatio post receptionem corporum eos ^e attingat, pro modulo virium mearum, ac quantum ex disputatione majorum ^f dignoscere potui, quædam in hoc opere causarum instrumenta curavi colligere ^g. Sed hæc quoque, quantum potest dici a mortalibus, dicta sunt; non tamen omnia dici poterunt, quæ futura esse necesse est ^h, quia inscrutabiles sunt semitæ judiciorum tuorum. Ego tamen in illius patriæ sinum, de qua ⁱ tanta dicuntur, cupiens evolare, peto ut per te, qui via es, gradiar, in te, qui es veritas, non offendam, ad te, qui es vita, perveniam. A te ergo ^j, qui summæ felicitatis es via, nullis casibus dividar, nullis rerum impedimentis abrumpar; sed in te gradiens, latronem moriturus non patiar, mortuus ^k accusatorem non perferam. Angelicis morientem me excubiis protege; evocatum ad te, extenso ^l pietatis gremio consolare, ut ad te sine confusione veniens ^m, videam quæ bona sunt in Jerusalem. Jam jam, Domine, satis est, quod hucusque peccatorum tenebris fuscatus, non interii. Unde ut et hoc ipsum, quod mihi vel fratribus meis ⁿ ad remedium præparo, ne offensibile fiat in aliquo, te obsecro, te peto, per gloriosum illud sacri sanguinis tui commercium, et crucis tuæ invictum, et venerabile signum, ut non pro his velut temerarius ^o arguar, non ut erroneus contabescam, non cum illis puniar judicandus, qui magna de corde suo, non de spiritu tuo, loquuntur. Ecce habes, mi Domine, me pauperem tuum mendicantem et pulsantem, nec superbe nescita desinientem, sed humiliter, quæ scienda sunt, agnoscere cupientem. Ciba ergo me, Domine ^p, de omnibus promissis gratiæ tuæ, quæ hic etsi attingi ^q non possunt, perfici tamen vera fidei firmitate creduntur; ut gaudium illud quod nullo hominum

ⁱ Ergo deest. L.

^k Mortis. L.

^l Protento. L.

^m Perveniens. L.

ⁿ Deest meis. L.

^o Et quatenus pro his non ut temerarius. L.

^p Deest Domine in L.

^q Attingi sensu. L.

stylo valet comprehendendi, quod oculus non vidit^a, et A hic feliciter præstolari^b, et illic pleuori rerum ev-
in cor hominis non ascendit, dones mihi misero et dentia contueri.

^a Nultus oculus vidit. L.

^b Perfrui. L.

INCIPIT

PROGNOSTICON S. JULIANI

LIBER PRIMUS.

DE ORIGINÈ HUMANÆ MORTIS.

CAPUT PRIMUM.

Quomodo primum mors in mundum intraverit.

Peccato primi hominis actum esse, ut mors in mundum intraret, Paulus apostolus docet: *Per unum hominem, ait, peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt (Rom. v, 12.)*

CAPUT II.

Quod Deus immortales angelos creaverit, peccantibus autem hominibus mortem sit comminatus.

Mors in hominibus de peccati propagine venit. Non enim eodem modo^a, quo angelos condiderat Deus, ita et homines condidisse credendus est; ut etiamsi peccassent, mori omnino non possent. Sed ita conditus est homo, ut perfunctus obedientiæ munere, sine interventu mortis, angelica eum immortalitas sequeretur, æternitasque beata; inobedientem autem, mors plecteret justissima^b. Unde eosdem primos homines peccatores videmus ita fuisse^c morte mulctatos, ut etiam quicquid ex eorum stirpe esset exortum, eadem pœna teneretur obnoxium; non enim aliud ex his, quam quod^d ipsi fuerant, nasceretur. Pro magnitudine quippe illius reatus naturam damnatio^e mutavit in pejus, ut quod pœnaliter præcessit in peccantibus primis hominibus, etiam naturaliter sequeretur^f in nascentibus cæteris.

CAPUT III.

De qualitate primi hominis^g, vel de pœna mortis, qua post peccatum juste damnatus sit.

Primus homo ea naturæ qualitate creatus est, ut immortalitatis et mortis admodum capax, nec sic immortalis fieret, ut etiamsi peccaret^h, mori non posset; nec ita mortalis, ut si nolisset peccare, morti succumberet. Arbitrii quoque libertate dona-

^a *Eo modo.* L.

^b *Damnatione justissima.* L.

^c *Primos peccatores ita fuisse.* D.

^d *Deest quod in D.*

^e *Illius naturarum damnatio.* D.

^f *Sequeretur in cæteris hominibus.* D.

^g *Creata hominis.* L.

^h *Et mortis capax fieret, ut nec sic immortalis fuerit, ut etiamsi peccaret, etc.* D.

ⁱ *Et recte factum; quia nec peccatum dici possit.* D.

^j *Et justam esse pœnam.* L.

^k *Ex hoc loco confirmatur lectio aliquorum cod.*

Btus est, ut jure aut beatus esset qui nolisset peccare cum posset, aut miser, qui cum potuisset peccatum vitare, non aliqua necessitate, sed propria voluntate peccasset. Et quia nec recte factum, nec peccatum dici potestⁱ sine alicujus custodia vel desertione præcepti, in paradiso præceptum constitutus accepit, ut qui posse non mori, et posse mori habuit in natura, aut executione præcepti vitalis probatus obediens, sic fieret immortalis, ut mori ultra non posset; aut prævaricatione ejus deprehensus inobediens, sic inciperet esse mortalis, ut mortem vitare non posset. Hæc mihi videtur causa, qua primus homo præceptum accepit: et justa pœna esse^j, quæ peccanti merito suæ prævaricationis accessit.

CAPUT IV.

Unde dicta sit mors.

Mors dicta est, quod sit amara, vel a morsu primi hominis appellata^k. Nam cum primus humani generis parens lignum vetitum per inobedientiam contigit, per morsum mortem incurrit^l.

CAPUT V.

Tria esse genera mortis.

Et sciendum quod^m tria sunt genera mortis, id est, acerba, immatura, naturalis. Acerba infantum, immatura juvenum, naturalisⁿ senum.

CAPUT VI.

Quam aspera sit mors carnis, et quod plerumque molestiam ejus non sentiant morientes.

Quod attinet ad corporis mortem, id est, separationem animæ a corpore, cum eam patiuntur qui morientes appellantur, nulli bona est. Habet enim asperum sensum^o, et contra naturam vis ipsa, qua utrumque divellitur quod fuerat in vivente conjun-

mes. sancti Isid. (*Lib. 11 Etym. cap. 2*) in quibus totidem verbis continetur hæc altera mortis etymologia a morsu ducta. Quam lectionem cum indicasset editio Parisiensis sancti Isid. regia nostra editione antiquior, quare in hac non solum rejecta sit a textu, sed et omnino in margine præternissa, non videmus.

¹ *Prosequitur editio Lips. Unde et a morsu mors ipsa utique appellatur.*

^m *Et sciendum quod; desunt hæc verba.* L.

ⁿ *Matura, id est, naturalis.* L.

^o *A spiritu sensum.* L.

ctum atque consertum, tandiu moratur, donec omnis necetur et adimatur sensus, qui ex ipso inerat animæ carnisque complexu; quando tantam molestiam a nonnunquam unus ictus corporis, vel animæ raptus intercipit, nec eam sentiri præveniente celebritate permittit.

CAPUT VII.

Quod plerumque contingat, ut per asperam mortem^b liberetur anima a peccatis.

Quidquid illud est in morientibus, quod cum gravi sensu admittit sensum, pie fideliterque toleratum^c, auget meritum patientiæ, non aufert vocabulum pœnæ. Ita cum ex hominis primi perpetuata propagine proculdubio sit mors pœna nascentis, tamen si pro pietate justitiæque perpendatur, sit gloria renascentis. Et cum sit mors peccati retributio, aliquando impetrat, ut nihil retribuatur peccato. Ita ex hoc^d beatus Gregorius dicit: « Scriptum est: *Justus qua morte præventus fuerit, anima ejus in refrigerio erit* (Sap. iv, 7). Electi ergo qui ad perpetuam vitam tendunt, quid eis obest, si ad mollicum dure moriuntur^e? est enim nonnunquam fortasse eorum culpa, licet minima, quæ in eadem debeat morte resecari. Nam vir Dei contra Samariam missus, quia per inobedientiam in itinere comedit, hunc leo in eodem itinere occidit. Sed statim illic scriptum est, *quia sicut leo juxta asinum, et non comedit de cadavere ejus* (III Reg. xiii, 28). Ex qua re ostenditur, quod peccatum inobedientiæ in ipsa fuerit morte laxatum, quia idem leo qui viventem præsumpserat^f occidere, occisum non præsumit attingere. Qui enim occidendi ausum habuit, de cadavere occisi comedendi licentiam non accepit (Greg. Dial. lib. iv, cap. 24). » Unde ita esse credendum est, quod plerumque de culpis minimis ipse solus pavor egredientes justorum animas purget. Nam in ipso exitu vitæ animæ electorum nimio terrentur metu, incertæ utrum ad præmiæ, an ad supplicium transeant. Quidam autem electi in fine suo purgantur a quibusdam levibus peccatis; quidam vero in ipso suo fine hilarescunt, æternorum contemplatione bonorum^h.

CAPUT VIII.

Quod mors bonum aliquid non estⁱ, et tamen bonis bona sit.

Mors, qua separatur corpus ab anima, est plerumque bonis bona; quia per eam pertransitur ad immortalitatem futuram. Non quia mors bonum aliquid facta est, quæ antea malum fuit, sed tantam Deus fidei præstitit gratiam, ut mors, quam constat esse

^a Quantum totam molestiam. L.

^b Mortem carnis. L.

^c Tolerando. L.

^d Item ex hoc. D.

^e Moriantur? L.

^f Deest ejus. L.

^g Quia idem quem viventem præsumpsit. L.

^h Bonorum deest in D.

ⁱ Nec boni aliquid sit. L.

^j Subsequatur. L.

^k Attendant hanc optimam rei hujus solutionem. L.

^l Impartitur. L.

A vita contrariam, instrumentum fieret, per quod transiretur ad vitam.

CAPUT IX.

Contra eos qui dicunt, si in baptismo peccatum primi hominis solvitur, quare mors baptizatos homines subsequitur?

Quos movet, cur mortem homines patiantur, quorum per gratiam baptismi reatus absolvitur, intendunt^k. Qui enim hæc dicunt, solent argutis propositionibus dicere: Mors quæ in primum hominem venit, de malo inobedientiæ accidit, et ideo pro originali illo peccato mortis unicuique conditio impertitur^l. Nos autem quorum originale peccatum in baptismate solvitur, cur mortis hujus supplicio teneamur? His objectionibus ratio probata^m respondet. Sic enim de his doctor egregius Augustinus loquitur, dicens: « Ad hoc relinquitur animæ experimentum separationis a corpore, quamvis ablato jam criminis nexu, quoniam si regenerationis sacramentum continuo sequeretur immortalitas corporum, ipsa fides enervaretur, quæ tunc est fides, quando expectatur in spe, quod in re non videturⁿ (S. Aug. lib. ii de Peccat. merit. et remis., cap. 31 et 32). »

Fidei autem robore atque certamine, in majoribus duntaxat ætatibus, etiam mortis fuerat timor superandus: quod in sanctis martyribus maxime emicuit. Cujus profecto certaminis esset nulla victoria, nulla gloria, quia nec ipsa omnino esset certamen^o, si post lavacrum regenerationis jam sancti non possent mortem perpeti corporalem. Cum parvulis autem baptizandis, qui non ad baptismum propter Christi gratiam, sed propterea potius currebant, ne a corpore solverentur, atque ita non invisibili præmio probaretur fides: sed jam nec fideles essent, confestim^p sui operis quærendo et sumendo mercedem. Nunc vero majore et mirabiliore gratia Salvatoris, in usum^q justitiæ peccati pœna conversa est. De hoc quoque ita Julianus Pomerius ait: « Ideo regenerati hinc ad æternam beatitudinem transire sine carnis morte non possunt, quia non præsentis est vitæ, sed futuræ omne bonum, quod in eis sacramenta, quibus regenerantur, efficiunt. Et utique, si spe salvi fiunt quicumque salvantur, et spes non temporalis vitæ, sed æternæ est, non spe aliqua salvarentur regenerati in Christo, si non ad æternam beatitudinem consequendam, quæ non videtur, cui militat spes, sed propter hanc visibilem vitam sine termino possidendam, viderentur velle in Christo renasci: atque ita nec fideles essent, in quibus nulla esset invisibi-

^m Prolata. D.

ⁿ Prosequitur editio L. « Hinc Paulus ad Rom. Spe salvi facti sumus; spes autem, quæ videtur non est spes, nam quod videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam spectamus. »

^o Possent esse certamen. L.

^p Aliter editio Duac. Cum parvulis autem baptizandis quis non ad Christi gratiam propterea potius curreret, ne a corpore solveretur?... sed jam nec fides esset, confestim, etc.

^q In usus. L.

lium fides, et ad bona invisibilia promerenda tepidi A redderentur vitæ hujus temporalis amatores a. »

CAPUT X.

Quod præsto sint angeli, quando homines moriuntur.

Cum, imminente morte, animæ a corpore separantur, angelos ibi adesse fatendum est, qui exeuntes a corporibus animas justorum suscipiant, et piorum receptaculis introducant. Unde cum in Evangelio mentio divitis et Lazari pauperis ageretur, sic scriptum est : *Contigit mori inopem illum, et deferri ab angelis in sinum Abrahæ (Luc. xvi, 22)*. Qua sententia verissime confirmamur b, quod in separatione sanctarum animarum, et egressu a corpore, angelorum semper habeantur excubiæ.

Nam et sanctus Augustinus ex illa opinione disse-rens, qua voluit ostendere, si sciant mortui quid B agant vivi, hoc quoque in disputatione prædictæ quæstionis interserens, ait : « Nisi enim essent angeli, qui possent interesse vivorum et mortuorum locis, non dixisset Dominus Jesus : *Contigit autem inopem illum thori, et efferri ab angelis in sinum Abrahæ*. Nunc ergo hic, nunc ibi esse potuerunt, qui hinc illuc, quem Dominus voluit, abstulerunt » (Aug., *De cura gerenda p. mort., cap. 15*). Item idem doctor in libris de Trinitate sic dicit : « Quicumque de die in diem proficiendo renovatur in agnitione Dei, justitiæque ac sanctitate veritatis, transfert amorem de temporalibus c ad æterna. In quo profectu et accessu, tenentem mediatoris fidem cum dies vitæ hujus ultimus d quemque compererit, perducendus ad Deum quem coluit, et ab eo perficiendus, excipietur ab angelis sanctis, incorruptibile corpus in fine sæculi non ad pœnam, sed ad gloriam recepturus. »

CAPUT XI.

De timore mortis corporeæ.

Mortem carnis omnis homo timet, et mortem animæ pauci. Pro morte carnis, quæ sine dubio quandoque ventura est, omnes curant ne veniat : inde est quod laborant. Laborat, ne moriatur, homo moriturus, et non laborat, ne peccet, homo in æternum victurus. Et cum laborat ne moriatur, sine causa laborat. Id enim agit, ut multum mors differatur, non ut evadatur e. Si autem peccare nolit, non laboravit f, et vivet in æternum. O si possemus excitare homines, et cum ipsis pariter excitari, ut tales essemus amatores vitæ permanentis, quales sumus vitæ fugientis g ! Quid non facit h homo sub mortis periculo constitutus ? Gladio impendente cervicibus, prodiderunt homines quiddam sibi, unde

viverent, reservabant. Quis non continuo prodidit ne percuteretur, et post prodicionem fortasse percussus est ? Quis non continuo, ut viveret, prodere voluit unde viveret, eligens vitam mendicantem, quam colerem mortem ? Cui dictum est, *naviga ne moriaris, et distulit ? Cui dictum est, labora ne moriaris, et piger fuit ? Leviam Deus jubet, ut in æternum vivamus, et obedire negligimus. Non tibi dicit Deus : perde quiddam habes, ut vivas exiguo tempore in labore sollicitus ; sed : da pauperi unde habes, ut vivas semper sine labore securus. Accusant nos amatores vitæ temporalis, quam nec cum volunt, nec quandiu volunt, habent. Et nos invicem non accusamus, tam pigri, tam tepidi ad capescendam vitam æternam, quam si voluerimus, habebimus : cum habuerimus, non amitteremus. Hanc autem mortem quam timemus, etiamsi noluerimus, habebimus.*

CAPUT XII.

De differentia timoris, quare i unusquisque exploret, utrum tolerabilius sit plura genera mortium vivendo formidare, an unam ex his, quæ contigerit, sustinere.

« Quid interest, ait beatissimus Augustinus, quo mortis genere vita ista finiatur, quando ille cui finitur, iterum mori non cogitur ? Cum autem unicuique mortaliū sub quotidianis vitæ hujus casibus innumerabiles mortes quodammodo comminentur, quando incertum est quænam earum ventura sit, quæro utrum satius sit, unam perpeti moriendo i, an omnes timere vivendo. Nam nec ignoro, quam citius eligatur diu vivere sub timore tot mortium, quam semel moriendo, nullam deinceps k formidare. Sed aliud est quod carnis sensus infirmiter pavidus refugit, aliud quod mentis ratio diligenter enucleata vincit. Mala mors putanda non est, quam bona vita præcesserit. Neque enim facit malam mortem, nisi quod sequitur mortem. Non itaque multum curandum est eis qui necessario morituri sunt, quid accidat ut moriantur, sed moriendo quo ire cogantur. Cum igitur Christiani noverint, longe meliorem mortem religiosi pauperis fuisse inter lingentium canum linguas, quam impiū divitis in purpura et bysso, horrenda illa genera mortium quid mortuis obfuerunt qui bene vixerunt ? » (*De Civ. Dei cap. 11.*) l Quid est ista mors ? Relictio corporis, depositio sarcinæ gravis : sed si alia sarcina non portetur, qua homo in gehennam præcipitur. De ipsa ergo morte Dominus dicit : *Mortem non videt in æternum, qui sermonem meum servaverit (Joun. viii, 51)*. Non expavescamus istam mortem m, sed illam timeamus quæ gravior est. Quod autem est gravior, multi perverse timendo istam, inciderunt in illam.

a Hujus temporis amatores. D.

b Confirmamur. B.

c In agnitionem Dei justitia et sanctitate veritatis, transfertur a morte ad vitam, et a temporalibus, etc. L.

d Deest ultimus in D.

e Evadat. L.

f Noluerit, non frustra laboravit. L.

g Quales sunt homines amatores vitæ fugientis. L.

h Fecit. L.

i Quæ se. L.

j Lips. addit : *Et nullam deinceps formidare, an*

omnes semper, etc. Quod nec habent edit. S. Aug. a Sant-Maurinis.

k Nullam deinceps. L. et edit. S. Aug. Duacena vero deinceps non formidare.

l Ab his verbis in editione Lips. incipit alterum caput cum hoc titulo : *Qua ratione consolentur hi, qui mortem corpoream timeant*. Unde hic primus liber in editione Duacena constat capitibus 21, et in Lips. 22.

m Expavescamus istam mortem. L. in qua etiam deest quæ gravior est.

Dictum aliquibus est: « Adorate idola: quod si non feceritis, interficiemini, aut quemadmodum ille Nabuchodonosor dixit: *Si non feceritis, mittemini in caminum ignis ardentis* (Dan. III, 15). Multi timeverunt, et adoraverunt, nolentes mori, et mortui sunt: timendo mortem quæ non evaditur, inciderunt in mortem, quam evadere feliciter possent, si istam quæ non evaditur infeliciter non timerent. » Natus homo es, moriturus es. Quo ibis ut non moriaris? Quid facies ut non moriaris? Ut Dominus tuus necessitate te moriturum consolaretur, voluntate mori dignatus est. Quando vides Christum mortuum^a, dedignaris mori? Ergo moriturus es; quo evadas hoc, non habes; hodie sit, cras sit, futurum est: debitum est reddendum. Quid ergo agit homo fugiens, timens, occultans se, ne inventatur ab inimico? Nunquid agit ut non moriatur? non^b, sed ut serius paulo moriatur: non accipit debiti securitatem, sed præstolationem. Quantumlibet diu differatur, veniet tamen quod differtur. Nam mortem timeamus secundam, quæ istam carnis mortem excipit primam. Servemus ergo sermonem Dei in fide, perventuri ad speciem, cum acceperimus plenissimam libertatem. De patribus enim olim mortuis tale Dominus responsum Judæis dedit, dicens: *Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob. Non est Deus mortuorum, sed vivorum* (Matth. XXI, 32). Si ergo illi vivunt, laboremus sic vivere, ut cum illis vivere mereamur^c, cum mortui fuerimus; hoc enim illud est, quod Dominus dicit: *Qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet* (Joan. XII, 25); id est, qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit ad tempus in carne, vivit in anima, donec resurgat et caro, nunquam postea moritura.

CAPUT XIII.

De non timenda Christianis morte corporis, propterea quod justus ex fide vivit.

Ut ait ex hoc doctor et martyr beatus Cyprianus. « Ejus est mortem timere, qui ad Christum non vult ire; ejus est ad Christum nolle ire, qui se non credit cum Christo incipere regnare. Scriptum est enim: *Justus autem ex fide vivit* (Rom. I, 17). Si justus es, et ex fide vivis, si vere in Deum credis, cur non cum Christo futurus, et de Domini pollicitatione securus, quod ad Christum vocaris,

^a *Sino necessitate mortuum. L.*

^b *Deest non in L.*

^c *Pariter vivere possimus. L.*

^d *Qui vere justus fuit: desunt hæc verba in ed. Duac., sed habet Lip. et etiam Paris. a quodam monacho sancti Mauri absoluta anno 1726, cum qua cætera testimonia contulimus. Verum admonemus hoc loco lectorem, quod quamvis edit. Lip. Joan. Cochlaei frequenter consentiat cum editionibus sanctorum Patrum, quorum sententiæ in hoc opusculo laudantur, consaulto tamen a nobis lectiones editionis Duacensæ, licet ab illis aliquanto diversas, in contextum admissas esse, quando aperte non repugnant auctoris sententiæ. Cujus deliberationis duplex nobis ratio fuit: primum, quod consensus editionis Lips. cum editionibus sanctorum Patrum nobis valde suspectus sit, magisque videatur editoris diligentia tribuendus, qui sanctorum Patrum testimonia ad proprios fontes conformare curavit, opuscula unde desumpta sunt, annotato ad marginem: quæ diligentia in Duacena desi-*

amplecteris, et quod diabolo careas, gratularis? Si meon denique ille justus, qui vere justus fuit^d, qui fide plena Dei præcepta servavit, cum ei divinitus responsum fuisset quod non ante moreretur quam Christum Domini videret, et Christum infans in templum cum matre venisset, agnovit in spiritu natum esse Christum^e, de quo sibi fuerat ante prædictum. Quo viso, scivit se cito esse moriturum. Lætus itaque de morte jam proxima, et de vicina accensione^f securus, accepit in manus puerum, et benedicens Deum, exclamavit et dixit: *Nunc dimittis, Domine, servum tuum in pace, secundum verbum tuum: quia viderunt oculi mei salutare tuum* (Luc. II, 25-30). Probans scilicet^g atque contestans tunc esse servus Dei pacem, tunc liberam, tunc tranquillam quietem, quando de istis mundi turbinibus extracti, sedis et securitatis æternæ portum petimus, quando exfuncti vita hac, morte ad immortalitatem^h venimus. Illa est enim pax nostra, illa fide tranquillitas, illa stabilis et firma et perpetua securitas (Lib. de Mortalitate, p. 229, edit. Paris. 1726).

CAPUT XIV.

Quibus ex causis timor mortis humanæ valet temperari; et ut diem mortis potius amplecti quam timere debeamus; et quod magnus illic charorum numerus nos exspectet.

Prædictus doctor ait: « Regnum Dei, fratres charissimi, esse cœpit in proximo: præmium vitæ, et gaudium salutis æternæ, et perpetua lætitia, et possessio paradisi nuper amissaⁱ, mundo transeunte, jam veniunt. Jam terrenis cœlestia, et magna parvis, et caducis cœlestia succedunt^j. Quis hic anxietatis et sollicitudinis locus est? Quis inter hæc trepidus et mœstus est, nisi qui spes et fides deest? » (S. Cypr. Lib. de Mort.) Item idem doctor post aliqua: « Quid aliud in mundo quam pugna adversus diabolum quotidie geritur, quam adversus jacula ejus et tela conflictationibus assiduis dimicatur? Cum avaritia nobis, cum impudicitia, cum ira, cum ambitione congressio est; cum carnalibus vitiis, cum illecebris secularibus assidua et molesta luctatio est. Obsessa mens hominis, et undique diaboli infestatione vallata, vix occurrit singulis, vix resistit. Si avaritia prostrata

deratur, ut dubitare non liceat, Boetium ejus curatorem nihil de suo codice pro arbitrio immutasse. Deinde, cum ipse Julianus asserat, in libello conscribendo majorum sententias semper atque doctrinam, non semper tamen illorum verba adhibuisse, sed nonnunquam proprio stylo conscripsisse, quæ in illorum libris legisse se meminerat, nemo lectionem Duacensæ edit. propterea rejiciendam putabit, quod totidem verbis non semper respondeat editionibus sanctorum Patrum.

^e *Jam Christum. L.*

^f *De divina accensione. L.*

^g Lips. habet *semel pro scilicet*, quod est in Duac. in qua paulo infra deest *servis*.

^h *Quando extincta hac morte ad immortalitatem, etc. L. Edit. Paris. S. Cypr. Expuncta hac morte, et infra pax vera.*

ⁱ *Promissa. L. et edit. S. Cypr.*

^j *Æterna succedunt. L.*

est, exsurgit libido; si libido compressa est, succedit ambitio; si ambitio contempta est, ira exasperat, inflat superbia, vinolentia invitat, invidia concordiam rumpit, amicitiam zelus abscindit. Cogeris maledicere, quod divina lex prohibet; compelleris jurare, quod non licet. Tot persecutiones animus quotidie patitur, tot periculis pectus urgetur; et delectat hic inter diaboli gladios diu stare, cum magis concupiscendum sit et optandum, ad Christum subveniente velocius morte transire^a: ipso instruente et dicente nobis: Amen, amen dico vobis, quoniam plorabitis et fletibus^c vos, sæculum autem gaudebit: vos tristes eritis, sed tristitia vestra in lætitiā veniet (Joan. xvi, 20). Quis non tristitia carere optet? Quis non ad lætitiā venire festinet? Quando autem in lætitiā veniet nostra tristitia, Dominus ipse denuo declarat dicens: Iterum autem videbo vos, et gaudebit cor vestrum, et gaudium vestrum nemo tollet a vobis (Ibid., 22). Cum ergo Christum videre, gaudere sit, nec possit esse gaudium nostrum, nisi quis viderit Christum; quæ cæcitas animi, quæve dementia est, amare pressuras, et pœnas, et lacrymas mundi, et non festinare potius ad gaudium quod nunquam possit auferri? Hoc autem sit, quia fides deest, quia nemo credit vera esse quæ Deus promittit, qui verax est, cujus sermo credentibus æternus et firmus est. Si tibi vir gravis et laudabilis aliquid polliceretur, haberes pollicenti fidem, nec te falli aut decipi ab eo crederes, quem stare in sermonibus atque actibus suis scires. Deus tecum loquitur, et tu mente incredula perfidus fluctuas? Deus de hoc mundo recedenti æternitatem^d pollicetur, et dubitas? Hoc est omnino Deum non nosse, hoc est Christum credendi magistrum peccato incredulitatis offendere, hoc est in Ecclesia constitutum, fidem in domo fidei non habere. Quantum prosit exire de hoc sæculo, Christus ipse salutis atque utilitatis nostræ magister ostendit; qui, cum discipuli ejus conturbarent, quod se jam diceret recessurum, locutus est ad eos dicens: Si me diligeretis, gauderetis, quoniam vado ad Patrem (Joan. xiv, 28): docens et ostendens, cum chari quos diligimus de sæculo exeunt, gaudendum esse potius quam dolendum. Cujus rei memor beatus Paulus apostolus in Epistola sua ponit, et dicit: Mihi vivere Christus est, et mori lucrū (Ad Philip. i, 21): lucrū maximum deputans, jam sæculi laqueis non teneri, jam nullis concupiscentiis et vitiiis carnis obnoxium fieri, exemptum pressuris urgentibus^e, et venenatis diaboli faucibus liberatum, ad lætitiā salutis æternæ Christo vocante proficisci.

• Si igitur in Christo credimus, fidem verbis^f ejus habeamus, et non morituri in æternum, ad Christum cum quo victuri et regnaturi sumus, læta securitate veniamus. Quod interim morimur, ad immortalitatem

A morte transgredimur. Nec potest vita æterna succedere, nisi hinc contigerit exire: non est exitus iste, sed transitus, et temporali itinere decurso ad æterna transgressus. Quis non ad meliora festinet? Quis non immutari et reformari ad Christi speciem, et ad cœlestis gratiæ dignitatem citius exoptet? (S. Cypr., lib. de Mort.)

Item: « Venturus ad Christi sedem, et ad regnum cœlestium claritatem, lugere non debet et plangere, sed potius secundum pollicitationem Domini, secundum fidem veram, in sua profectione ac translatione gaudere (Ibid.). »

Item: « Ejus est in mundo diu manere velle, quem mundus oblectat, quem sæculum blandiens atque decipiens, illecebris terrenæ voluptatis invitat. Porro cum mundus oderit Christianum, quid amas eum qui te odit, et non magis sequeris Christum qui te redemit et diligit (Ibid.)? »

Item: « Mente integra, fide firma, virtute mentis robusta, parati ad omnem voluntatem Dei simus: pavore mortalitatis excluso, immortalitatem, quæ sequitur, cogitemus. Hoc nos ostendamus esse, quod credimus, ut nec charorum lugeamus excessum, et cum accersionis propriæ dies venerit, incunctanter et libenter ad Dominum, ipso vocante, perveniamus. Quod cum semper faciendum fuerit Dei servis, nunc fieri multo magis debet, corruente jam mundo, et malorum infestantium turbinibus obsesso: ut qui cernimus cœpisse jam gravia, et scimus imminere graviora, lucrū maximum deputemus, si istinc velocius recedamus. Si in habitaculo tuo parietes^g vetustate nutarent, tecta desuper tremarent^h, domus jam fatigata, jam lassa, ædificiis senectute labentibus, ruinam proximam minaretur, nonne omni celeritate migrares? Si navigante te, turbida et procellosa tempestas, fluctibus violentis excitatis, pronuntiaret futura naufragia, nonne portum velocius peteres? Mundus ecce nutat et labitur, et ruinam sui non senectuteⁱ rerum, sed sine testatur: et tu non Deo gratias agis? non tibi^j gratularis quod exitu maturiore subtractus, ruinis et naufragiis et plagis imminentibus exueris? »

Item: « Amplectamur diem, qui assignat singulis domicilio suo: qui nos istinc ereptos, et laqueis sæcularibus exutos, paradiso restituit et regno. Quis non peregre constitutus properet^k in patriam rogre^lredi? Quis non ad suos navigare festinans, ventum prosperum cupidius exoptaret, ut velociter liceret charos amplecti? Patriam nostram paradisi deputemus, parentes jam patriarchas habere cœpimus. Quid non properamus et currimus, ut patriam nostram videre, et parentes nostros salutare possimus? Magnus illic nos charorum exspectat numerus, parentum, fratrum, filiorum, frequens nos et copiosa turbæ

^a Et delectatur. D.

^b Properare. L.

^c Et plangetis. L.

^d Immortalitatem, atque æternitatem. L.

^e Augentibus. Duac. editio.

^f Verbis et promissis ejus. L.

^g Si habitaculi tui parietes. L.

^h Tremiscerent. L.

ⁱ Non jam senectute. L.

^j Deest tibi in L.

^k Properaret. L.

desiderat: jam de sua incolumitate secunda, adhuc de nostra salute sollicita. Ad eorum conspectum et complexum venire, quanta et illis et nobis in commune letitia est? Qualis illic caelestium regnorum voluptas^a sine timore moriendi, et cum aeternitate vivendi quam summa et perpetua felicitas? Illic est apostolorum gloriosus chorus, illic prophetarum exultantium numerus, illic martyrum innumerabilis populus. Ad hos avida cupiditate properemus, ut cum ipsis cito esse possimus, ut cito ad Christum provenire contingat, optemus. Hanc cogitationem nostram Deus videat, hoc propositum mentis^b et fidei Christus aspiciat, daturus eis claritatis suae ampliora praemia, quorum circa se fuerint desideria majora.

CAPUT XV.

Quam contraria sit Dominicæ orationi nostra voluntas, quando et quotidie ut fiat voluntas Dei oramus, et transire ad eum insistente mortis metu nolumus, cum exemplo cujusdam fratris, cui timentis exire de saeculo, increpans apparuit Christus.

De his praedicti doctoris sententia hæc est. Dicit enim: « Meminisse debemus voluntatem nos non nostram, sed Dei facere debere, secundum quod nos Dominus quotidie jussit orare. Quam præposterum est, quam perversum^c, ut cum voluntatem Dei fieri postulemus, quando evocat nos et accersit de hoc mundo Deus, non statim voluntatis ejus imperio pareamus? Obnitimur et reluctamur, et pervicacium more servorum ad conspectum Domini eum tristitia et mœrore perducimur, exeuntes istinc necessitatis vinculo, non obsequio voluntatis; et^d volumus ab eo præmiis caelestibus honorari, ad quem venimus invitati? Quid ergo oramus et petimus, ut adveniat regnum caelorum, si terrena captivitas delectat? Quid precibus frequenter iteratis^e, rogamus et poscimus, ut acceleret^f dies regni, si majora desideria et vota potiora sunt, servire istic diabolo, quam regnare cum Christo? Denique ut manifestius divinæ providentiæ indicia clarescerent, quod Dominus præscius futurorum aus consulat ad salutem; cum quidam de collegis et consacerdotibus nostris, infirmitate jam defessus, et de appropinquante morte sollicitus, commeatum sibi precaretur, astitit deprecanti, et jam penè morienti juvenis, honore et majestate venerabilis, statu excelsus, et clarus aspectu, et quem assistentem sibi vix posset humanus aspectus oculis^g carnalibus intueri, nisi quod talem videre jam poterat de saeculo recessurus. Ad quem ille non sine quadam animi et vocis indignitate infremuit, et dixit: Pati timetis, exire non vultis: quid faciam vobis?

^a Quanta illic caelestium regnorum voluntas. Duac.

^b Mentis nostræ. L.

^c Quamque perversum. L.

^d Et deest in Lip., sed habet Duac., cui consonat edit. S. Cypr.

^e Reiteratis. L.

^f Ita etiam edit. S. Cypr. Lip. vero acceleretur.

^g Et monentis eum, qui de persecutione sollicitus, de accensione securis, non consentit, ita Lip. edit. S. Cypr. habet sollicitis.... securis.. desiderium. In reliquis consentit Duacena.

^h Firmissimi. L.

A Increpantis vox est et monentis, qui de profectione sollicito, de accensione securo, non consentit^h ad præsens desiderio, sed consulit in futuro. (S. Cypr., *De Mort.*).

CAPUT XVI.

Ne desperatione frangamur, cum imminente morte turbamur.

Solent quidam dicere: Nunquid animus Christiani etiam morte imminente debet turbari? Qui enim hæc dicunt, accipiant congruum sibi responsum. Firmiⁱ quidem sunt Christiani, si qui sunt, qui nequaquam morte imminente turbantur: sed nunquid Christo firmiores? Quis hoc insanissimus dixerit? Quid est ergo quod ille turbatus est, nisi quia infirmos in suo corpore, hoc est, in sua Ecclesia, suæ infirmitatis similitudineⁱ consolatus est? ut si qui suorum adhuc morte imminente turbantur, ipsum intueantur, nec hæc ipso se putent reprobos, et pejore desperationis^j morte absorbeantur? Quantum itaque bonum de participatione divinitatis ejus expectare et sperare debemus, cujus nos et perturbatio tranquillat, et infirmitas firmat?

Nam et beatus Petrus apostolus, dicente sibi Domino: *Cum senueris, extendes manus tuas, et alius te cinget, et ducet quo tu non vis^k* (Joan. xxi, 18), quid aliud nisi solutus a corpore volebat esse cum Christo? Sed si fieri posset, sublata mortis molestia, vitam concupiscebat æternam: ad quam mortis molestiam nolens ductus est, et reliquit hunc infirmitatis affectum. Quod nemo vult mori, adeo usque naturale est, ut^l hoc ipsi beato Petro nec senectus auferre potuerit: cui dictum est, cum senueris, ducendus es quo non vis. Ac proinde quantacumque sit molestia mortis, debet eam vincere vis amoris, quo amatur ille, qui, cum sit vita nostra, etiam mortem voluit perferre pro nobis. Nam si nulla esset mortis vel parva molestia, non esset tam magna martyrum gloria.

CAPUT XVII.

Quod orationi in fine insistere debemus, et commendare nos fratrum precibus.

Cum extrema debiti finis imminet hora, oratio nos debet juvare^m continua. Si enim ad ignota vel longe posita loca in hoc mundo transire disponimus, modo nos fratrum orationibus commendamus, modo nos ipsos in ipso profectionis articulo continua lacrymarum inundationeⁿ perfundimus, precantes a Domino^o, ut placidis itinerum gressibus properemus. Et si hæc tam studiose, manente adhuc complexu corporis et animæ, inter cognita sæculi agimus p,

ⁱ Voluntaria similitudine. L.

^j Ne hoc ipso se putantes reprobos, pejore desperatione. L.

^k Præcinget, et ducet qua non vis. L.

^l Duac. Ad quam mortis molestia nolens ductus est, et reliquit hunc infirmitatis affectum, quo nemo vult mori, usque adeo naturali, ut, etc.

^m Adjuvare. L.

ⁿ Exundatione. L.

^o Precantes Dominum. L.

^p Carnis et animæ, inter incognita sæculi. Duac.

quanto studiosius in fine nostro facere debemus, cum ad illam regionem transitum facimus, ubi peracta separatione corporis ab anima, tam incognita pervenimus, ut nulla nobis hic dum vivimus cognitio maneat, utram nos post mortem beata vita recipiat, an rapiamur exeuntes de corpore ad tormenta? Nam quia et diabolus extrema vitæ nostræ suis laqueis innectere nititur, si in ipso exitu piis fratrum precibus et sedulis psalmodiæ officii muniamur, longe ille semper repellitur, nec audeat se nociturum divinis castris ingerere, ubi audit nomen Domini per ora concinentium fideliter resonare. Quosdam enim legimus in hora exitus sui, ab assistente diabolo, et insidiante, fraternis precibus et psalmodiæ frequentia liberatos. Unde non est dubium, quia cum pii fideles et verissimi Christiani ex hoc sæculo trans-eant, si sedula et frequens fratrum adjuverit oratio, non eos audeat contingere malignorum spirituum cruenta incursio.

CAPUT XVIII.

Quod conditiones sepulturæ, et curationes funerum debite fidelibus impendantur.

« Licet curatio funeris et conditio sepulturæ seu pompa exsequiarum, magis sint vivorum solatia, quam subsidia mortuorum; non tamen contemnenda nec abjicienda sunt corpora defunctorum, maximeque justorum atque fidelium, quibus tanquam organis et vasis ad omnia bona opera sanctus usus est Spiritus. Si enim paterna vestis et annulus, ac si quid hujusmodi, in tantum posteris charus est, in quantum erga parentes major affectus est; quanto magis nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, quæ utique tanto conjunctius atque familiarius, quam quælibet indumenta, gestamus » (S. Aug., *De Cura pro mort.*, cap. 3, et *de Civit. lib. 1*, cap. 13). Ac proinde quidquid humano corpori impenditur, non est præsidium salutis, sed humanitatis officium, secundam affectum, quo nemo unquam carnem suam odio habet. Unde oportet, ut qui potest, pro carne proximi curam gerat, cum ille inde recesserit qui gerebat. Et si hæc faciunt qui carnis resurrectionem non credunt, quanto magis debent facere qui credunt, ut corpori mortuo, sed tamen quandoque resurrecturo et in æternitate mansuro, impensum hujusmodi officium sit etiam quodammodo ejusdem fidei testimonium. « Nam et antiquorum justorum funera, officiosa pietate curata sunt, et exsequiæ celebratæ, et sepultura provisæ (*Genes. ult.*). Ipsi quoque dum viverent de sepeliendis, vel etiam transferendis suis corporibus mandaverunt filiis (*Genes. xviii*, 30). Et Tobias sepeliendo mortuos, Dominum promeruisse, teste angelo, commendatur (*Tob. xii*, 12). Ipse quoque Dominus die tertia resurrecturus,

A religiosæ mulieris opus bonum prædicat, prædicandumque commendat, quod unguentum pretiosum super membra ejus effuderit, atque hoc ad eum sepeliendum fecerit (*Matth.*, xxvi, 1). Et laudabiliter commemorantur in Evangelio, qui corpus ejus de cruce acceptum, diligenter atque honorifice tegendum sepeliendumque curarunt (*Matth.* xvii, 59, 60). Verum istæ auctoritates non hoc admonent, quod insit ullus cadaveribus sensus; sed ad Dei providentiam, cui placent etiam talia pietatis officia, mortuorum quoque corpora pertinere significant, propter resurrectionis fidem astruendam » (S. Aug., *ubi supra*).

CAPUT XIX.

B *Utum prosit defunctis, si corpora eorum in ecclesiis tumultentur.*

Cum quisque apud memorias martyrum sepelitur, hoc tantum prodest defuncto, ut commendans eum is, qui superstes est, martyrum patrocinio, affectus pro eo supplicationis augeatur. Cum ergo recolit animus, ubi sepultum sit charissimi corpus, et occurrat animo locus nomine martyris venerabilis, eidem martyri animam dilectam commendat recordantis et precantis affectus. Qui tamen affectus cum defunctis a fidelibus charissimis exhibetur, eis prodesse non dubium est, qui cum in corpore viverent, talia sibi post hanc vitam prodesse meruerunt (S. Aug., *De Cura pro mort.*, c. 4).

CAPUT XX.

C *Quod multum prosit mortuo in ecclesia tumulto fides, qua creditur, martyris apud quem conditur, patrocinio adjuvari.*

Plerique fidelium cum fidei præcedentis affectu, aut sua, aut suorum corpora apud memorias martyrum præcipiunt tumulari, non puto infructuosam esse quod creditur, aut inane, quod fideliter de divino auxilio speratur; tantum si non sint hujusmodi, qui in ecclesiis sepeliuntur, insolubiles culpæ, quæ eos non sinant, etiam oblati Deo sacrificiis, adjuvari post mortem. Ac proinde si fides illa habere meritum creditur, qua quisque implorator pro defuncto suo in locis martyrum tumulto deprecatur; quanto magis illa fides spei suæ fructum consequitur, quæ in vivente adhuc remediabilem sui cadaveris providet locum? Etenim sanctus Augustinus inquirenti de hac quæstione Paulino episcopo sic respondit: « Cum fidelis mater fidelis filii corpus desideravit in basilicam martyris poni, siquidem credidit ejus animam meritis martyris adjuvari, hoc quod ita credidit, supplicatio fuit, et hæc profuit, si quid profuit. Et quod ad idem sepulcrum recurrit animo, et filium precibus magis magisque commendat, adjuvat defuncti spiritum, non

^a Ad tam incognita. L.

^b A corpore. L.

^c Duæ. cum ratio funeris.

^d Opera perficienda. L.

^e Multo familiarius atque conjunctius. L.

^f Quam potest. D.

^g Tenendam. D.

^h Hujusmodi eorum. L.

ⁱ Quisquis ille impletus pro defuncto. D.

^k Deum deprecatur. L.

^l Sibi sui cadaveris. L.

^m Filii defuncti. Lips. et edit. S. Aug.

ⁿ Supplicatio quædam fuit. L. et edit. S. Aug.

mortui corporis locus, sed ex loci memoria vivus A
 matris affectus. Simul enim et quis, et cui commen-
 datus sit, non utique infructuose religiosam mentem
 rogantis attingit » (S. Aug., *De Cura pro mort.* c. 5).
 Hæc sanctissimi Augustini verba sunt, quibus cre-
 ditor non esse fidem illorum vacuum, qui pie viven-
 tes, suorum cadavera in memoriis martyrum præci-
 piunt tumulanda : licet multis aliis rationibus, et
 majorum didicerimus exemplis, quod illi damnabili-
 ter in ecclesia tumulentur, qui usque in finem suum
 sceleratissime vivunt. Nam meritum, per quod illis
 ista prosint, si nullum comparatum est in hac vita,
 frustra quæritur post hanc vitam. Ut enim hoc, quod
 impenditur, possit eis prodesse post corpus, in ea
 vita est acquisitum, quam quisque gessit in cor-
 pore.

^a Non parva est universæ Ecclesiæ. D.

^b Sacrificia.... offeruntur. L.

CAPUT XXI.

De oblationibus quæ pro fidelibus defunctis offeruntur.

In Machabæorum libris legitur oblatum pro mor-
 tuis sacrificium (II Machab. xii, 43). Sed etsi nus-
 quam in Scripturis veteribus omnino legeretur, non
 parvipendenda esset universæ ecclesiæ ^a, quæ in hac
 consuetudine claret, auctoritas : ubi in precibus sa-
 cerdotis, quæ Domino Deo ad ejus altare funduntur,
 locum suum habet etiam commendatio mortuorum.
 Cum enim sacrificium Deo pro spiritibus defuncto-
 rum offertur ^b, pro valde bonis gratiarum actiones
 sunt, pro non valde bonis propitiationes sunt, pro
 valde malis, etiamsi nulla sint adjumenta mortuorum,
 qualescunque tamen sunt consolationes viventium.

B Quibus tamen prosunt, aut ad hoc prosunt, ut plena
 sit remissio, aut certe ut tolerabilior sit ipsa dam-
 natio ^c.

^c Fiat ipsa damnatio. L.

LIBER SECUNDUS.

Quomodo se animæ defunctorum habeant ante resurrectionem corporum.

CAPUT PRIMUM.

De differentia paradisorum.

Unus est terrenus paradisos, ubi primorum homi-
 num vita corporaliter exstitit : alter vero cælestis,
 ubi animæ beatorum, statim ut a corpore exeunt,
 transferuntur, atque digna felicitate letantes, exspe-
 ctant receptionem corporum suorum. De hoc para-
 diso Julianus Pomerius ^a ait : « Hinc quoque viden-
 tur animæ justorum duci, vel ire in paradysum reced-
 entes a corpore, quo se raptum dicit Apostolus,
 mente profecto, non corpore. » Item idem post ali-
 quanta dicit : « Satis est dictum de paradiso cæle-
 sti ^b, et quod in eo sanctæ animæ statim de suis
 corporibus exeutes, Deo donante, mittantur. Quod
 ita debere credi, Dominus noster Jesus Christus sua
 auctoritate firmavit, ubi latroni dicendo, *Hodie me-
 cum eris in paradiso* (Luc. xxiii, 43), sine ulla ambi-
 guitate probavit, quod beatas animas suis exutas
 corporibus paradisos cælestis sine ullo intervallo
 temporis suscipiat. »

CAPUT II.

*Ubi sit paradisos, in quo beatorum animæ exutæ
 corporibus requiescunt.*

Legimus in beato Augustino, cum verba illa Apo-
 stoli enucleatissime definiret, quibus se idem Apo-
 stolus in tertium cælum raptum fuisse commemorat
 (II Cor. xii, 2), quod in tertio cælo sit paradisos, in

^a Julianus Pomerius in *Dialog. de Animæ natura*,
 octo libris comprehenso, lib. viii qui, teste sancto
 Isidoro, de resurrectione agebat, seu finibus bono-
 rum et malorum, quod opus omnino periit.

^b Satis est de paradiso cælesti scire. L.

^c In quo. D.

^d Generali nomine quidquid. L.

quo fuerit Apostolus raptus, et ubi beatorum animæ
 locantur exutæ corporibus : definiens idem doctor,
 primum cælum esse corporeum, secundum spiritale,
 tertium mentale, in quod ^e mentis ascenditur con-
 templatione, ita asserens : « Si primum cælum recte
 accipimus hoc omne corporeum, quidquid ^d est su-
 per aquas et terram. Secundum autem in similitu-
 dine corporali quod ^e ipsum cernitur, sicut illud,
 unde animalibus plenus in exstasi Petro discus ille
 submissus est (Act. x, 10, 11). Tertium vero quod
 mente conspicitur, ita secretum et remotum et om-
 nino arreptum a sensibus carnis atque mundatum ^f,
 ut ea quæ in illo sunt, et ipsam Dei substantiam,
 Verbumque Deum per quem ^g facta sunt omnia, in
 charitate sancti Spiritus ineffabiliter valeat videre et
 audire, non incongruenter arbitramur et illoc esse
 Apostolum raptum, et ibi paradysum fortassis esse
 omnibus meliorem, et si dici oporteat, paradysum
 D paradisorum » (S. Aug., *De Gen. ad litt. lib. xii, c. 34*).

CAPUT III.

*Quid significet sinus Abrahæ, in quo beatorum animæ
 recipiuntur.*

Sinum Abrahæ requiem patris, vel secretum ^h pa-
 tris, sive etiam paradysum significare, multiplicium
 doctorum sententiis definitum esse non ambigo, cum
 inter cæteros Ambrosius, Augustinus, atque Grego-

^e Spiritu. L.

^f Ita in Lips. et Duac. At vero S. August. editi li-
 bri habent *ita secreta, et remota, et.... arrepta....
 atque mundata.*

^g Verbumque Dei per quod. L.

^h Secretum quietis æternæ. L.

rius tanti patriarchæ sinum nihil aliud significasse A
 a elegantius docuerint.

CAPUT IV.

De differentia infernorum.

De discretionem infernorum in beati Augustini tractatibus legisse me memini : ubi duo inferna esse manifestius dicit, ut unus infernus supra terram, alter vero sub terra infernus esse b accipiatur, secundam vocem Psalmistæ Deo confitentis : *Eruisti animam meam ex inferno inferiori (Psal. LXXXV, 13)*. Nam propter duo ista inferna missus est Filius Dei, undique liberans c. Ad hunc infernum missus est nascendo, ad illum moriendo. Et hæc quidem dicens : « Infernum, ait, fratres d, nec ego expertus sum adhuc, nec vos, et fortasse alia via erit, et per infernum non erit : incerta sunt hæc. Verum quia dicit Scriptura, cui contradici non potest : *Eruisti animam meam ex inferno inferiori*, intelligimus tanquam duo inferna esse, superius et inferius. Nam unde infernus inferior, nisi quia est et superior e (S. Aug., *Enarr. in psal. LXXXV, v. 13, n. 17*) ? Item aliam opinionem idem doctor sanctissimus ponit, dicens quod apud ipsos inferos sit aliqua pars inferior, ubi dives ille immaniter torquebatur, et aliqua pars superioris inferni, in quo Abraham cum Lazaro lætabatur, ubi etiam omnes sancti ante adventum Christi habitati sunt. Sic enim prædictus doctor ait : « Fortassis apud inferos f est aliqua pars inferior, quo trahuntur impii qui plurimum peccaverunt. Etiam apud inferos utrum in locis quibusdam jam fuisset Abraham, non satis possumus definire. Nondum enim venerat Christus ad infernum g, ut erueret inde omnium sanctorum præcedentium animas, et tamen Abraham in requie ibi erat. Et quidem dives cum torqueretur apud inferos, cum videret Abraham, levavit oculos. Non enim posset levatis oculis videre, nisi ille esset superius, et ille inferior. Et quid ei respondit Abraham, cum diceret : *Pater Abraham. mitte Lazarum ut intingat digitum suum in aquam h, et stillet in linguam meam, quoniam crucior in hac flamma? Fili, memento, ait, quia percepisti bona in vita tua, et Lazarus mala : Nunc autem hic requiescit, tu autem torqueris (Luc. XVI, 24, 25)*. Et super hæc ait : *Inter nos et vos chaos magnum firmatum est, ut nec nos possimus ire ad vos i, nec inde aliquis venire ad nos (Ibid., 26)*. » (S. Aug., *ubi supra, n. 18*). Hæc ergo fortasse sunt duo inferna, quorum in uno quieverunt animæ sanctorum, in altero torquentur animæ impiorum.

a *Quam id ipsum significasse. L.*

b *Superior super terram, alter vero infernus inferior sub terra esse. L.*

c *Nos utique liberans. Lip. ed. S. Aug. nos undique.*

d *Lips. Et hunc quidem dicens infernum (ait) : Fratres.*

e *Lips. Infernum inferius, nisi quia infernum est superius.*

f *Apud ipsos inferos. L. et edit. S. August.*

g *Dominus venerat ad infernum. L. et edit. S. Aug.*

CAPUT V.

Unde dictus sit infernus.

Infernus dictus est eo quod infra sit j. Sicut enim secundum corpus, si ponderis sui ordinem teneant, inferiora sunt omnia graviora, ita secundum spiritum inferiora sunt omnia tristiora. Unde et in Græca lingua origo nominis, quo appellantur inferi, pro eo quod nihil sub se k habeant, resonare perhibetur (S. Aug., *De Gen. ad litt. lib. XII, cap. 33, n. 66*).

CAPUT VI.

Quales sint inferi, vel si sint corporei.

« Est quædam, ut ait beatissimus Augustinus, inferorum substantia, sed eam spiritalem esse arbitrator, non corporealem. Nec audiendi sunt, qui affirmant inferos in hac vita explicari, nec esse post mortem. Viderint enim quemadmodum poetica figmenta interpretentur : nos ab auctoritate divinarum Scripturarum, quibus solis de hac re fides habenda est, recedere non debemus » (S. Aug., *ubi supra, n. 62*).

CAPUT VII.

Qua ratione inferi sub terris esse credantur.

« Unde sub terris inferi esse credantur, si corporalia loca non sint, aut unde inferi appellantur, si sub terris non sunt (ut ait S. Augustinus) merito quaeritur. » Unde sic idem doctor ait : « Ideo sub terris inferi dicuntur, vel creduntur, quia congruenter in spiritu, per illam corporalium rerum similitudinem sic demonstrantur, ut cum defunctorum animæ l inferis dignæ, carnis amore peccaverunt, hoc per illas corporalium rerum similitudines exhibeatur, quod ipsi carni mortuæ solet exhiberi, ut sub terra recondatur (S. Aug., *ibid., n. 66*). »

CAPUT VIII.

Quod animæ beatorum statim a corpore exeunt, ad Christum in cælum vadunt.

De his interroganti Petro beatum Gregorium ita legimus respondisse : « Hoc neque de omnibus justis fateri possumus, neque de omnibus negare. Nam sunt quorundam justorum animæ, quæ a cælesti regno quibusdam adhuc mansionibus differunt : in quo dilationis damno quid aliud inveniunt, nisi quia de perfecta justitia aliquid minus habuerunt? Et tamen luce clarius constat, quia perfectorum justorum m animæ, mox ut hujus carnis claustra exeunt, in cælestibus sedibus recipiuntur. Quod et ipsa Veritas per se obtestatur dicens : *Ubicunque fuerit corpus, illuc congregabuntur et aquilæ (Matth. XXI, 28)*; quia ubi Redemptor ipse est corpore, illuc procul dubio colliguntur et animæ justorum. Et Paulus dissolvi desiderat, et esse cum Christo (Philip. 1, 23). Qui ergo Christum in cælo esse non dubitat, nec

j *In aquam : desunt hæc in L. et in ed. S. Aug.*

k *Venire ad vos. L.*

l *Inferi, eo quod infra sint, Latine appellantur. L.*

m *Nihil suave habeant. L. sed Durac. et edit. S. Aug. habent sub se.*

n *Per illas corporalium rerum similitudines sic demonstratur, ut quorum defunctorum animæ, etc. L. et edit. S. Aug.*

o *Perfectorum nostrorum. Sola edit. D. contra L. et S. Greg.*

Pauli animam in cœlo esse negat, qui etiam de solutione sui corporis atque inhabitatione cœlestis patriæ dicit (II Cor. 7, 4) : *Scimus quia si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem a habemus ex Deo, domum non manufactam, æternam in cœlis* (S. Greg., *Dial. lib. iv, c. 25*).

CAPUT IX.

Quod nunc animæ defunctorum in quibusdam receptaculis teneantur.

« Tempus quod inter hominis mortem et ultimam resurrectionem interpositum est, animæ additis receptaculis continentur, sicut unaquæque digna est, vel requie vel ærumna, pro eo quod sortita est in carne vivens ^b » (S. Aug., *Ench. c. 109*).

CAPUT X.

Quod animæ, quæ aliquid minus de perfectæ sanctitate habuerint, exeuntes de corpore, non statim collocantur in cœlestibus regnis.

Julianus Pomerius dicit : « Spiritus illi qui nec tam perfectæ sanctitatis hinc exeunt, ut ire in paradysum statim post depositionem suorum corporum possint, nec tam ^a criminose ac damnabiliter vivunt, aut ita in suis criminibus perseverant, ut cum diabolo et angelis ejus damnari mereantur, Ecclesia hic pro eis efficaciter supplicante, pœnis ^d medicinalibus expiati, corpora sua cum beata immortalitate recipient, ac regni cœlestis facti participes, in eo sine ullo defectu suæ beatitudinis permanebunt » (Jul. Pom., *Dial. de animæ nat., lib. viii*).

CAPUT XI.

Quod ante resurrectionem corporum non sic videatur Deus a sanctis spiritibus defunctorum, sicut post resurrectionem videbitur : et qualiter nunc defunctorum animæ corpora sua desiderant recipere.

Ait ex hoc beatissimus Augustinus : « Si quidem movet ^e, quid opus sit spiritibus defunctorum corpora sua in resurrectione recipere, si potest eis etiam sine corporibus summa illa beatitudo præberi, difficilior quidem quæstio est, quam ut possit perfecte hoc sermone definiri. Sed tamen minime dubitandum est, ereptam ^f hominis a carnis sensibus mentem, et post mortem ipsa carne deposita, transcens etiam similitudinibus corporalium rerum, non sic videre posse incommutabilem substantiam, sicut sancti angeli vident ^g, sive alia latentiore causa, sive ideo quia inest ei quidam appetitus naturalis corpus administrandi, quo appetitu retardatur, ne tota devotione pergat in illud summum cœlum, quandiu non subest corpus, cujus administratione appetitus ille conquiescit. Porro autem si tale sit corpus, cujus sit gravis et difficilis administratio, sicut hæc caro quæ

^a Quia ædificationem sola Lips. et paulo inferius edit. S. Greg. habet sed æternam.

^b Dum viveret. Lip.

^c Non tam. L.

^d A pœnis. L.

^e Si quem movet. Lip. cum edit. S. Aug.

^f Raptam. L.

^g Aliter Duac. quam editio L. et S. Aug. Non sic vivere posse in incommutabili substantia, sicut angeli vivunt.

A corrumpitur et aggravat animam (Sap. ix, 15), de propagine corruptionis existens, multo magis avertitur mens ab illa visione summi cœli. Unde abripienda necessario erat ab ejusdem carnis sensibus ut ei, quomodo possit capere illud, ostenderetur. Proinde cum hoc corpus, non jam animale, sed per futuram commutationem receperit spiritale, angelis adæquata, perfectum habebit naturæ suæ modum, obediens et imperans, vivificata et vivificans, tam ineffabili facilitate, ut sit gloriæ, quod ^h sarcinæ fuit » (S. Aug., *De Gen. ad litt. lib. xii, cap. 35*).

CAPUT XII.

Quod post descensum Christi ad inferos, animæ electorum non locis illis tenentur, ubi patriarcharum animæ tentæ sunt, sed statim eant ad cœlum.

Antiqui patres usque ad adventum Domini, quamlibet juste vixerint, ducti ad regnum non sunt, nisi ille descenderet, qui paradisi claustra hominibus sua morte aperiret ⁱ. Nam utique eos post perfectam justitiam, etsi tranquilla, tamen inferni claustra tenebant. Post mediatoris autem adventum in hoc mundo viventes ^j, ut ait beatus Gregorius, ad regnum ducimur mox ut de corpore eximus, et illud sine mora percipimus, quod antiqui patres cum maxima percipere dilatione meruerant.

CAPUT XIII.

Quod sicut animæ sanctorum post transitum ad cœlum vadunt, ita peccatorum animæ in infernum trahuntur.

Si esse sanctorum animas in cœlo attestatione sacri eloqui credimus, oportet ut et iniquorum animas in inferno esse per omnia credamus; quia ex retributione æternæ justitiæ ex qua justii gloriantur, necesse est ut et Injusti per omnia crucientur. Nam sicut electos beatitudo glorificat, ita credi necesse est, quod a die ^k exitus sui ignis reprobos exurat.

CAPUT XIV.

Quod hi qui semel fuerint in infernum projecti, ibidem erunt in perpetuum permansuri.

In Salomonis libro scriptum est : *Lignum in quocunque loco ceciderit, sive ad austrum sive ad aquilonem, ibi erit* (Eccl. 11, 3) : scilicet quia cum humani casus tempore, sive sanctus sive malignus spiritus egredientem animam a claustris carnis acceperit, in æternum secum sine ulla permutatione retinebit, ut nec exaltata ad supplicium prouat, nec mersa æternis suppliciis ad remedium ^l ereptionis ascendat.

^h Locus iste aperte corruptus est in edit. Duac. in qua ita legitur : *Angelis adæquata perfectum naturæ suæ modum obediens, vivificata. et imperans, et vivificans, tam inestimabili felicitate, ut sit ei gloriæ, quod, etc. L.*

ⁱ Interpositione suæ mortis aperiret. L.

^j In hunc mundum venientis, ut ait, etc. L.

^k Quod die. D.

^l Ultra ad remedium. L.

CAPUT XV.

Quod non sit anima privata sensibus suis post mortem corporis.

In Cassiani voluminibus legimus (Joan. Cass., *colat. 1, cap. 14, post. med.*) quod non sint otiosæ post separationem hujus corporis animæ, neque nihil sentiant, cum dives ille in inferno cruciari se in flamma ad Lazarum pauperem clamet (*Luc. xvi, 24*) : et illud quod de cruce Dominus ad latronem dixit : *Hodie mecum eris in paradiso* (*Luc. xxiii, 43*). Quod illi nequaquam Dominus promississet, si ejus animam nosset post separationem carnis vel privandam sensu, vel in nihilum resolvendam. Non enim caro ejus in paradiso, sed anima erat ingressura cum Christo. Quibus dictis, ut idem doctor ait, manifeste probatur animas defunctorum non solum suis sensibus non privari, sed nec istis quidem affectibus, id est, spe atque tristitia, gaudio atque meta carere, et ex eis quæ sibi in illo generali examine reservantur, quiddam eas jam incipere prægustare. Nec secundum opinionem quorundam infidelium, in nihilum eos resolvi post hujus vitæ excessum ^a, sed vivacius subsistere, Deique laudibus intentius inhærere... Nonne ultra omnes ineptias, non dico fatuitatem, sed insaniam esse, vel leviter ^b suspicari, illam pretiosioris hominis portionem, in qua etiam imago Dei, secundum beatum Apostolum, ac similitudo consistit (*I Cor. xi; Coloss. iii, 10*), deposita hac qua retunditur in præsentis sarcina corporali, insensibilem fieri, quæ omnem vim rationis in se continens, etiam ipsam mutam atque insensibilem carnis ^c substantiam participatione sui facit esse sensibilem? Cum utique consequens sit, et hoc rationis ipsius ordo contineat, ut exuta mens ista carnali pinguedine ^d, intellectuales virtutes suas in melius reparat, et puriores eas et subtiliores recipiat potius quam amittat. In tantum hoc quod dicimus beatus Apostolus verum esse cognoscit, ut etiam optet ab hac carne discedere, ut separatione ejus enixius valeat Domino copulari, dicens : *Desiderium habeo discedi, et cum Christo esse : multo enim melius* (*Philipp. i, 23*). *Quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur a Domino* ^e, et idcirco audemus, et bonam voluntatem habemus, magis peregrinari a corpore, et præsentem esse ad Dominum; propter quod contendimus sive præsentem, sive absentes placere illi (*II Cor. v, 6, 8, 9*). Commemorationem scilicet animæ ^f, quæ in hac carne est, peregrinationem a Domino atque absentiam a

^a Post hujus commorationis excessum. L.

^b Ita Duac. et edit. Cassiani. At Lips. : *Nonne ultra omnis ineptiæ, non dicam fatuitatem, sed insaniam est, vel leviter, etc.*

^c Materiam carnis. L. et ed. Cas.

^d L. et C. ed., qua nunc hebetatur pinguedine.

^e A Christo L.

^f Communicationem animæ. Duac.

^g Confidens. L.

^h Duacena : *Profteri animam habere posse similitudinem corporis, et corporalium omnino membrorum quisquis negat, etc.* Hic sensus abs dubio obscu-

A Christo esse pronuntians, ejusque ab hac carne separationem atque discessum, præsentiam ad Christum, tota credulitate constens ^g.

CAPUT XVI.

Quod anima similitudinem corporis habeat, et in eadem corporali similitudine requiem sentiat perferatque tormenta.

De anima humana, quod similitudinem corporis habeat, ista est sententia egregii doctoris Augustini. Ait enim : « Profteri animam habere posse similitudinem corporis, et corporalium omnino membrorum : hoc quisquis negat ^h, potest negare animam esse quæ in somnis videt, vel ambulare se vel sedere, vel huc atque illac gressu vel etiam volatu ferri, quod ⁱ sine quadam corporali similitudine non fit. Proinde si hanc similitudinem etiam apud inferos gerit, non corporalem, sed corpori similem, ita etiam recte in locis non corporalibus, sed corporalium similibus, sive in requie sive in doloribus est » (*S. Aug., De Gen. ad litt. lib. xii, cap. 33*).

CAPUT XVII.

An anima, cum incorporea sit, igne credatur corporeo cruciari.

Si viventis hominis incorporeus spiritus teneatur in corpore, cur non post mortem, cum incorporeus sit spiritus, etiam corporeo igne teneatur? Teneri autem per ignem spiritum dicimus, ut in tormento ignis sit videndo atque sentiendo. Ignem namque eo ipso quod videt, patitur, et quia cremare se ^k aspiciat, crematur. Sicque fit, ut res corporea incorpoream exurat, dum ex igne invisibili ardor ac dolor invisibilis trahitur, ut mens incorporea per ignem corporeum etiam corporea flamma cruciatur. Quamvis colligere ex dictis evangelicis possumus, quia incendium anima non solum videndo, sed etiam experiendo patiatur. Veritatis enim voce, dives mortuus in inferno dicitur sepultus. Cujus anima quia in igne teneatur, insinuat, qui Abraham deprecatur ^l, dicens : *Mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam; quia crucior in hac flamma* (*Luc. xvi, 24*). Dum ergo peccatorem divitem damnatum in ignibus perhibet, quisnam sapiens reproborum animas teneri ignibus neget?

CAPUT XVIII.

Quod unus sit gehennæ ignis, et non uno modo cruciet peccatores.

Unus quidem est gehennæ ignis, sed non uno modo omnes cruciat peccatores. Uniuscujusque enim rus est, et corruptus contextus : quare ex Lip. emendavimus, prout legitur etiam in Augustino. Cætera aliquantulum discrepant, sed absque ullo errore, vel sententiæ inversione : itaque retinimus Duacenam.

ⁱ Videtur vel ambulare, vel sedere, vel hac atque illac gressu, vel etiam volatu avolare, quoa, etc. Lip. cum S. August. edit.

^h Incorporeo igne. L.

^k Concremari se. L.

^l Deprecabatur. L.

quantum exigit culpa, tantum illic sentietur et pœnæ. Nam sicut in hoc mundo multi sub uno sole consistunt, nec tamen ejusdem solis ardorem æqualiter sentiunt, quia alius plus æstuat, alius vero minus^b; ita illic in uno igne non unus est modus incendii, quia quod hic diversitas corporum^c, hoc agit illic diversitas peccatorum, ut et ignem non dissimilem habeant, et tamen eosdem singulos dissimiliter exurat.

CAPUT XIX.

Quo post mortem purgatorius ignis esse credatur.

Purgatorium ignem post mortem esse, multorum tractatorum cognovimus sententiis evidenter^d definitum. Inter quos Augustinus doctor egregius, licet eum in hac vita fidelibus accidere posse testetur, tamen et post mortem definit eum quibusdam^e esse futurum, contestans quod ignis ille purgatorius, qui nunc a quibusdam contemnitur et parvus putatur, multo gravior existat, quam quidquid homo potest pati in hac vita (Aug., *Enarr. in psal. xxxvii, n. 3*). Gregorius quoque de hoc purgatorio igne sic dicit: « Pro quibusdam levibus culpis ante iudicium purgatorius ignis esse credendus est pro eo quod Veritas dicit, quia si quis in Spiritum^f sanctum blasphemiam dixerit, neque in hoc sæculo neque in futuro remittetur ei (Matth. xii, 32). In qua sententia datur intelligi, quasdam culpas in hoc sæculo, quasdam vero relaxari in futuro » (S. Greg., *Dial. lib. iv, cap. 30*). Quod enim de uno negatur, consequens intellectus patet quia de quibusdam conceditur. Sed tamen, ut dixi, hoc de parvis minimisque peccatis fieri posse credendum est, sicut est assiduus otiosus sermo, immoderatus risus, vel peccatum curæ rei familiaris, quæ vix sine culpa vel ab ipsis agitur, qui culpam qualiter declinare debeant, sciunt, aut non in gravibus rebus error ignorantia, quæ cuncta etiam post mortem gravant, si adhuc in hac vita positus minime fuerint relaxata. Namque cum Paulus dicat Christum esse fundamentum, atque subjungat: *Si quis ædificat^g supra fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna^h, fenum, stipulam, . . . uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit. Si cujus opus manserit, quod superædificavit, mercedem accipiet: si cujus opus arserit, detrimentum patietur; ipse autem salvus erit, sic tamen, quasi per ignem* (I Cor. iii, 12, 13, 14, 15). Quamvis hocⁱ de igne tribulationis nobis in hac vita adhibito possit intelligi, tamen si quis hoc de igne futuræ purgationis accipiat, pensandum summopere est^j, quia illum dixit per ignem quidem posse salvari, non qui super hoc fundamentum æs, ferrum, plumbum ædificat, id est, peccata majora, et idcirco duriora, atque tunc jam insolubilia; sed lignum, fenum, stipulam, id est, peccata minima, atque

levissima, quæ ignis facile consumat. Hoc tamen sciendum est, quia illic saltem de minimis quisque nihil purgationis obtinebit, nisi bonis hoc actibus in hac adhuc vita positus, ut illic obtineat, promereatur.

CAPUT XX.

Quod alius sit ignis purgatorius, quo plerique salvandi esse creduntur, alius ille, in quo impii, Christo judicante, mergendi sunt.

Beato Augustino distinguente cognoscimus (*Enarr. 2 in psal. xxix, n. 2*), quod alter sit ille ignis futurus, de quo impii Christo judicante dicendum est: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum* (Matth. xxv, 41); alter iste, qui purgatorius proprie appellatur, propter eos qui per eum salvi fiunt. Per illum enim^k qui futurus est impii, nullus salvabitur, quia juxta quod scriptum est: *Ibunt hi in supplicium æternum* (*Ibid.*, 46). Per istum autem ignem qui probat et purgat, salvatio manifesta promittitur. Nam juxta quod prædictus doctor ait: Si autem ignem illum loco isto voluerimus accipere, de quo Dominus dicit sinistris: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum*, ut in eis etiam isti esse credantur, qui ædificant super fundamentum hoc ligna, fenum, stipulam, eosque ex illo igne post tempus pro malis meritis impervitum liberet boni operis fundamentum; quid arbitramur dextros, quibus dicitur: *Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum* (*Ibid.*, 34), nisi eos qui ædificant super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos? Sed in illum ignem de quo dictum est, *Sic tamen quasi per ignem* (I Cor. iii, 15), si hoc modo intelligatur, utriusque mittendi sunt, et dextri scilicet, et sinistri. Utrique quippe illo igne probandi sunt, de quo dictum est: *Dies Domini declarabit, quia in igne revelabitur, et uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit* (I Cor. iii, 13). Si ergo utrumque probabit ignis, ut si cujus opus manserit, id est, non fuerit igne consumptum quod superædificavit, mercedem accipiet, si cujus opus arserit, detrimentum patietur; profecto non est æternus ille ignis. In illum enim soli sinistri novissima et perpetua damnatione mittentur, iste autem ignis solos dextros probat. Sed alios eorum sic probat, ut ædificium, quod super Christum fundamentum ab eis invenerit esse constructum, non exurat neque consumat; alios autem aliter, id est, ut quod superædificaverunt, ardeat, damnumque patiat, salvi autem fiant; quoniam Christum in fundamento stabiliter positum præcellenti charitate tenuerunt. Si autem salvi fiunt, profecto ad dexteram stabunt, et cum cæteris audient: *Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum* (Matth. xxv, 34). Non ad sinistram, ubi erunt qui salvandi non erunt, et ideo audient: *Discedite a me, maledicti, in ignem æter-*

^a Unusquisque etenim quantum exigit culpa, tantum illic sentiet et pœnam. L.

^b Et alius plus. . . et alius minus. L.

^c Diversitas operum. L.

^d Deest evidenter in Lips.

^e Pro levibus culpis, quibusdam, etc. L.

^f Sancto Spiritui. L.

^g Superædificaverit. L.

^h Lignum. L.

ⁱ Hoc deest in Duac.

^j Sollicite est. L.

^k Deest enim in Duac.

num (*Matth.* xxv, 41). Nemo quippe ab illo igne sal-
bitur, quia in supplicium æternum omnes illi ibunt, ubi
vermis eorum non moritur, et ignis eorum non extin-
guitur (*Marc.* ix, 45).

CAPUT XXI.

*Quod ignem purgatorium non post ultimum iudicium,
sed ante perferant animæ.*

De pœnis purgatoriis, quod ante illud ultimum
iudicium fiant, sanctus Augustinus definitam ponens
sententiam ait: « Nos quidem in hac mortali vita
pœnas quasdam purgatorias esse confitemur; . . .
sed temporales pœnas alii in hac vita tantum, alii
post mortem, alii tunc, et nunc. Verumtamen ante
illud iudicium severissimum ^a novissimumque pa-
tiuntur; non autem omnes venient in sempiternas
pœnas, quæ post illud ultimum iudicium sunt fut-
uræ, qui post mortem sustinent temporales. Nam
quibusdam quod in isto non remittitur, remittetur
in futuro sæculo, id est, ne futuri sæculi æterno
supplicio puniantur » (*Aug. de Civit. Dei, lib. xxi, cap.*
13). ^b Nam quomodo quibus peccatum in isto sæ-
culo remittitur, in futuro æterno supplicio punian-
tur? Unde et post aliquanta idem doctor: « Qui-
quis igitur, ait, pœnas cupit evadere sempiternas,
non solum baptizetur, verumetiam justificetur in
Christo, ac sic ^c vere transeat a diabolo ad Christum.
Purgatorias autem pœnas nullus futuras opinetur,
nisi ante illud ultimum tremendumque iudicium »
(*Ibid.*, cap. 16). Tanti ergo doctoris confirmati sen-
tentia fatemur, quod purgatorius hic ignis ante ulti-
mum iudicium fiat, et ignem illum, in quo om-
nes impii, Christo iudicante, mergendi sunt, ante-
cedat.

CAPUT XXII.

*Utrum hi qui in purgatorio tyne salvandi sunt, usque
ad tempus resurrectionis, an infra cruciari cre-
dantur.*

Puto quod sicut non omnes reprobi qui in æter-
num ignem damnandi sunt, una eademque supplicii
qualitate ardebunt ^d, sic omnes qui per graves pur-
gatorias pœnas salvi esse creduntur, non uno eo-
demque spatio temporis cruciatus spirituum susti-
nebunt ^e: ut quod in reprobis discretione pœnarum,
hoc in istis qui per ignem salvandi sunt, mensura
temporis agitetur. Sed tanto illis minus vel majus
ignis purgatorii extendetur supplicium, quanto hic
minus vel amplius bona temporalia ^f dilexerunt:
juxta illud quod beatus Augustinus in suis libris de
pœnis purgatoriis ageus, inter cætera sic dicit: « Tale
etiam aliquid post hanc vitam fieri incredibile non
est, et utrum ita sit queri potest, et aut inveniri,
aut latere nonnullos fidelium per ignem purgatorium
quanto magis minusve bona ^g pereuntia dilexerunt,

^a Dicitur pro severissimum, habet ultimum.

^b Tota hæc periodus usque ad unde et post ali-
quantum, desideratur in Lips.

^c Ac si. Lips.

^d In æterno igne mergendi sunt, una eademque sup-
plicii qualitate damnandi sunt. L.

^e Non in uno eodemque spatio cruciatum spiritus
sustinebunt. L.

A tanto tardius citiusve salvari. Non tamen tales de
quibus dictum est, quod regnum Dei non posside-
debunt (*I Cor.* vi, 10; *Galat.* v, 21), nisi conve-
nienter pœnitentibus eadem crimina remittantur.
Convenienter autem dixi, ut steriles in eleemo-
synis non sint » (*Aug.*, *Ench. cap.* 69).

CAPUT XXIII.

*Quod ad tribulationem purgatorii ignis mors ista
pertineat carnis.*

De purgatoriis pœnis doctor egregius disputans
Augustinus: Potest, ait, ad istam tribulationem per-
tinere etiam mors ista carnis, quæ de primi peccati
perpetratione concepta est, ut secundum cujusque
ædificium tempus quod eam sequitur, ab unoquoque
sentiatur. Persecutiones quoque, quibus martyres
coronantur, et quas patiuntur quicumque Christiani,
probant utraque ædificia velut ignis; et alia consu-
munt ^h cum ipsis ædificatoribus, si Christum in eis
non inveniunt fundamentum, alia sine ipsis, si inve-
niunt; quia licet cum damno, salvi tamen erunt
ipsi: alia vero non consumunt, quia talia reperiunt,
quæ maneat in æternum.

CAPUT XXIV.

*Utrum animæ mortuorum se invicem, et quos nusquam
viderunt, agnoscant.*

Quod se animæ defunctorum exutæ corporibus
ⁱ recognoscere invicem ⁱ possint, testatur Evange-
lista cum dicit: *Factum est, ut moreretur mendicus,
et portaretur ab angelis in sinum Abraham: mortuus
est autem et dives, et sepultus est in inferno. Et ele-
vans oculos suos cum esset in tormentis, vidit Abra-
ham a longinquo ^k, et Lazarum in sinu ejus. Et ipse
dixit: Pater Abraham, mitte Lazarum, ut intingat
extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam
meam, quia crucior in hac flamma* (*Luc.* xvi, 22-24).
Ecce quomodo divitis anima Lazari pauperis spiri-
tum cognoscebat. Ex quo non est dubitandum, quod
se defunctorum spiritus in illa regione pariter re-
cognoscant. Possunt enim et boni bonos, et mali
malos recognoscere. « Si enim, ut ait Gregorius,
Abraham Lazarum minime cognovisset, nequaquam
ad divitem in tormentis positum, de ejus transacta
contritione loqueretur dicens, quod mala receperit
in vita sua. Et si mali malos non recognoscerent, ne-
quaquam dives in tormentis positus, fratrum suo-
rum etiam absentium meminisset. Quomodo enim
præsentes non posset cognoscere, qui etiam pro ab-
sentium memoria curavit exorare? Qua in re illud
quoque ostenditur, quia et boni malos, et mali
cognoscunt bonos. Nam et dives ab Abraham cogno-
scitur, cui dictum est: *Recepisti bona in vita tua.* Et
electus Lazarus a reprobo divite est cognitus, quem

ⁱ Transitoria. L.

^g Sua bona. L.

^h Quicumque Christi probantur, utraque ædificia,
velut ignis, et alia consumunt. L.

ⁱ A corporibus. L.

^j Invicem deest in Lip.

^k Elevans autem . . . vidit Abraham a longo. Lip.;
et infra: ut intingat . . . in aqua.

nitiſſi preceatur ex nomine dicens : *Mitte Lazarum*. In qua videlicet cognitione ^a utriusque partis cumulus retributionis exerescet, ut et boni amplius gaudeant, qui secum eos lætari conspiciunt, quos amaverunt ; et mali cum eis torqueantur, quos in hoc mundo dilexerunt : ut eos non solum sua, sed etiam ^b eorum pœna consumat. Fit autem in electis quidam mirabilis : quia non solum eos agnoscunt, quos in hoc mundo noverant, sed velut visos et cognitos recognoscunt bonos quos nunquam viderunt. Nam cum antiquos patres in illa æterna hereditate viderint, eis incogniti per visionem non erunt, quos in operibus ^c semper noverunt. Quia enim illie omnes communi claritate Deam conspiciunt, quid est quod ibi nesciant, ubi scientem omnia sciunt) (S. Greg. Dial. lib. iv, cap. 33)?

CAPUT XXV.

Utrum animæ beatorum orare videantur pro his quos in inferno sentiunt.

Orant pro inimicis suis eo tempore animæ beatorum, ut ait beatus Gregorius, quo possunt ad fructuosam pœnitentiam eorum corda convertere, atque ipsa conversione salvare. Quid enim aliud pro inimicis orandum est, nisi hoc quod ait Apostolus, *ut det eis Deus pœnitentiam, et respiciant a diaboli laqueis, a quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem* (II Timoth. ii, 25, 26)? Et quomodo pro illis tunc orabitur, qui jam nullatenus possunt ad justitiæ opera ab iniquitate commutari? Eadem itaque causa est, cur non oretur tunc pro hominibus æterno igne ^d damnatis, quæ nunc causa est, ut non oretur pro diabolo angelisque ejus æterno supplicio deputatis. Ipsa nunc etiam causa est, ut non orent sancti homines pro hominibus infidelibus, impiisque defunctis, quia de eis utique quos æterno supplicio deputatos jam noverunt, ante illum justis iudicis conspectum orationis suæ meritum cassari refugiunt. Quod si nunc quoque viventes justis mortuis et damnatis injustis minime compatiuntur, quando adhuc aliquid judicabile de sua carne se perpeti, etiam ipsi noverunt; quanto districtius tunc iniquorum tormenta respicient ^e, quando jam ab omni vitio corruptionis exiit, ipsi jam justitiæ vicinibus atque ardentius ^f inhærebunt? Sic quippe eorum mentes, per hoc quod justissimo iudici inhærent, vis districtiois absorbet, ut omnino eis non libeat, quidquid ab illius regulæ internæ subtilitate discordat) (S. Greg. Dial. lib. iv, cap. 44).

CAPUT XXVI.

Utrum animæ mortuorum orent pro salute charorum viventium.

Si sepultus dives in inferno, Abraham pro fratri-

^a Lips. *Mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aqua ut refrigetur linguam meam. In qua fidelis cognitione, etc.*

^b Lips. *Et mali dum cum eis torquentur, quos in hoc mundo despecto Deo dilexerunt, eos non solum sua sed etiam, etc.*

^c In opere. L.

^d Æterno supplicio. D.

^e Aspiciunt. D.

^f Arcitius. L.

^g In loca tormentorum. L.

bus orat, ut admoneantur, ne et ipsi in iniqua tormenta ^g deveniant (Luc. xvi, 27, 28), quomodo piorum animæ, et maxime in requie constitutæ, charorum superstitem creduntur sollicitudinem amisisse? Orare ergo possunt pro salute viventium, in quantum a Domino permittuntur : nam utique recordari veraciter possunt, quos in hoc sæculo positi dilexerunt : sensum enim, quo viventes cum viventibus adfuerunt ^h, non amisisse, sed liberiores illie habere credendæ sunt, ubi onere corporali gravari non possunt. Nam juxta divinam sententiam, *corpus corruptibile aggravat animam* (Sap. ix, 15) : ergo anima quæ nunc corpore gravatur, liberior corpore absoluta efficitur. Est igitur animæ post mortem et sensus integer, et memoria plena. Ergo anima quæ illic

B certo recordationis officio utitur, proximorum dulcedinis recordatur. Recordans ergo quos amavit in sæculo, commendare eos potest precibus Christo : quamquam nihil aliud orationes fidelium animarum, quam desiderium earum accipiatur ⁱ. Illud quoque dico, quod celeberrima sit in hac re Ecclesiæ consuetudo, cum se morituris commendat, et memores eos sui esse præoptat ^j. Sic martyribus, cum morerentur, superstitem charorum se familiaritas commendavit : sic se quotidie piorum turba fidelium evocandis ab hoc sæculo electis animabus committit, et ut semper sui sint memores, poscit. Nec enim fides viventium ^k a morientibus ^l posceret, si apud se certum haberet, quod in nullo eos juvare possent post mortem. Sed quia tantæ auctoritatis sollicitudo non præterit, sequens rei multoties effectus probavit, cum ea quæ plerique viventes a morientibus sibi fieri petunt, sine dilationis damno consequuntur ^l. Hæc ergo mihi videtur de hac objecta quæstioncula ratio, quam etsi ipsis verbis, ut est a majoribus evoluta, non invenio, ipso tamen sensu definitam ab auctoribus puto, quanquam etsi aliquid ex hoc ab eis definitum reperero, illorum potius sententiam assequar ^m.

CAPUT XXVII.

Utrum contristari vel lætari possint animæ defunctorum pro viventium charorum salute : seu tristitia aut qualibet cura vivorum moveantur.

D Si nulla esset mortuis cura de vivis, non utique dives ille qui torquebatur apud inferos, sollicitus esset pro fratribus suis, dicens ad Abraham : *Rogo te, pater, ut mittas Lazarum in domum patris mei : habeo enim quinque fratres : ut testetur illis, ne et ipsi veniant in locum hunc tormentorum* (Luc. xvi,

^h Fuerunt. L.

ⁱ Fidelium defunctorum animarum, quam desideria eorum accipiuntur. L.

^j Consuetudo fidelium, cum se... commendant, et... præoptant. L.

^k A transeuntibus. L. Paulo post pro certum, habet Duacena incertum : forte legendum fuit in certo.

^l Percipiunt. L.

^m Reperio, illorum potius sententiam assequor. D.

ⁿ Moveantur deest in Duac.

27. 28). Ita ergo mortui a curam habere possunt de A vivis, quamvis nesciant quid in presentia agatur a nobis : sicut viventes curam habere possumus de mortuis, quamlibet ignoremus quid agatur ab illis. Si enim pro mortuis nulla esset cura viventibus, non utique pro eis crebro b oblatis sacrificiis precaremur. Hæc et his similia sanctus Augustinus in suis voluminibus ponens, hoc unum ponit exemplum, quod non est mediocriter admirandum : « Audivimus, ait idem doctor, quod cum debitum repeteretur a quodam, defuncti patris cautione prolata, quod filio nesciente a patre jam fuerat persolutum, contristari homo gravissime cœpit, atque mirari c, quod ei pater moriens non dixerit quid deberet, cum fecisset etiam testamentum. Tunc ei nimis anxio apparuit idem pater ejus in somnis, et ubi esset reconditum d quo illa cautio vacuata fuerat, indicavit. Quo invento juvenis atque monstro, non solum falsi debiti calumniam propulsavit, sed etiam paternum recepit chirographum, quod pater non receperat, quando est pecunia persoluta. Hinc utique putatur anima hominis curam ge-sisse pro filio, et ad eum venisse dormientem, ut docens quod ignorabat, a magna eum molestia liberaret e » (S. Aug., *De Cura pro mort.*, cap. 11).

CAPUT XXVIII.

Quod patriarchæ, prophetæ, et apostoli, omnesque beatorum spiritus nos ardentem secum gavisuros

a Attamen mortui. D.

b Dominum crebro, etc. L.

c Atque mirari. Desunt hæc in Duac. sed habet L. et ed. S. Aug.

d Reconditum. Ita utraque nostr. ed. L. et Duac. In ed. S. Aug. legitur *recautum*, et in aliis cod. *repositum*.

e Quæ ignorabat, magna molestia liberaret. L. et similiter.

f Nostra peccata. L.

g Credis. D.

h Sanctos patres. L.

i Nondum desiderat in D.

i Perperam ex hoc loco colliget aliquis Origenem, et cum eo Julianum nostrum, in ea fuisse sententia, quæ, licet veterum nonnulli tenuerint olim, nunc jam ab Ecclesia proscrip-ta est, justorum quorumcumque animas, etiam plene ab omni labe purgatas, ante extremum judicii diem intuitiva ac beatifica Dei visione minime donandas esse. Quod hic observari operæ pretium est, propterea quod ab hujus temporis hæreticis, qui hujusmodi errorem amplexati sunt, valde urgetur hic Origenis locus : qui quidem, ut in aliis sæpissime erraverit, hic certe nihil docet ab orthodoxa fide alienum. Loquitur enim, non de justorum gloria essentiali, quæ in visione clara Dei ejusque fruitione consistit, quæque jam semel adepta nulla re minui potest, vel augeri ; sed de lætitia quam theologi vocant accidentalem, quæ, ut multa sunt quibus potest amplior fieri, non erit certe completæ ante extremum judicium. Augetur autem h jusmodi gaudium in beatis, verbi gratia, ex peccatorum conversione, veraque illorum penitentia, ut habemus in Evangelio (*Luc. xv, 7*), tum ex parentum, amicorum, charorumque æterna salute ; ac demum proprii uniuscujusque corporis resurrectione atque glorificatione complebitur. Quod et ipsa Apostoli verba, quem suæ sententiæ valem proferebat Origenes, aperte innuunt : namque, ut alias interpretationes justissimi

expectent ; et quod non sit illis perfecta lætitia, do nec pro nostris erroribus dolent.

De his ita Origenes doctor in suis dogmatibus docet, dicens : « Neque enim hinc discedentes sancti continuo integra meritorum suorum præmia consequuntur, sed exspectant etiam nos, licet morantes, licet desides. Non enim illis est perfecta lætitia, donec pro erroribus nostris dolent, et lugent peccata f. Hoc fortasse mihi dicenti non credas g : quis enim ego sum, qui confirmare sententiam tanti dogmatis audeam ? Sed adhibeo horum testem, de quo non potest dubitari. Magister enim gentium est in fide et veritate Paulus apostolus. Ipse igitur ad Hebræos scribens, cum enumerasset omnes sanctos h qui per fidem justificati sunt, addit post omnia etiam hoc : *Sed isti, inquit, omnes, testimonium habentes per fidem, nondum i assecuti sunt repromissionem a Deo : Deo pro nobis aliquid melius providente, ne sine nobis perfectionem consequerentur* (*Hebr. xi, 39, 40*). Vides ergo quia exspectat adhuc Abraham, ut quæ perfecta sunt consequatur : exspectat et Isaac, et Jacob, et omnes prophetæ exspectant nos, ut nobiscum perfectam beatitudinem capiant. Propter hoc etiam, mysterium illud in ultimum diem dilati judicii custoditur : unum enim corpus est, quod justificari expectatur, unum corpus est, quod resurgere dicitur in judicio ; licet enim sint multa membra, sed unum corpus » (*I Cor. xii, 12*) (*Orig., hom. 7 in Levit.*). i Non potest ocu-

mas omittamus, non inquit Apostolus : *Ne sine nobis coronarentur, sed perfectionem consequerentur*, sive, ut habet Vulgata nostra, *consummarentur* : quasi non essentialem ac præcipuam suarum virtutum mercedem dilatam, sed quoddam lætitiæ complementum accidentale significare vellet, quod ante nos discedentes non essent ante nos accepturi, quippe ex nostro consortio atque ejusdem felicitatis participatione exsurgens. Id ipsum postrema Origenis verba demonstrant, quibus ea quæ de singulis beatis stauerat ad beatorum omnium caput et exemplar transferens, ne ipsum quidem Christum Dominum, qui sedet jam ad dexteram Patris sui, perfecta fructurum lætitia concludit, donec ab electis suis, quorum est caput, divulsus quodammodo videatur. Quæ verba quis est qui de quadam lætitiæ accidentalis accessione non interpretetur ? Illud deinceps quod initio ait, non esse sanctis in cælo perfectam lætitiæ, donec pro erroribus nostris dolent, et lugent peccata nostra, caute intelligendum est : quatenus ita peccata nostra detestantur, adeoque vehementer vellent nullum a nobis admitti scelus, ut, si fieri posset, tristarentur ac præ dolore lacrymas funderent, quo loquendi genere et angeli pacis amare flere dicuntur in Scriptura. Sed nimirum habitant jam cum Christo regnantes in pacis et lætitiæ regione, in qua nullus amplius eos luctus, nullus clamor, neque dolor, ultra tentabit, quoniam abster-sit Deus omnem lacrymam ab oculis eorum. Itaque felicissimam sortem adepti, a qua nulla prorsus re deturbari poterunt, gaudere quidem ac letari amplius, iis quibus aiebam rebus, valent, tritari tamen earum absentia ac dolore affici non valent. Sed nimis fortasse pro instituto nostro. Qui plura velit, consulat in eam questionem celebriores de Schola theologos, D. Thomam 1-2, q. 4, art. 5 ; Bellarminum contr. 7, lib. 1, c. 2, et sequentibus, tum alios, quos recensere non vacat, sed quos legisse non pœnitebit.

lus dicere manus: Non es mihi necessaria. Etiam si sanus sit oculus, et non sit turbatus, quantum pertinet ad videndum; si desint oculo reliqua membra, quæ erit ei lætitia? aut quæ videbitur esse perfectio, si manus non habeat, si pedes desint, aut reliqua membra non adsint? Quia etsi est aliqua oculi gloria, in eo maxime est, ut vel ipse dux sit corporis, vel cæterorum membrorum non deseratur officii. Hoc autem nos et per illam Ezechielis visionem doceri puto, cum dicit congregandum esse os ad os, et juncturam ad juncturam, et nervos, et venas, ac singula locis suis esse reparanda. Denique vide quid dicit propheta: *Ossa*, inquit, *ista*: non dixit: Omnes homines sunt, sed dixit: *Ossa ista domus Israel sunt* (Ezech. xxxvii, 11). Habebis ergo lætitiā de hac vita discodens, si fueris sanctus; sed tunc erit perfecta lætitiā, cum nullum tibi corporis membrum deest. Expectabis enim et tu alios, sicut et tu expectatus es. Quod si tibi, qui membrum es, non videbitur esse perfecta lætitiā, si desit aliud membrum, quanto magis Dominus et Salvator noster, qui caput est totius corporis, non sibi dicit perfectam esse lætitiā, donec aliquid ex membris desse corpori suo videt!

CAPUT XXIX.

Utrum scire possint mortui quid agant vivi.

« Fatendum est, ut ait beatus Augustinus, nescire quidem mortuos quid hic agatur a vivis: sed dum hic agitur, postea audire possunt ab eis qui hinc ad eos moriendo pergunt: non quidem omnia, sed quæ sinuntur indicare, qui sinuntur etiam ista meminisse, et quæ illos, quibus hæc indicant, oportet audire. Possunt et ab angelis, qui rebus quæ hic aguntur præsto sunt, aliquid audire mortui, quod unumquaque eorum audire debere iudicat cui cuncta subjecta sunt. Nisi enim essent angeli qui possent interesse vivorum et mortuorum locis, non dixisset Dominus Jesus: *Contigit autem mori inopem illum, et deferri ab angelis in sinum Abraham* (Luc. xvi, 22). Possunt etiam spiritus mortuorum aliqua quæ hic aguntur, et quæ necessarium est eos nosse, non solum præsentia et præterita, verum etiam futura, spiritu Dei revelante, cognoscere; sicut non omnes homines, sed prophetae, dum hic viverent, cognoscebant: nec ipsi omnia, sed quæ illis esse revelanda Dei providentiā iudicabat » (S. Aug., *De Cura pro mort.*, cap. 15).

CAPUT XXX.

Utrum possint mortui viventium oculis apparere.

Ex hoc prædictus doctor sic ait: « Mitti ad vivos

^a Est præcellens aliqua. L.
^b Addidit. L.
^c Deest. L.
^d Sicut ipse expectatus es. L.
^e Offerri. L.
^f Quæ necessarium est nosse. L. Editio S. Aug. prosequitur: vel quos necessarium est ea nosse.
^g Qui potuisset. L.
^h Legitur. L.
ⁱ Etiam mortuus editio S. Aug.
^j Ex Hebræis, quia in eorum non est canone. L.

A aliquos ex mortuis, sicut e contrario Apostolus ex vivis in paradysum raptus est, divina testatur Scriptura. Nam Samuel propheta defunctus vivo regi Sauli etiam futura prædixit. Quamvis nonnulli, non ipsum fuisse, nec potuisse magicis artibus evocari, sed aliquem spiritum tam malis operibus congruentem illius existentem similitudinem figurasse, cum liber *Ecclesiasticus*, quem Jesus filius Sirach scripsisse traditur, et propter eloquii similitudinem nonnullam Salomonis pronuntiatur, contineat in laude patrum, quod Samuel et mortuus prophetaverit (*Eccli.* xlvi, 24). Sed si et huic libro ex Hebræorum, quia in eo non est, canone contradicatur; quid de Moyse dicimus, qui certe et in Deuteronomio mortuus (*Deut.* xxxiv, 5), et in Evangelio cum Elia, qui mortuus non est, legitur apparuisse viventibus » (*Matth.* xvii, 3)? (Aug., *ubi supra*).

CAPUT XXXI.

Quod non impiorum, sed sanctorum animæ tantum sciant quid possit a viventibus agi.

Credendum omnino est quod sicut viventes mortuorum gestis interesse non possunt, ita a defunctis causæ viventium nesciantur. Quam tamen ignorantiam sanctorum animæ non patiuntur, quæ videntem omnia Deum sciunt, et scientem omnia contemplantur. Nam et beatus Gregorius in libris *Moralium*, loco illo quo testimonium illud de verbis Job tractare cepit, ubi ait: *Sive nobiles fuerint filii ejus, sive ignobiles, non intelligit* (Job. xiv, 21), ita definiens, ait: « Sicut enim hi qui adhuc vivunt mortuorum animas quo loco habeantur ignorant, ita mortui vita in carne viventium qualiter postea disponatur nesciunt. Quia et vita spiritus longe distat a vita carnis; et sicut corporea et incorporea diversa sunt genere, ita etiam distincta cognitione. Quod tamen de animabus sanctis sentiendum non est, quia quæ intus omnipotentis Dei miram claritatem vident, nullo modo credendum est quia sit aliquid quod ignorent. Sed carnales quique quia amorem præcipue filiis impendant, hoc eos beatus Job nescire post mortem assertit, quod hic vehementer amaverunt, ut sive nobiles, sive ignobiles sint filii, nesciant, quorum eos semper cura fatigabat » (S. Greg., *Moral. lib.* xiii, cap. 21, in Job xiv, 21).

CAPUT XXXII.

Utrum post adventum Christi ad inferos, ex quo sanctis reseratum est iter ad cælos, aspicere valeant aut boni malos in dolore, aut mali bonos in requie constitutos.

Eccè, Luca evangelista testante, didicimus quod

Duacena consona est edit. S. Aug.

^k Animæ (ut conjicimus) nullatenus sentiunt. L.

^l Tractare videtur. L.

^m Vitæ... qualiter disponantur. L.

ⁿ Genera. L. genere D. et edit. S. Greg. Sarr. Maur.

^o Miram deest in L.

^p Sit fors aliquid. L.

^q Postmodum. L.

^r Luca deest in L.

mortuo divite illo, et sepulto in inferno, paupere quoque illo Lazaro in sinu Abraham in requie constituto, et dives in inferno collocatus Abraham vel Lazarum a pauperem viderit, et Abraham divitem illum positum in tormentis aspexerit b (Luc. xvi). Et hæc siquidem ante adventum Christi ad inferos facta esse accepimus. Cæterum cum Dominus et Salvator noster, pro omnibus c moriens, ad inferna anima sola descendit, patriarchis, qui in locis inferi tenebantur, cælestis paradisi januam reseravit. Quia ergo ita est, quod illos et de inferis eruit, et in cælesti regione locavit, non immerito quaeritur utrum modo Abraham cæterique sancti de illo loco cælestis paradisi, quo resurgente Christo locati sunt, possint ita videre impiorum animas in inferno, sicut de loco illo, unde moriente Christo educti sunt, facere poterant? Hanc siquidem quaestionem sicut modo hic a me videtur proponi, occupato mihi diversis negotiorum tumultibus, ubi legerim non facile d occurrit. Hoc unum tantum de hac re in homiliis papæ Gregorii legisse me recolo, ubi ait : « Credendum est quod, ante retributionem extremi iudicii, injusti in requie quosdam justos aspiciant, ut eos videntes et conspicientes in gaudio, non solum de suo supplicio, sed et de illorum bono crucientur. Justo vero in requie positi in tormentis semper intuentur e injustos, ut inde eorum crescat gaudium, quia malum conspiciunt quod misericorditer evaserunt, tantoque majores ereptori suo gratias referunt, quanto vident in aliis quod ipsi perpeti, si essent f relictis, potuerunt. Nec illam tantæ beatitudinis claritatem apud electorum animas g fuscant aspecta poena reproborum, quia ubi jam compassio miseræ non erit, minui procul dubio beatorum lætitia non valebit. Quid autem mirum, si dum justis injustorum tormenta conspiciant, hoc eis veniet in obsequia gaudiorum h, quando in pictura niger color substernitur, ut albus vel rubens clarior videatur? Et quamvis eis sua gaudia ad perfruendum plene sufficiant, mala tamen reproborum absque dubio semper aspiciunt; quia qui creatoris sui claritatem vident, nihil in creatura agitur quod videre non possint » (S. Greg., lib. II in Evang., hom. 40, n. 8).

CAPUT XXXIII.

Contra eos qui dicunt quod nulla sit animæ vita post mortem.

Cassianus ait : « Qui mortui sunt corpore Dominum spirita benedicunt, atque collaudant, secundum illud : *Benedicite Dominum, spiritus et animæ justorum* (Dan. III, 86), et omnis spiritus laudet Domi-

num (Psal. cL, 6). Et in Apocalypsi Joannis animas occisorum non solum laudare Deum, sed etiam interpellare dicuntur (Apoc. IV). In Evangelio quoque evidentiùs Dominus ad Saduceos : *Non legistis, inquit, quod dictum est a Deo, dicente vobis : Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob? Non est Deus mortuorum, sed vivorum; omnes enim ei vivunt* (Matth. XXII, 31, 32; Exod. III, 6). De quibus et Apostolus : *Propter quod, inquit, non confunditur Deus vocari Deus eorum, paravit enim illis civitatem sanctam* (Hebr. XI, 16) (Joan. Cass., collat. I, c. 14). Beato quoque Augustino cæterisque doctoribus id asserentibus multis locis et multiplicibus libris, unum prædicti viri memorabo exemplum, quo hujusmodi roboretur assertio. Fratrem quemdam Gennadium medicum sibi notissimum atque clarissimum refert apud Carthaginem fuisse, quem erga pauperum curam impigra misericordia facillimoque animo benignissimum fuisse testatur : qui tamen Gennadius dubitabat utrum esset alia vita i post mortem. « Hujus igitur mentem et opera misericordiæ quoniam Deus nullo modo desereret, apparuit illi in somnis conspicuus juvenis et dignus, eique dixit : Sequere me. Qui dum sequeretur j, venit ad quamdam civitatem, ubi audire cepit a dextra parte k sonos suavissimæ cantilenæ ultra solitam notamque suavitatem. Tunc ille intento quidnam esset, hymnos dixit esse beatorum atque sanctorum. A sinistra autem parte quid se vidisse retulerit, non satis memini. Evigilavit, et somnium fugit l, tantumque de illo quam de somnio cogitavit. Alia vero nocte, ecce idem ipse juvenis eidem rursus apparuit, atque ab illo utrum cognosceretur interrogavit. Respondit, quod eum bene pleneque cognosceret. Tunc ille quaesivit ubi se nosset. Nec memoriæ defuit quod iste eidem responderet m, totumque visum illud, hymnosque sanctorum, ad quos eo duce venerat, quæ recordabatur facilitate narravit n. At ille perunctatus est utrumnam id quod viderat in somnis vidisset an vigilans? Respondit : In somnis. At ille homini : Bene, inquit, recolis : in somnis illa vidisti o; sed etiam nunc in somnis te videre scias. Ille cum audisset iste, ita esse credidit, atque id responsione firmavit. Tunc qui hominem docebat, adjecit et ait : Ubi est modo corpus tuum? Ille respondit : In cubiculo et in lectulo meo. Scisne, inquit ille, in eodem corpusculo esse illigatos et clausos oculos tuos p? Ille respondit : Scio. Tunc ille : Qui sunt ergo isti oculi quibus me vides? Ad hoc iste non inveniens quid responderet, obtulit. Cui hæsi-

a Et Lazarum. L.

b Aspexit. L.

c Pro nobis omnibus. L.

d Facile deest in L.

e Justo vero, in tormentis semper intuentur. L.

f Si essent desunt in Duac.

g Animus utraque nostr. edit. Animum S. Greg. ed. laudata.

h Hoc eis adauget obsequia gaudiorum. L. sola. S. Greg. edit. laudata vix differt a Duac. : hoc eis veniet in obsequium.

i Ulla vita. L.

j Quem dum sequeretur. L.

k Parte deest in L.

l Fuit D.

m Iste idipsum iterum respondere. L.

n Ad quos audiendos eo duce venerat, qui recentissimum recordabatur facile narravit. L.

o Breve, inquit, recolis; verum est : in somnis, etc. L.

p Nec esse illigatos, sed clausos et oculos tuos, nihilque illis te videre? L.

tanti ille quod his interrogationibus docere moliebatur aperuit continuo. Sicut ^a, inquit, isti oculi carnis tuæ utique in dormiente atque in lectulo jacente nunc vacant, nec aliquid modo operantur, et tamen sunt isti quibus me intueris, et ista uteris visione, ita cum defunctus fueris, nihil agentibus oculis carnis tuæ, vita tibi inherit qua vivas, sensusque quo sentias. Cave jam deinceps ne dubites vitam esse post mortem. Ita sibi homo fidelis ablatam dicit hujus rei dubitationem (S. Aug., *Epist. ad Evod.* 159, in edit. Paris. S. Maur.).

CAPUT XXXIV.

Contra eos quibus parum videtur quod anima post mortem carnis in quadam corporali similitudine læta quædam videat, vel tristitia sentiat. Et quod expressiora sint ibi læta vel tristitia, quam hic videri possunt per somnium ab animo.

Quamvis non sint corporalia visa, sed similia corporalibus, quibus animæ corporibus exutæ afficiuntur, seu bene, seu male, cum et ipsæ animæ corporibus suis similes ^b similes appareant, sunt tamen et vera læta, et vera molesta, facta de substantia spirituali ^c. Nam et in somnis magnum interest ^d utrum in lætis an in tristibus simus. Unde in rebus quas concupierant constituti, se evigilasse doluerunt plurimi, et rursus gravibus terroribus atque cruciatibus exagitati atque vexati, cum expergefacti essent, dormire timuerunt, ne in eadem mala revocarentur. Et utique non est dubitandum quod expressiora sunt illa quæ in inferno dicuntur esse, atque ideo vehementius sentiantur ^e. Nam et qui subtracti sunt sensibus corporis, minus quidem quam si omnino morerentur, sed tamen amplius quam si dormirent, expressiora se vidisse narraverunt quam si somnia somniassent ^f.

CAPUT XXXV.

Quid remunerationis ^g habere credantur animæ defunctorum, ante resurrectionis illius ultimum tempus.

Animæ beatorum mox ut de hujus corporis domicilio exeunt, donec veniant ad resurrectionis illius ultimum tempus, jucunditate ^h spiritus perfruuntur, attestante Joanne de animabus occisorum propter verbum Dei, et dicente : *Datæ sunt illis singulæ stolæ albæ* (*Apoc.* vi, 11). Hæc ergo prima stola est quietis et jucunditatis, qua post mortem carnis anima tantum perfruitur ; secunda illa erit, cum recepto corpore de animæ et carnis immortalitate letabitur.

CAPUT XXXVI.

Quod post depositionem corporis hujus statim videatur a sanctis spiritibus Deus.

Beatissimus Cyprianus, doctor clarus, et magister

^a Aperuit. Et continuo sicut, etc. L.

^b Similes deest in D.

^c Lips. : Sed tamen vera lætitia et vera molestia facta de substantia spirituali.

^d D. : Magnæ magnitudinis interest.

^e Lips. : Quæ inferna dicuntur, atque ob hoc vehementius sentiantur.

^f Narravissent. L.

^g Quod remunerationem. L.

^h Sola jucunditate. L.

A mirificus ⁱ, ad Fortunatum scribens de exhortatione martyrii, inter cætera sic dicit (*Cap.* 12, circa fin.) : « Quanta est dignitas, et quanta securitas, exire hinc lætum, exire inter pressuras et angustias gloriosum, claudere in momento oculos, quibus homines videbantur et mundus, et aperire eosdem statim, ut videatur Deus et Christus? Tanta felicitas migrandi ^j, quanta velocitas. Repente terris subtraheris, ut in regnis cælestibus reponaris. Hæc oportet mente et cogitatione complecti, et die ac nocte ^k meditari. » Tanti ergo doctoris exhortatione instructi, veraciter tenere debemus quod nequaquam post mortem visione Dei fraudabimur, sed eo cum lætitia perfruamur, si hic in beneplacitis sibi actibus vixerimus.

CAPUT XXXVII.

Quod etiam modo sanctorum animæ jam cum Christo in cælis regnent.

Sanctus Augustinus definitione certissima cupiens docere quod non solum martyrum sed electorum animæ fidelium jam modo cum Christo regnent in cælis, de Apocalypsi Joannis testimonium illud ponit, ubi legitur quod animæ occisorum propter testimonium Jesu, et propter verbum Dei, regnent cum Christo mille annis (*Apoc.* xx, 4) : animæ scilicet martyrum, nondum sibi corporibus redditis. Quod ne aliquis putaret quod tantum martyrum, non etiam cæterorum fidelium, animæ cum Christo regnarent, subjunxit idem doctor : « Neque enim piorum animæ mortuorum separantur ^l ab Ecclesia, quæ nunc est etiam regnum Dei ^m : alioqui nec ad altare fieret memoria eorum in communicatione corporis Christi. Nec aliquid prodesset ad ejus baptismum in periculis currere, ne sine illo ⁿ finiatur hæc vita : nec ad reconciliationem pœnitentia valeret, si forte per impudentiam malamve conscientiam ^o quisque ab eodem corpore separatus est. Cur enim sunt ista, nisi quia fideles, etiam defuncti, sunt membra ejus? Quamvis ergo cum suis corporibus nondum sint, jam tamen eorum animæ regnant cum illo » (*De Civ. Dei, lib.* xx, c. 9, n. 2). Nunc per et quotidie desiderant duplicationem beatitudinis, quam accepturi sunt post, et ipsa eorum desideria clamoris eorum quodammodo sunt verba, quibus Deum imprecantur, ut exstinctorum corporum resurrectionem recipiant. Magnus quippe eorum clamor, magnum est desiderium. Tanto enim minus quisque clamat, quanto minus desiderat : et tanto majorem vocem in aurem Dei exprimit, quanto se in ejus desiderium plenius fundit. Si enim desiderium quodammodo sermo non esset, Propheta non diceret : *Desiderium*

ⁱ Et martyr Dei magnificus. L.

^j Tam feliciter migrandi. L.

^k Hæc die, ac nocte. L.

^l Separarentur. D.

^m Regnum Christi. L.

ⁿ Nisi illo. Ita ambæ nostræ editiones. Melius est dubio in editis S. Aug. ne sine illo.

^o Lips. aliter : nec ad reconciliationem, si forte per pœnitentiam malamve conscientiam, etc

^p Nam nunc. L.

cordis eorum exaudivit auris tua (Psal. ix, 38). **A** moriuntur: amodo enim jam dicit Spiritus ut requiescant a laboribus suis, nam opera eorum sequuntur eos. Regnat itaque cum Christo nunc primum Ecclesia in vis et mortuis. Propterea enim, sicut dicit Apostolus (Rom. xiv, 9), mortuus est Christus, ut et vivorum et mortuorum dominetur. Sed ideo martyrum tantam animas^c Joannes commemoravit, quia ipsi precipue regnant mortui, qui usque ad mortem pro veritate^d certarunt. Sed a parte totum, etiam ceteros mortuos intelligimus pertinentes ad Ecclesiam, quæ est regnum Christi.

Explicit liber secundus.

^a *Beatitudo cœlestis. L.*

^b *Vestrorum. L.*

^c *Joannes deest in Lips.*

^d *Certabant. Sed aperte ad totum. L.*

^e *Quod est regnum Christi. L.*

INCIPIT LIBER TERTIUS.

DE IPSA RESURRECTIONE.

CAPUT PRIMUM.

Quod tempus et diem judicii nullus hominum noverit.

Judicii-tempus vel diem Dominus nobis esse voluit incognitum. Sic enim interrogantibus se de ultimo die discipulis, atque dicentibus: *Quod signum adventus tui erit, et consummationis sæculi?* respondisse eundem Dominum legimus: *De die autem illa et hora nemo scit, neque angeli in cælo, neque Filius, nisi Pater solus* (Marc. xiii, 32). Quanquam hoc ipsum quod se dicit nescire, non arbitrandus est hoc ipsum Filius ignorasse, sed quod sic sciat, ut nolit aliis dicere. Nam dum dicit ipse Dominus per prophetam: *Dies ultionis in corde meo* (Isai. LXIII, 4), indicat se quidem scire, sed nolle aliis indicare.

CAPUT II.

Utrum specialis locus esse credatur ubi judicium a Domino agetur.

Quid ex hoc^a in aliis legerim, non facile mihi occurrit: hoc tamen Joel propheta vaticinante^b didicimus, quod in valle Josaphat omnes gentes a Domino tempore judicii^c congregandæ sunt. Sic enim idem sanctus propheta ait: *In diebus illis et in tempore illo, cum convertero captivitatem Judæ et Jerusalem, congregabo omnes gentes, et deducam eas^d in vallem Josaphat, et disceptabo cum eis ibi* (Joel. iii, 1, 2). Sed hæc propheta verba quomodo beatus Hieronymus sentiat, audiamus, ut ex illius verbis locus iste Josaphat, quo judicium dicitur agitari, utrum proprie an figuratiter intelligi debeat, melius lector^e agnoscat. Dicit enim beatus Hiero-

B nymus (*In hunc Joelis locum, quamvis non iisdem verbis*). Josaphat interpretatur^f Domini judicium. Hoc ergo est quod dicit: Quando misertus fuero eorum, hoc est, qui mei nominis confessione censeantur, tunc omnes adversarios meos deducam in vallem Josaphat, hoc est, in vallem judicii. Omnes autem gentes, aut omnes^g designat incredulas nationes, aut omnes demones dicit, quia sic idem doctor in eodem tractationis subsequitur opere: Isti tales, id est, quos aut incredulas nationes, aut demones dicit, non judicabuntur in montibus, non in campestribus, sed in profundo et deorsum, ut solum locus^h ipse judicii pro pœna sit.

CAPUT III.

Quod nullus noverit hominum, per quot dies futurum illud judicium extendatur.

C Quod in confessione ac professione tenet omnis Ecclesia Dei, Christum de cæloⁱ esse venturum ad vivos et mortuos judicandos (ut ait beatissimus Augustinus),^j hunc ultimi judicii diem dicimus, id est, novissimum tempus. Nam per quot dies futurum judicium^k extendatur, incertum est^l (D. Ang., de Civitat. Dei, lib. xx, cap. 1, num. 2).

CAPUT IV.

De terrore adventus Christi, et quod in ea forma qua judicatus est, in ipsa ad judicium veniet, et judicium agitabit.

^l Christus Dei Filius, finito mundi termino, in ea qua ascendit cælos corporis forma,^m cum sanctis omnibus veniet. Illo enim de cœlis ad judicium veniente, juxta quod ipse in Evangelio ait: *Virtu-*

^a *In aliis codicibus. Lips.*

^b *Cognovimus. L.*

^c *Judicandæ sunt. L.*

^d *In valle. L.*

^e *Agnoscas. L.*

^f *Dei judicium. L.*

^g *Designant. . . . aut omnes dicit. D.*

D ^h *Ipsis. L.*

ⁱ *Esse futurum. L.*

^j *Hunc omnes judicii ultimum diem dicimus, id est, futurum novissimum tempus. L.*

^k *Tendatur. L.*

^l *Omnipotens Dei Filius. L.*

^m *Ad judicium cum sanctis omnibus. L.*

tes cœlorum commovebuntur, et tunc apparebit signum A
 Filii hominis in cœlo; et tunc ^a plangent omnes
 tribus terræ, et videbunt Filium hominis venientem in
 nubibus cœli cum virtute multa. Et mittet angelos suos
 cum tuba et voce magna, et congregabunt electos ejus
 a quatuor ^b ventis, a summis cœlorum usque ad ter-
 minas eorum (Matth. xxiv, 29, 30, 31). Paulus quo-
 que apostolus de adventu ^c judicii ita dicit: Ipse
 autem Dominus in jussu, et in voce archangeli, et in
 tuba Dei descendet de cœlo (I Thessal. iv, 15). Ignis enim
 ante eum, Psalunista prædicente, ardebit, et in circuitu
 ejus tempestas valida (Psal. xlix, 3): quia idem qui ali-
 quando venit ut iudicaretur occultus, tunc veniet ut omnes
 iudicet manifestus. Congregatis ergo sanctissimis
 omnibus, ^d de cœlo est descensurus, juxta illud quod
 Isaias dicit: Ecce veniet Dominus cum sanctis suis ad
 faciendum iudicium (Isai. iii, 14). Tremendus igitur
 valde et pavendus adveniet in die ^e examinationis
 suæ, quando cum angelis et archangelis, thronis et
 dominationibus, cæterisque virtutibus, cœlis quo-
 que ac terris ardentibus, cunctis in sui obsequii
 terrore commotis, visus fuerit in gloria majestatis.

CAPUT V.

Quod præeunte cruce Christus ad iudicium veniet, et
 quod eadem crux angelorum humeris, de cœlo Chri-
 sto descendente, portabitur.

Joannes Chrysostomus liquissimè hanc quæstio-
 nem ventilans, ita definiens dicit (Homilia prima
 de Cruce et Latrone): « Videamus quomodo cum
 cruce sua veniet Christus, necessarium enim est
 hoc ipsum ostendere. Si dixerint, inquit, ^f Ecce in
 promptuariis est Christus, ecce in solitudine, nolite
 credere (Matth. xxiv, 26), de secunda præsentia
 gloriæ suæ dicens propter pseudo-christos, et propter
 falsos prophetas, ^g et propter Antichristum,
 ne quis errore præventus in falsum incidat christum.
 Quoniam Christi Salvatoris adventum præveni-
 et Antichristas, ideo sollicitè præcavendum est,
 ne quis pastorem quærens, lupum inveniat. Ob hoc
 prædico tibi unde dignoscas veri Pastoris adventum.
 Hoc dedit signum: hæc enim fuit voluntas ejus, ut
 primus adventus latenter fieret, et quæreret quod
 perierat; secundus vero adventus non ita, sed sim-
 pliciter ait: Quemadmodum, inquit, fulgur exiens
^h ab oriente apparet in occidente, ita erit adventus
 Filii hominis (Ibid., 27). ⁱ Subito omnibus appare-
 bit, nec erit indigens quisquam interrogare, sive
 hic, sive illic est Christus. Quemadmodum enim
 fulgur cum emicuerit, non egenus interrogare si
 facta sit coruscatio; ita cum revelatio præsentis

eius effulserit, non indigebimus interrogare i ac
 venerit Christus. Sed quod quæritur, si cum cruce
 veniet (nec enim præmissæ expositionis oblitus
 sum), audi igitur subsequentiâ. Tunc, inquit, quando
 venturus est, sol obscurabitur, et luna non dabit lu-
 men suum (Ibid., 29). Tanta enim erit eminentia
 splendoris in Christo, ut etiam clarissima cœli la-
 minaria abscondantur præ fulgore divini luminis.
 Tunc et stellæ cadent, quando ^k apparuerit signum
 Filii hominis in cœlo (Ibid., 29, 30). Considerasti
 quanta sit virtus ^l sanctæ crucis? Sol obscurabi-
 tur, luna non dabit lumen suum: crux vero fulge-
 bit, et obscuratis luminaribus cœli, dilapsisque si-
 deribus, ^m sola radiabit, ut discas quoniam orux
 sole et luna præclarior est, quorum splendorem di-
 vino illustrata splendore superabit. Et quemadmo-
 dum ingrediente rege in civitatem, exercitus ⁿ præ-
 cedit ferens signa et vexilla regalia, ^o et ambitus
 præparationis armisonæ annuntiat regis introitum;
 ita Domino descendente de cœlis, præcedet exerci-
 tus angelorum atque archangelorum, qui signum
 illud triumphale crucis vexillum sublimibus humeris
 præferentes, divinum regis cœlestis ingressum ter-
 ris trementibus nuntiabunt. ^p Idem doctor post ali-
 qua sic repetit: « Sed quare crux apparebit tunc,
 et quam ob causam in ejus prælatu Dominus adve-
 niat, ^q perspicuum est: ut agnoscant consilium ini-
 quitatis suæ, qui Dominum majestatis crucifixerunt.
 Per hoc enim signum impudens Judæorum redarguitur
 et mendacium vel impietas. Et quoniam propter
 hoc ipsum habens crucem veniet, audi ipsum in
 Evangelio protestantem: Quia tunc plangent omnes
 tribus terræ (Matth. xxiv, 30), videntes accusatorem
 suum ipsam crucem, et ipsa arguente cognoscent
 peccatum suum sero, et frustra fatebuntur impiam
 excitationem. Quid autem miraris, si crucem afferens
 veniet, ubi et ipsa vulnera tunc ostendet? Quoniam
 videbunt, inquit, in quem compunxerunt » (Joan. xix,
 37).

CAPUT VI

De terrore visionis diaboli, cum sublatus fuerit, ut ad
 iudicium adducatur.

Cum sublatus fuerit diabolus ut damnetur, multi
 electi, qui in corpore inveniendi sunt, Domino ad ju-
 dicium veniente, metu concutiendi sunt, videntes
 tali sententia impium esse punitum. Quo terrore
 purgandi sunt, quia si quid eis ex corpore adhuc
 peccati remanserit, metu ipso quo diabolum damnari
 conspicient, purgabuntur. Hinc est quod ^r ait Job:
 Cum sublatus fuerit, timebunt angeli, et ^s territi

^a Plangent sc. L.

^b Ventis cœli, a summo cœlorum. L.

^c Judicii sui. L.

^d Ad faciendum iudicium de cœlo. L.

^e Examinis. L.

^f Ecce deest in D.

^g Et falsos prophetas, propter Antichristum, ne aliquis. L.

^h Ab aquilone. D.

ⁱ Subito enim. L.

^j An vere sit Christus. L.

^k Apparuit. D.

^l Signi, hoc est, crucis. L.

^m Melius Lipsiens. quam Duac., cujus hæc lectio est: Sol non radiabit; quando crux sole et luna præclarior est, etc.

ⁿ Antecedit præferens. L.

^o Et ambitu præparationis, armisque annuntiat. L.

^p Ratio perspicua est. L.

^q Mendacium deest in Lips.

^r Ait Dominus ad Job. L.

^s Exterriti. L.

purgabuntur (Job xli, 16) : angelos videlicet sanctos quosque atque electos volens intelligi.

CAPUT VII.

Quod Christus ad iudicium veniens, mittit iustos, et terribilis apparebit iniustus.

Redemptor humani generis cum apparuerit, et iustis erit iustus, et terribilis iniustus. Quem enim mansuetum aspiciunt electi, hunc pavendum atque terribilem conspiciunt reprobi. Sed hunc ideo electi terribilem non videbunt, quia modo terrorem illius considerare non desinunt. Et ideo reprobi terribilem illum conspiciunt, quia modo ultimi illius iudicii postponunt terrorem, et, quod est peius, quasi securi in suis facibus jacent.

CAPUT VIII.

Quod Christum in carne ad iudicium venientem iusti et iniusti carnis oculis sint visuri.

Christus Dei Filius cum ad iudicium venerit faciendum, omnes pariter humanitatem ejus iusti et iniusti visuri sunt. Divinitatem tamen ejus iniusti non videbunt, quæ tantum iustis videnda promittitur. Nam quod ab iniustus divinitas ejus non videatur, testatur Isaias qui dicit : *Tollatur impius, ne videat a maiestatem Dei (Isai. xxvi, 10)*. Ex quo apertissime patet quod reprobi tunc humanitatem ejus utique in qua iudicatus est videbunt ut doleant; divinitatem vero non videbunt, ne gaudeant. Quibus enim divinitas ostenditur, utique ad gaudium demonstratur.

CAPUT IX.

Quod non Pater, sed tantum Filius ad iudicium faciendum venturus esse credatur.

Ait ex hoc beatissimus Augustinus (*In Joan. Evang. cap. v, tract. 19, num. 16*) : « Neque enim ad iudicium vivorum et mortuorum Pater venturus est, nec tamen recedet a Filio Pater. Quo ergo modo non ipse venturus est? Quia ipse non videbitur in iudicio : Videbunt in quem compunxerunt (*Joan. xix, 37*). Forma illa erit iudex, quæ stetit sub iudice; illa iudicabit quæ iudicata est. Iudicata est enim inique, iudicabit iuste. » Nam et cum in prophetiis Scripturis Dominus legitur ad iudicium esse venturus, etsi ejus persona sub alia distinctione patenter ponatur, tantummodo propter ipsum iudicium Christus debet intelligi; quia etsi Pater iudicabit, per Filium iudicabit. Nam ipse per suæ præsentis manifestationem non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio (*Joan. v, 22*); quia manifestabitur homo iudicaturus, sicut homo est iudicatus.

CAPUT X.

Quod non pertineat ad hanc vitam, cum Christus vivos et mortuos iudicaturus de cælo descenderit.

Non est consequens ut ad hanc vitam pertinere

^a *Gloriam Dei. L.*

^b *Christi in qua. L.*

^c *Ut gaudeant. L.*

^d *Pupugerunt. L.*

^e *Ad novissimum iudicium faciendum..... etsi ejus alia distinctio non ponatur. L.*

^f *Per adventum Filii hominis. L.*

^g *De cælo descendens iudex omnibus apparuerit*

credamus, cum Christus de cælo ad iudicandos vivos et mortuos descenderit, et iudex hominibus apparuerit manifestus. Nam juxta præfixam beati Augustini sententiam, quod de Christo profitemur futurum, quoniam de cælo venturus est vivos et mortuos iudicaturus, non pertinet ad vitam nostram quæ hic geritur, quia nec in rebus ejus gestis est, sed in fine sæculi gerendis. Ad hoc pertinet quod secutus Apostolus adjunxit : *Cum Christus apparuerit vita nostra, tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria (Col. iii, 4)*. Vivos autem et mortuos, cum venerit, iudicabit, quia et iusti, qui utique vivunt, et iniusti, qui merito mortui appellantur, ab illo utique iudicandi sunt : sive ut vivos intelligamus quos hic nondum mortuos, sed adhuc in ista carne viventes ejus invenerit adventus; mortuos autem, qui de corpore priusquam veniat exierunt, vel exituri sunt.

CAPUT XI.

De sedibus iudicantium.

Sedes dicimus quas Græci thronos appellant : thronos autem Græci sedes dicunt. Sancti ergo, quamlibet ipsi sint sedes Dei, juxta quod scriptum est : *Anima iusti sedes est sapientiæ (Sap. vii)*, ipsi tamen sedes habebunt, in quibus Christo iudicante sessuri sunt, juxta illud quod ipsa Veritas ait : *Vos qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit Filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis et vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel (Matth. xix, 28)*.

CAPUT XII.

De his qui cum Domino ad iudicandum sessuri sunt.

Luce clarius constat quod omnes sancti qui perfecte mundum reliquerunt, cum Domino residentes, ceteros iudicabunt. Tunc quoque implebitur illud quod legitur in divinis Litteris : *Nobilis in portis vir ejus, quando sederit cum senatoribus terræ (Prov. xxxi, 23)*.

CAPUT XIII.

Quod in prænominatis a Christo duodecim sedibus non solum duodecim apostoli sessuri sint, sed omnium perfectorum numerus, qui in duodenarium numerum partiuntur.

Sanctus Augustinus ita ex hoc in suis tractatibus dicit (*De Civit. Dei, lib. xx, cap. 5, num. 3*) : « Non enim, quia super duodecim sedes sessuros ait Dominus esse apostolos, duodecim solos homines cum illo iudicatos putare debemus. Duodenario namque numero universa quædam significata est prædicantium multitudo, propter duas partes numeri septenarii, quo significatur plerumque universitas. Quæ duæ partes, id est tria et quatuor, altera per alteram multiplicatæ, duodecim fiunt. Nam et quatuor ter, et tria quater, duodecim sunt; et si manifestus. L.

^h *Peregrinatur. L.*

ⁱ *Inventurus est. L.*

^j *Sellas dicunt. L.*

^k *Sedebit. L.*

^l *Partietur. L.*

^m *Discipulos suos. L.*

ⁿ *Faciunt. L.*

qua alia hujusmodi duodenarii numeri, quæ ad hoc valeat, ratio potest reperiri. Alioquin cum in locum Judæ traditoris apostolum legimus Matthiam ordinatum, apostolus Paulus, qui plus illis omnibus laboravit, ubi ad judicandum sedeat non habebit : qui profecto cum aliis sanctis ad numerum judicum se pertinere demonstrat, cum dicit : *Nescitis quia angelos judicabimus? (I Cor. vi, 3.)* De ipsis quoque judicandis in hoc numero duodenario similis causa est. Non enim quia dictum est : *Judicantes duodecim tribus Israel*, tribus Levi, quæ tertia decima est, ab eis judicanda non erit, aut solum illum populum, non etiam cæteras gentes judicabunt. Quod autem ait *In regeneratione*, procul dubio mortuorum resurrectionem nomine voluit regenerationis intelligi. Sic enim caro nostra regenerabitur per incorruptionem, quemadmodum est anima nostra regenerata per fidem. »

CAPUT XIV.

De ultima resurrectione corporum humanorum.

Resurrecturam carnem omnium quicumque nati sunt hominum atque nascentur, et mortui sunt et morientur, nullo modo debet dubitare omnis qui veraciter Christianus est, dicente Domino : *Amen, amen dico vobis, quia venit hora quando mortui qui in monumentis sunt audient vocem Filii Dei ; et procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ ; qui vero malu, in resurrectionem judicii (Joan. v, 25)*

CAPUT XV.

Quod septimo angelo tuba canente, in ictu oculi erit resurrectio mortuorum.

» B. Hieronymus quorundam de resurrectione disputantium sententias in epistola sua, quam ad Minervum scripsit, asserens, ita dicit : « Quærimus cur de novissima tuba mortuos scripserit Apostolus resurrecturos (*I Cor. xv, 52*). Quando enim novissima dicitur, utique aliæ præcesserunt. In Apocalypsi Joannis (*Cap. xi*) septem angeli describuntur cum tubis, et unoquoque clangente, primo videlicet, secundo, et tertio, quartoque, et quinto, et sexto, quid per singulos actum sit, indicatur. Novissimo autem, id est septimo, claro tubæ strepitu personante, mortui suscitantur, corpora, quæ prius habuerant corruptibilia, incorruptibilia recipientes. » Pro eo tamen quod de resurrectione mortuorum ait Apostolus, omnes resurrecturos esse in momento, in ictu oculi, in novissima tuba, « tanta (ut ait idem doctor) celeritate fiet resurrectio mortuorum, ut vivi quos in corporibus suis consummationis tempus invenerit, mortuos de inferis resurgentes prævenire non valeant. Quando enim dicit, in puncto temporis, et in motu oculi atque momenta futuram omnium

^a Reperitur. L.

^b Hæc in Hieronymo frustra quærivimus, alterius forte verba sunt : illa certe stylium Hieronymi vix sap'unt.

^c Duacem., paulo aliter : *Mortui suscitantur corpore : qui prius habuerant corruptibilia incorruptibilia recipientes.*

^d Vel stipula adjicit L.

» resurrectionem, cunctam primæ et secundæ resurrectionis excludit fabulam, ut alii primi, alii novissimi resurrecturi esse credantur. » Item post aliqua idem dicit : « Hoc sentire debemus, quod quomodo levis pluma, aut tenue siccumque folium vento flatuque rapiatur, et de terra ad sublime transferatur ; sic ad oculum et nutum Dei omnium mortuorum corpora movebuntur, parata ad adventum judicis. »

CAPUT XVI.

Quod ad omnes homines pertineat resurrectio, immutatio vera tantum ad sanctos.

» Ecce dicit Apostolus : *Canet tuba, et mortui resurgent, et nos immutabimur (I Cor. xv, 52)*. Sed non sicut bonorum et malorum generalis est omnium resurrectio, ita communis credenda est immutatio. Nam, juxta quod beatus Augustinus, Hieronymus, Julianus Pomerius cæterique testantur, resurrectio communis erit omnibus bonis et malis, immutatio vero solis danda est justis, quæ utique glorificationem insinuat æternæ beatitudinis.

CAPUT XVII.

Quod non aerium corpus, sed caro quam gerimus, sine ulla corruptione resurget.

» Nullo modo audiendi sunt, qui pro carne nescio quod corpus resurrecturum fabulantur aerium. Sed, juxta sacræ historię veritatem, in hoc quod quisque vivit, resurrecturus est corpore. Nam, ut cæteros taceam, egregii præceptoris nostri Eugenii, Toletanæ sedis antistitis, breviter hæc verba retexam : « Resurrectionem autem carnis verissime confitemur, non, ut quidam delirant, ut in aëria vel qualibet alia carne resurgamus, sed in hac qua sumus, in hac qua etiam pro recte factis coronam, aut pro male gestis ðnusquisque merebitur recipere pœnam. »

CAPUT XVIII.

Quomodo spiritalia corpora tunc habere credantur, cum futura corpora non spiritus, sed corpora verissime approbentur.

» Resurgent sanctorum corpora sine ullo vitio, sine ulla deformitate, sine ulla corruptione, vel oneris difficultate. In quibus tanta facilitas, quanta felicitas erit. Propter quod spiritalia dicta sunt, cum procul dubio corpora futura non spiritus sint. Sed sicut nunc corpus animale dicitur, quod tamen corpus non anima est ; ita tunc spiritale corpus erit, corpus tamen, non spiritus erit.

CAPUT XIX.

De qualitate corporum quæ in resurrectione futura sunt.

» Qualitas eorum corporum, ut ait Julianus Pomerius (*De animæ origine*), quam miseri vel beati

^e Facile transfertur. L.

^f Resurgit incorrupti. L.

^g Aereum. L.

^h Tolosanæ scribit male L.

ⁱ Et vivimus, in qua etiam aut pro recte factis, etc. L.

^j Sicut sine ulla corruptione, onere, difficultate. L.

^k Caro, non spiritus sint.

recipient, æqualiter quidem incorruptibilis et immortalis erit; sed eorum ipsorum qui recepturi sunt loca vel merita incomparabiliter diversa erunt, et a se invicem longe distantia. Unde dicit Apostolus: *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur* (I Cor. xv, 51). Quod enim dicit: *Omnes quidem resurgemus*, unam tantum resurrectionem omnium hominum signat, ut omnia hominum corpora, una in corruptione, una immortalitate donata, aut in supplicio, aut in præmio, possint esse perpetua. Ac per hoc omnes et simul resurrecturi credendi sunt; sed impii ad supplicium, peccatores ad illud finale iudicium, et sancti omnes ad præmium. Igitur corpora miserorum non sic immortalia et incorruptibilia erunt, ut quia corrumpi aut mori non poterunt, nullum sensum doloris admittant; sed ut, in æternis cruciatibus constituta, summus dolor nec corrumpat cruciando, nec perimat. Ac sic ad hoc caro immortalis cum sua anima condemnata vivit, ut sentiat; sentit, ut doleat; dolet, ut meritis suis digna recipiat. »

CAPUT XX.

In qua ætate vel statura futuri sunt resurgentes, sive sint senes, sive juvenes, vel infantes.

Plerisque pertinaciter ac varie de hac questione certantibus, beatus Augustinus (*De Civit. Dei, lib. xxii, cap. 15, 16*) responsurum se ^a perhibens dicit: « Si dixerimus ad Dominici corporis modum ^b quorundam majorum corpora redigenda, peribit de multorum corporibus plurimum, cum ipse nec capillum periturum esse promiserit. Restat ergo ut suam recipiat ^c unusquisque mensuram, quam vel habuit in juventute, etiamsi senex sit mortuus, vel fuerat habiturus, si ante est defunctus. Atque illud quod commemoravit Apostolus de mensura ætatis plenitudinis Christi (*Ephes. iv, 13*),..... sic accipimus dictum, ut nec infra nec ultra juvenilem formam resurgant corpora defunctorum; sed ^e in ætate et robore usque ad quam Christum hic pervenisse cognovimus. Circa triginta quippe annos desinierunt etiam hujus sæculi doctissimi homines juventutem, quæ cum fuerit spatio suo terminata, inde jam hominem ad detrimenta vergere gravioris ac senilis ætatis: et ideo non esse ^d dictum in mensuram corporis, vel in mensuram stature, sed in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Resurgent ergo omnes tam magni corpore, quam erant, vel futuri erant ætate juvenili. Quamvis nihil oberit, etiamsi erit infantilis vel senilis corporis forma, ubi nec ^e mentis nec ipsius corporis ulla remanebit infirmitas. » Unde etiam prædictus doctor

^a Præbens. D.

^b Quorumcunque majora corpora. L.

^c Lip.: *In ejus ætatis robore*. Edit. S. Aug., *in ejus ætate, et robore*.

^d Duacena, *Non esse venturum*.

^e Meritis pro mentis. L.

^f Laboriosa. L.

^g Duac.: *In eam resurrecturi creduntur*.

^h Proccedentibus. L.

ⁱ Venturi sunt. L.

^j Ut quidquam inquam impedimento. L.

A sequenter adjungit: « Si quis in eo corporis modo quo defunctus est resurrecturum unumquemque contendit, non est cum illo ^f laborabili contradictione pugnandum. » Julianus quoque Pomerius quid de hoc senserit (*Libro de anima*) non tacebo. « Sane, ait, de ætate nihil esse quæstionis existimo, quoniam sive jam in utero, sive jam nati vita priventur infantes, ^g in ea resurrecturi esse credantur, ad quam profecto essent, si viverent, annis ^h sequentibus perventuri; quoniam si naturam resurrectio reparabit, aliquid deesse plenitudini naturæ non poterit. » Quod etiam prædictus doctor similiter fieri et de his qui propecta ætate moriuntur astruxit, dicens: « Is quoque qui hinc propecta ætate, vel etiam decrepita, decesserit, ea ætate resurget in qua juvenis fuit, debilitate senectutis ablata. Aut si hoc magis congruit illi sæculo beato, in quo omnes sancti sine ullo beatitudinis suæ defectu ⁱ victuri sunt, ut aliqua ætatum differentia ibi futura sit, sic erit ibi ^j, ut impedimento aut dedecori sine fine regnantibus non sit. » Itemque subjungit: « Quod de ætate diximus, hoc idem de statura licet intelligi. »

CAPUT XXI.

Utrum æquales an diversæ futuræ sint stature vel figuræ surgentium corporum, et utrum macri cum eadem macie, pingues cum eadem pinguedine, in resurrectione futuri sint.

De statura corporis in qua omnes ^k resurrecturi sunt, beatus Augustinus manifesta dissertatione pronuntians dicit (*Enchir. cap. 90*): « Non est consequens ut ideo diversa statura sit ^l reviviscentium, quia fuerat diversa viventium: ^m scilicet ut macri cum eadem macie, aut pingues cum eadem pinguedine reviviscant. ⁿ Sed si hoc est in consilio creatoris, ut in effigie sua cuiusque proprietas et discernibilis similitudo servetur, in cæteris autem corporis bonis æqualia cuncta reddantur, ita modificabitur illa in unoquoque materies, ut nec aliquid ex ea pereat, et quod alicui defuerit, ille suppleat qui etiam de nihilo potuit quod voluit operari. ^o Si autem in corporibus resurgentium rationabilis inæqualitas erit, sicut est vocum quibus cantus impletur, hoc fiet cuique de materia corporis sui, quod hominem reddat angelicis cœtibus, et nihil inconveniens eorum ingrat sensibus. »

CAPUT XXII.

Quod sine aliqua deformitate sanctorum corpora resurrectura sint.

Resurgent omnium sanctorum corpora, omni felicitate et gloria immortalitatis conspicua, sicut siue

^k Omnes generaliter. L.

^l Reviviscentium singulorum. L.

^m Aut macri. L.

ⁿ Lectionem Lips. et edit. S. Aug. præferendam hoc loco duximus Duacenzæ, quæ est hujusmodi: *Sed sit hoc in concilio creatoris, ut... in cæteris autem corporibus bonis æqualia cuncta reddantur. Ita, &c.*

^o Discrepat etiam hoc loco lectio Duacena a Lip. et S. Aug. quam secuti sumus. Illius autem verba sunt: *Sic autem corporibus... sicut est vocum, quibus cantus impletur. Hoc fiet,*

ulla corruptione, difficultate, a onere, ita sine ulla deformitate. In quibus, ut ait sanctus Augustinus, tanta erit facilitas, quanta felicitas. Nam idem doctor ipsas quoque cicatrices in corporibus martyrum posse quidem videri docet, sed sine ullo deformitatis intuitu id fieri perhibet. « Non enim, ut idem doctor egregius ait (*De Civ. Dei, lib. xxii, cap. 19, n. 3*), deformitas in eisdem corporibus, sed dignitas erit : et quamvis quædam in corpore, non corporis, sed virtutis pulchritudo fulgebit. »

CAPUT XXIII.

Quod superfluum sit quærere de reproborum corporibus, in qua ætate vel mensura resurgent.

Reprobi sane utrum unius staturæ an diversæ futuræ sint, superfluo quæritur, quando in eis qui a beata luce et ab illo decore domus æternæ alieni manebunt, statura, quæ decori ease solet non exquiritur, quia, juxta quod quidam sapiens ait, ubi erit dentium stridor, æternusque et intolerabilis fletus, inaniter quæritur corporum decus.

CAPUT XXIV.

Quod viri et femine in proprio sexu resurgent.

Plerique propter hoc quod dicit Apostolus : *Donec occurramus ei in virum perfectum (Ephes. iv, 13)*, omnes feminas in virili sexu resurgere credunt, pro eo quod vir ex limo, mulier vero ex viri latere facta sit. Nos autem catholicorum magistrorum sententiis eruditi, hoc credimus, hoc tenemus, quod omnipotens Deus, qui utrumque sexum condidit, instituit ac redemit, utrumque in resurrectione restituet. Nam Christus Dominus de muliere tentatus, quæ amissis septem viris quos habuerat, hinc quoque ipsa transisset, cum quæreretur ab eo in resurrectione cui eorum potissimum redderetur, respondit : Quod in resurrectione nec femine nubant, nec viri uxores accipiant (*Matth. xxii, 28-30*). Ex quibus sacratissimis verbis apertissime patet quod ibi non sexus, sed concubitus desit; nec carnis sit natura mutanda, sed ejus concupiscentia finienda. Nam et beatus Augustinus hanc quæstionem in suis tractatibus versans (*De Civit. Dei, lib. xxii, cap. 17*) : « Melius mihi, ait, sapere videntur, qui utrumque sexum resurrecturum non dubitant. Non enim ibi libido erit, quæ confusionis est causa. Nam priusquam peccassent nudi erant, et non confundebantur vir et femina. Corporibus ergo vitia detrahentur, natura servabitur. Non est autem vitium sexus femineus, sed natura, quæ tunc quidem a concubitu et a partu erit immunis. » Quibus ita a prædico viro digestis, erit, ut præceptor noster sacer Eugenius [Toletanus] docet,

^a Vel onere. L.

^b Deest non in L.

^c Incessabilis. L.

^d Nubent.... accipient. L.

^e Glorificati corporis. L.

^f Languidæ eadem velut medicamenta. L.

^g Insumendi ibi cibi aut potus necessitas nulla erit, quæ corruptioni tantum in hac vita tribuitur, non in corruptioni, vel immortalitati, quæ post hanc vitam futura est. Veteri enim juxta quod. L.

A « tanta ac talis corporis pulchritudo, ut oblectet intuitum, et cor nullatenus inflectat ad vitium. »

CAPUT XXV.

Quod nulla resurgentes cibi ac potus cura sollicitet.

Necessitatem cibi ac potus natura nostra, quando corruptibilis in hoc subest corpore, patitur, cum merito corruptionis ac immortalitatis suæ languenti eidem velut quædam medicamenta præsentur. Cum autem facta fuerit resurrectio corporum, in sumendo cibo ac potu ibi necessitas nulla erit, quæ corruptioni tantum in hac vita tribuitur; nam in corruptione vel immortalitate, quæ post hanc vitam futura est, ntelur. Etenim juxta quod Julianus Pomerius ait (*Lib. de animæ origine*) : « Omni corruptione ac mortalitate consumpta, non ibi erit ulla carnis infirmitas, sed natura. Hic ergo ubi potest caro mori, cibo ac potu juvanda est, ne morti succumbat; in illa autem vita ubi mori non poterit, nihil requiret alimonie, quia immortalem nec fames potest nec sitis occidere. » Quod si nobis e contrario illud obijcitur, quod post resurrectionem Dominus cum discipulis suis manducasse perhibetur, et ob hoc exemplo ejus resurgentes comesturi credantur; « manducavit panem, ut ait idem doctor, Dominus Jesus, non indigentia, sed potentia; nec ut infirmitati carnis suæ consuleret, sed ut vera carne se dubitantibus resurrexisse monstraret. Quia utique si spiritus esset, sicut tunc putabatur, aliquid carnalis cibi non sumeret; sumpsit autem, ut confirmaret eorum fidem quæ coepat fluctuare, et sibi non facultatem, sed necessitatem ostenderet defuisse. »

CAPUT XXVI.

Quod carnalibus indumentis natura nostra non eget.

Plurimorum doctorum sententiis definitum esse non ambigo quod in resurrectione illius ultimæ gloria non sint corporibus necessaria tegumenta, ubi nec infirmitas ulla erit, unde possit caro incorruptibilis atque immortalis occidi, nec aliquod peccatum unde cogatur anima beata confundi : in tantum, ut majores nostri definiant eos qui talia credunt, id est, qui dicunt resuscitados vestimentis egere, omnia bona quæ dicuntur futura eosdem posse non credere. Et tamen si erunt ibi, ut quidam causantur, quædam tegumenta velaminum, utique incorruptibilia erunt, juxta quod Julianus Pomerius ait (*Ibidem*) : « Si caro nostra non genere sed qualitate mutata, nec spiritus sed spiritalis effecta, carnalia non requiret, aut nulla in resurrectione vestimenta erunt, aut si erunt, incorruptibilia credi debeat, quæ sic sanctos vestiant, ut nulla eos sui sollicitudine in

^h Pro panem habet Lips. plane.

ⁱ Necessitatem manducandi. L.

^j Aliquid peccatum. D.

^k Utique incorruptibilia corpora, incorruptibilibus vestimentis, utentur. L.

^l Incorruptibilium corporum, prorsus incorruptibilia. L.

^m Deest in in Duac.

illius futuræ beatitudinis securitate distendant : aut A forsitan illius generis indumenta erunt, quilibet se indatum propheta sub Ecclesiæ typo gratulatur, et dicit : *Quia induit me vestimento salutis, et indumentis justitiæ circumdedit me* (Isai. Lxi, 10), vestimentum salutis idem doctor ad carnem, indumentum vero justitiæ ad animam referens. Item sequitur idem doctor : *Quod si ita est, et si concedatur resurgentes vestimentis usuros, non talia illis erunt, quæ fuisse leguntur Israëlita vestimenta* (Deut. viii, 4), quia quamvis in quadraginta annos divina voluntate servata sint, tamen solita vetustate consumpta sunt. Nec qualia fuerunt in quibus Moyses et Elias in monte cum Domino (Matth. xvii, 3), vel sancti angeli visi sunt, quæ et ipsa in nihilum, a de quo erant pro tempore sumpta, soluta sunt; sed forte B talia erunt qualibus Dominus resurgens vestitus apparuit (Matth. xxviii) : si tamen et illa non fuerunt ad tempus propter b usus humanos assumpta, sed propria. Quoniam si ibi erunt, quæcunque vel qualiacunque fuerint, spiritalium corporum spiritalia erunt : ac sic etsi nudi non erunt, tamen spiritales carnalibus non egebunt. c Hæc siquidem Julianus Pomerius. Cæterum plurimorum doctorum evidens definitio, juxta quod et clara præceptoris nostri Eugenii sententia contestatur, hoc astruit : *Quod in illa futura gloria resurrectionis, ubi nulla corporibus sanctis deformitas, nulla quoque doloris aut laboris erit adversitas, non sit quoque tegminum necessarius usus, quibus erit omnia et in omnibus Christus* (Coloss. iii, 11).

CAPUT XXVII.

De abortivis fetibus; et quia homo ex quo incipit in matris utero vivere, ex tunc credatur ad resurrectionem ultimam pertinere.

Si potest certum haberi quando incipiat homo in matris utero vivere, ex tunc quoque veraciter definiri potest quod mori utique potuisset, sicque cum qui vitam habuit et mori potuit, resurrectionis tempore reparari. Nam et beatus Augustinus hanc quæstionem non tam disserens quam proponens, inter cætera sic dicit (Enchir. cap. 86) : *Ex quo incipit homo vivere, ex illo utique mori potest. Mortuus vero, ubicunque illi mors potuit evenire, quomodo ad resurrectionem non pertineat mortuorum?* c *Julianus quoque Pomerius ait : Sane illi qui projiciuntur ex utero, resurrecturi sunt, si vixerunt, non judicandi, sed puniendi; quia cum essent d Adæ peccato damnati, non sunt suæ damnationis nexibus absoluti. Et tamen sive in utero, sive jam nati, vita priventur infantes, in ea ætate resurrecturi creduntur, ad quam profecto essent, si viverent, aunis subsequentibus perventuri; quia si naturam resurrectionis reparabit, aliquid deesse plenitudini naturæ non poterit.* e

a De quo erant desunt in D.

b Visus humanos. D.

c Adjicit Liip. reperire non possum.

CAPUT XXVIII.

De his qui cum majore vel minore membrorum numero, vel qui cum duobus capitibus, et uno corpore, aut duobus corporibus et uno capite, vel cætero genere monstruoso nascuntur, qualiter resurrecturi credantur.

De hac quæstione ita beatus Augustinus eloquitur (Enchir. cap. 87) : *Neque enim, ait, monstra quæ nascuntur et vivunt, quamlibet cito moriantur, aut resurrectura negabuntur, aut ita resurrectura credenda sunt, ac non potius correctæ emendatæque natura. Absit enim ut illum bimbrem, qui nuper in Oriente natus est, de quo fratres fidelissimi quod viderint retulerunt, et sanctæ memoriæ Hieronymus presbyter scriptum reliquit, absit, inquam, ut unum hominem duplicem, ac non potius duos, quod futurum erat si gemini nascerentur, resurrecturos existimemus. Ita cætera quæ singuli partus vel amplius vel minus aliquid habendo, vel quæ quadam nimia deformitate monstra vocantur, ad humanæ naturæ figuram in resurrectione revocabuntur; ita ut singulæ animæ singula sua corpora obtineant, nullis hærentibus etiam quæ coheræntia e nata fuerant, sed seorsum singulis sibi sua membra gestantibus, quibus humani corporis completur integritas.* d *Julianus quoque Pomerius, prædicti doctoris sententiam sequens, ait : Illud etiam sic mihi videtur intelligi, ut caro nostra sive cum minore membrorum sive cum ampliore numero nascatur, cum membris solitis et congruentibus f suæ integritati resurgat, quia tam in eis quæ minus, quam in eis quæ amplius fuerint, debilitas est, quæ hic quidem videtur naturæ contraria, sed in futura reparatione corporis nostri sicut corruptio vel mortalitas, sic ipsa creditur auferenda; ut caro nostra surgat suis omnibus partibus tota, et sine imminutione vel adjectione membrorum secundum modum formæ suæ perfecta. Corpora quoque, sive duo cum capite uno nascantur, sive unum cum duobus capitibus corpus, quamvis modus quo hæc fiant nobis et præcipue mihi habeatur incertus, tamen unde certus sum, sine ulla ambiguitate præcunio, quod aut duo corpora cum capitibus suis resurgent, si in eis duæ natæ sunt animæ, quoniam negari non potest singulas quasque animas singula corpora quæ amiserunt immortaliter recepturas; aut si una anima nascitur, sive in uno corpore et duobus capitibus, sive in duobus corporibus et capite uno, unum recipiet corpus. Ac per hoc natura carnis nostræ, sive amittendo quod ei superfluit, sive recuperando quod deficit, in suam plenitudinem reformata, sicut sine ulla corruptione, ita sine ulla infirmitate spiritui suo immortaliter inhærebit.* e

CAPUT XXIX.

Quod hi qui nunc a bestiis comeduntur, aut diversa laniatione truncantur, resurgentes integritatem sui corporis obtinebunt.

Non perit Deo, ait sanctus Augustinus (Enchir. cap. 88), terrena materies, de qua mortalium crea-

d Adæ damnatione. L.

e Naturæ. D.

f Sua integritate. L.

tur caro; sed in quemlibet pulverem cineremque solvatur, in quoslibet halitus aurasque diffugiat, in quamcumque aliorum corporum substantiam vel in ipsa elementa vertatur, in quorumcumque animalium aut etiam hominum cibum cedat, carnemque mutetur, illi animæ humanæ puncto redit, quæ illam primitus ut homo fieret, cresceret, viveret, animavit. Hanc quoque questionem beatus Gregorius in suis tractatibus proponens pariter et solvens ait (*In Ezech. lib. 11, homil. 8, n. 8*): « Sæpe objicere inane quæstiunculam solent, qui dicunt: Carnem hominis lupus comedit, lupum leo devoravit, leo moriens ad pulverem rediit: cum pulvis ille suscitatur, quomodo caro hominis a lupi et leonis carne dividitur? Quibus respondere non aliud debemus, nisi ut prius cogitent qualiter in hoc mundo venerint, et tunc invenient qualiter resurgant. Certe tu homo qui loqueris, aliquando in matris utero spuma sanguinis fuisti; ibi quippe ex patris semine et matris sanguine parvus ac liquidus globus eras. Dic ergo, si nosti, qualiter ille humor seminis et sanguinis in ossibus duruit, qualiter in medullis liquidus remansit, qualiter in nervis solidatus est, qualiter in carnibus crevit, qualiter ^b in cute extensus est, qualiter in capillis atque unguibus distinctus, ut capilli molliores carnibus, et ungues essent tenuiores ossibus, carnibus duriores? Si igitur tot et tanta ex uno semine et per species distincta sunt, et tamen in forma remanent conjuncta, quid mirum si possit omnipotens Deus in illa resurrectione mortuorum carnem hominis distinguere a carne bestiarum, ut unus idemque pulvis, et non resurgat, in quantum pulvis lupi et leonis est, et tamen resurgat, in quantum pulvis est hominis? »

CAPUT XXX.

Quod hi qui de hac vita debiles exierunt, cum suis integris membris in resurrectione futuri sint.

« Si quis, debilis corpore, truncatus confractusque de hac vita exierit, non dubium quod debita integritate membrorum suorum possit tempore resurrectionis reparari; ut quicquid in illo aut infirmitas turpe, aut aliena effecit crudelitas debile, ita tunc hoc immortalitatis pulchritudo reformet, ut nec superflua, indecora, nec detracta, videantur ^d ibi esse deformia. Ita enim ex hoc ait beatissimus Augustinus (*De Civit. Dei, lib. xxii, cap. 19*): « Non est macris pinguiusque metuendum ne ibi tales sint, quales si possent nec hic esse voluissent. Omnis enim corporis pulchritudo est partium congruentia cum quadam coloris sui suavitate. Ubi autem non est partium congruentia, aut ideo quid offendet, ^e quia parum est, aut ideo quia nimium. Proinde nulla erit deformitas, quam facit incongruentia partium, ubi et quæ

^a Sæpe quidam qui dicunt. L.

^b Mente habet D. pro in cute.

^c Duac.: Si quis est... confractus qui de hac vita.

^d Sibi. D.

^e Lips., quia parum est, aut ideo quia parum, aut ideo quia nimium.

^f Quamvis. L.

^g Lips.: Si capilli toties tonsi, unguesve dæcti

parva sunt corrigentur, et quod minus est quam decet, unde creator novit inde supplebitur, et quod plus est quam decet, materiei servata integritate, detrabatur. » Hujus ergo doctoris prudenti definitione eruditi, restat ut et illos quos cum senis digitis manuum et pedum oculis nostris inspeximus, non cum ea deformitate resurrecturos esse credamus, sed corporis integritate servata cum eo digitorum numero illos esse futuros, qui corporalem partium congruentiam servant. Congruentiam enim corporalium partium dico, sicut debito ordine nascendi agitur, ut in unoquoque homine duæ sint oculi, duæ aures, quini digiti manuum, quini etiam digiti pedum habeantur, nulla numerositate adjecta vel minorata, quæ deformitatem inferat partium, sic tamen ut nihil credatur de corpore esse perituum. Dicit enim sanctus Augustinus (*Ubi supra*): « Neque hoc dixerim quod aliquid æstimem corpori cuiquam perituum, quod naturaliter inerat, sed quod deforme natum erat. »

CAPUT XXXI.

Utrum in resurrectione quicquid unguibus vel capillis nostris per tonsuram vel sectionem detractum est reintegrari credatur.

Ait ex hoc beatissimus Augustinus (*Enchir. cap. 89*): « Ipsa itaque terrena materies, quæ discedente anima fit cadaver, non ita in resurrectione reparabitur, ut ea quæ dilabuntur, et in alias atque alias rerum aliarum species vertuntur, cum ad corpus redeant unde dilapsa sunt, ad easdem quoque corporis partes ubi fuerint redire necesse sit. Alioquin si capillis capitis redit quod tam crebra tonsura detraxit, si unguibus quod toties dempsit exsectio, immoderata et indecens cogitantibus, et resurrectionem carnis non credentibus occurrit infirmitas. » Ergo, ut idem doctor in alio suo opere ait (*De Civit. Dei, lib. xxii, cap. 19*): « Si capilli toties tonsi, unguesque desecatæ ad sua loca propter deformitatem non redibunt, nec tamen cuique resurgenti peribunt: quia in eandem carnem, ut quemcumque ibi locum corporis teneant, servata partium congruentia, materiei mutabilitate vertentur. Quamvis quod ait Dominus: *Capilli capitis vestri non peribit* (*Luc. xxi, 18*), non de longitudine, sed de numero capillorum dictum multo potius possit intelligi. Unde et alibi dicit: *Capilli capitis vestri omnes numerati sunt* (*Math. x, 30*). Item idem doctor, similitudinem pro hac re adhibens dicit (*Ibidem*): « Quid jam respondeam de capillis atque unguibus? Semel quippe intellecto, ita nihil perituum esse de corpore, ut deforme nihil sit in corpore, simul intelligitur ea quæ deformem factura fuerant enormitatem massæ, ipsa accessura esse, non locis in quibus membrorum

ad sua loca redeunt, cum deformitate non redibunt, nec tamen, etc. Editio Maurina ad Duac. magis accedit: Si capilli . . . unguesve desecti ad sua loca deformiter redeunt, non redibunt.

^b Materiei. D.

ⁱ Intelligo. L.

^j Lips.: Ea quæ formæ factura fuerant enormitatem, massæ accessura esse.

lorina turpetur. Velut si de limbo vas fieret, quod rursum in eundem limum redactum, a de toto iterum fieret, non esset necesse ut illa pars limi quæ b in ansa fuerat, ad ansam rediret, aut quæ fundum fecerat, ipsa rursum faceret fundum; dum tamen totum reverteretur in totum, id est, totus ille limus in totum vas nulla sui perdita parte c remaneret. » Sic ergo, ut idem doctor ait (*Enchir. cap. 89*): « Non attinebit ad corporis redintegrationem utrum capilli ad capillos redeant, et ungues ad ungues, an quicquid eorum perierat mutetur in carnem, et in alias partes corporis revocetur, curante Dei providentia, ne quid indecens fiat. »

CAPUT XXXII.

Qualiter hi qui de massa perditionis discreti non sunt, resurrecturi sint.

« Quicumque, ait beatissimus Augustinus (*Enchir. cap. 92*), ab illa perditionis massa quæ facta est per hominem primum non liberantur, d resurgent etiam ipsi cum carne, sed ut cum diabolo et ejus angelis puniantur. Utrum sane ipsi cum vitii et deformitatibus suorum corporum resurgant, quicumque in eis vitiosa et deformia membra gestarunt, inquirendo laborare quid opus est? Neque enim fatigare nos debet eorum incerta habitudo vel pulchritudo, quorum erit certa et sempiterna damnatio. Nec moveat quomodo in eis corpus incorruptibile erit, si dolere poterit, aut quomodo corruptibile, si mori non poterit. Non est enim vera vita, nisi ubi feliciter vivitur; nec vera incorruptio, nisi ubi salus nullo dolore corrumpitur. Ubi autem infelix mori non sinitur, e aut, ut ita dicam, mors ipsa non moritur, et ubi dolor perpetuus non interimit, sed affligit, f et ipsa corruptio non finitur, hæc in sanctis Scripturis secunda mors dicitur » (*Apoc. xx, 6*).

CAPUT XXXIII.

De ordine futuri judicii.

Sicut alios esse diximus, qui g cum Deo iudices considerant, ita alii esse credendi sunt, qui eorum considerantium examine judicantur. h Duæ enim differentiæ vel ordines hominum erunt in iudicio collectorum, hoc est electorum et reproborum, qui tamen in quatuor dividuntur. Perfectorum ordo est unus, qui cum Deo iudicatur, de quibus Dominus ait: *Sedebitis et vos super sedes duodecim (Matth. xix, 28)*. Hi non judicantur, sed regnant. Alius quoque est ordo electorum, quibus d dicitur: *Esurivi et dedistis mihi manducare (Matth. xxv, 35)*. Hi judicantur et regnant. Item reproborum ordines duo sunt. Unus eorum qui extra Ecclesiam inveniendi sunt. Hi non judicantur et pereunt: de quibus et Psalmista ait: *Non resurgent impii in iudicio (Psal. 1, 5)*. Alter quoque ordo reproborum est, qui judicabuntur et peribunt, quibus dicitur:

a Totum de toto. L.

b In massa.... ad massam. L. male.

c Lips., remanente. Editio Maurina, remearet.

d Lips.: per unum mediatorem Dei et hominum, resurgent etiam ipsi unusquisque cum sua carne.

e Aut deest in Lips.

f Et deest similiter in Lips. ideoque alium sensum elicit.

A *Esurivi et non dedistis mihi manducare: ite, maledicti, in ignem æternum (Matth. xxv, 41, 42).*

CAPUT XXXIV.

De bonorum malorumque discretionem.

Ecce Psalmista ait: *Advocavit i celos desursum, et terram discernere populum suum (Psal. xlix, 4)*. Quid est quod dicit. *Discernere populum suum?* nisi per iudicium separare bonos a malis, tanquam oves ab hædis. Nam oves tunc statuet a dextris suis, hædos autem a sinistris.

CAPUT XXXV.

Quod ipsa separatio bonorum a malis per angelica ministeria fiet.

B Bonorum malorumque diremptio, sive etiam separatio, per angelos impleri posse credenda est. Nam cum Psalmista diceret: *Advocavit celos sursum, et terram discernere populum suum (Psal. xlix, 4)*, quod dixit, *discernere populum suum*, ad bonorum malorumque separationem pertinet. Statimque subiecit: *Congregate illi sanctos ejus*. Quibus enim dictum est: *Congregate illi sanctos ejus*, nisi utique angelis? Sic enim sanctus Augustinus dicit in hoc loco (*Enarrat. in psal. xlix*): « Conversio sermonis ad angelos facta est, cum Propheta diceret: *Congregate illi sanctos ejus*. Profecto enim per angelicum ministerium res tanta peragenda est. »

CAPUT XXXVI.

Quod separatis in dexteram partem bonis, in sinistram vero malis, libri aperti erunt, id est, conscientiarum singulorum.

C Separatis igitur per angelica ministeria bonis a malis, et electis quidem a dextris, reprobis vero a sinistris astantibus, tunc libri aperti erunt, id est, conscientiarum singulorum. Joannes enim apostolus dicit: *Vidi mortuos magnos et pusillos, et aperti sunt libri: et alius liber apertus est, qui est vitæ uniuscujusque: et iudicati sunt mortui ex ipsis Scripturis secundum facta sua (Apoc. xx, 12)*. Libros videlicet volens intelligi sanctos omnes Novi et Veteris Testamenti, in quorum vita velut in libris cognoscimus quid facere debeamus. In isto autem libro de quo dicitur: *Alius liber apertus est, qui est vitæ uniuscujusque*, quid boni quis fecisset, sive non fecisset, quasi in divina virtute cognoscitur. « Qui liber, » juxta quod sanctus Augustinus ait (*De Civit. Dei, lib. xx, cap. 14*), « si carnaliter cogitetur, quis ejus magnitudinem vel longitudinem valeat æstimare? Aut quanto tempore legi poterit liber in quo scriptæ sunt universæ vitæ universorum? Aut tantus angelorum numerus erit, quantus hominum, et vitam suam unusquisque ab angelo sibi adhibito audiet recitari? Non ergo unus liber erit omnium, sed singuli singulorum. Scriptura vero ista unum volens intelligi: *Et*

g Lips., cum Christo,

h Duæ enim sunt differentiæ, ut in iudicio ordines hominum. L.

i Lips.: Cælum sursum, et terram, ut discerneret.

j Lips. habet eandem lectionem quam supra annotavimus.

alius, inquit, liber apertus est. Quædam igitur vis est **A** intelligenda divina, quæ faciet ut cuique sua opera vel bona vel mala cuncta in memoriam revocentur, et mentis intuitu mira celeritate cernantur, ut accuset vel excuset ^a conscientia, atque simul et omnes et singuli judicentur. Quæ nimirum vis divina libri nomen accepit. In eadem quippe legitur quodammodo quicquid ea faciente recolitur. ^b Tunc commemoraturus est Dominus electis suis quæ in Evangelio commemoranda prædixit, ita dicens: *Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi: esurivi enim, et dedistis mihi manducare; hospes eram, et collegistis me; ^c infirmus, et visitastis me; in carcere, et venistis ad me (Matth. xxv, 34-36).* Ad sinistram quoque partem astantibus ^e imputaturus est quod ea non fecissent quæ in dexteram partem astantes fecisse commemorat. His duobus Domini nostri sermonibus finitis, uno quo electis quæ bona egerunt numerantur, altero quo reprobis quod ea non fecerint imputatur, *Ibunt impii, ut ipsa Veritas dicit, in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam (Matth. xxv, 46).*

CAPUT XXXVII.

De auditu malo, quem justi non timebunt.

Judicatis ergo impiis, atque in ignem æternum missis, Domino dicente ipsis: *Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus (Ibid., 41);* hoc malo auditu justi penitus non timebunt, qui jam in dextram partem collocati sunt. Auditus enim malus hic intelligitur quibus a Domino perpetuus ignis minatur: a quo nos, Christe, tunc ^d sola pietate eripias, et tibi capiti nostro conregnaturos ascribas

CAPUT XXXVIII.

De præcipitatione diaboli, et perditione impiorum.

Sanctus Joannes apostolus præcipitationem diaboli in ignem æternum evidenter insinuans dicit. Cum præmitteret dicens: *Et judicati sunt singuli secundum facta sua (Apoc. xx, 12),* breviter subiecit quemadmodum fuerunt judicati: *Et mors et infernus, inquit, missi sunt in stagnum ignis (Ibid., 14).* Hic ^e omnibus significans diabolum, ^f qui est auctor mortis infernaliumque poenarum, cum universorum simul dæmonum societate. Hoc est enim quod supra evidentiùs præoccupando jam dixerat: *Et diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis et sulphuris.*

CAPUT XXXIX.

Qualis est liber ille de quo Joannes apostolus dicit quod omnes qui tunc non fuerint inventi scripti in libro vitæ, in stagnum ignis mittantur.

Scriptis sanctus Joannes in revelatione sua (Apoc.

^a Lips., *scientia conscientiam.*

^b Lips. loco hujus *infirmus, et visitastis me,* habet *viduus, et cooperuistis me.*

^c Astantibus reprobis. L.

^d Lips., *solita pietate eripias, et.... congregandos ascribas.*

^e Lips., *omnibus nominibus.*

^f Lips.: *Quoniam mortis est auctor, infernarumque*

xx, 15), inter cætera quæ de resurrectione narravit, quod qui non fuerint inventi in libro vitæ conscripti, mittantur in stagnum ignis. Et hæc quidem dicens, non ait Deum pati oblivionem, et quasi libri hujus revolutione nescita cognoscere; ^g Sed liber iste, ^h juxta quod sanctus Augustinus ait (*De Civit. Dei, lib. xx, cap. 15*), ⁱ prædestinationem significat eorum quibus æterna vita donabitur. Neque enim nescit Deus eos, et in hoc libro legit, ut sciat; sed ipsa ejus præscientia de illis, quæ falli non potest, liber est vitæ, in quo sunt scripti, id est, ante præcogniti. ^j

CAUT XL.

Quod in igne impiorum corpora durent absque sui consumptione.

Sanctus Augustinus multis et variis exemplorum generibus agens (*de Civit. Dei, lib. xxi*), id pro certo asseverasse dignoscitur, quod impiorum corpora absque sui consumptione et sempiterno igne ardeant, et ea ipsa corpora combustio ignium non absumat; quia et sempiterno igne ardebunt, et mori omnino non poterunt. ^k Quid igitur? ^l ait idem doctor (*Ibid., cap. 2*). ^m Ostendam unde convincantur increduli posse humana corpora animata ⁿ non solum nunquam morte dissolvi, sed in æternorum quoque ignium durare tormentis. ^o Item post aliqua dicit (*Cap. 3*): ^p Anima cujus præsentia corpus vivit et regitur, et dolorem pati potest et mori omnino non potest. Ecce inventa res est, quæ cum sensum doloris habeat, immortalis est. Hoc igitur erit tunc in corporibus damnatorum, quod nunc esse scimus in animis omnium. Quod cum ita sit, quid adhuc nobis, ^q ait (*Cap. 4*), rerum poscuntur exempla, quibus doceamur non esse incredibile ut hominum corpora ^r sempiterno igne damnata, et in igne animam non amittant, et sine detrimento ardeant, et sine interitu doleant? ^s

CAPUT XLI.

Quomodo dæmones futurus ille ignis exuret.

^t Cur enim, ^u ait sanctus Augustinus (*De Civit. Dei, lib. xxi, cap. 10*), ^v non dicamus, quamvis miris, tamen veris modis etiam spiritus incorporeos posse poena corporalis ignis affligi, si spiritus hominum, etiam ipsi profecto incorporei, et nunc ^w possunt includi corporalibus membris, et tunc poterant corporum suorum vinculis insolubiliter alligari? ^x Item idem post aliqua dicit: ^y At vero gobæna illa, quæ etiam stagnum ignis et sulphuris dicta est, corporeus ignis erit, et cruciabit corpora damnatorum ^z, aut hominum, aut dæmonum; sed solida hominum, aëria dæmonum: aut tantum hominum corpora cum spiritibus, dæmones autem spiritus sine corporibus hærentes, sumendo poenam, non impertiendo vitam corporum poenarum, universarumque simul dæmonum societatum.

^g Et riventia. L.

^h Pro ait habet Duac. aut.

ⁱ Sempiterno supplicio puniendâ. L.

^j Lips., poterant, quod paulo post non habet.

^k Aut hominum, et dæmonum Lips. Aut et hominum, et dæmonum. Editio Mauriana.

ralibus ignibus. Unus quippe ignis erit, sicut Veritas A dixit (*Matth. xxv, 41*). »

CAPUT XLII.

De diversitate pœnarum pro diversitate meritorum.

Mitissima omnium pœna erit eorum qui præter peccatum quod originale traxerunt, nullum superaddiderunt. Et in cæteris qui addiderunt, tanto quisque ibi tolerabiliorem habebit damnationem, quanto hic minorem habuit iniquitatem. Nam omnino negari non potest etiam ipsum æternum ignem pro diversitate meritorum, quamvis malorum, aliis levio- rem, aliis futurum esse graviorem: sive ipsius vis et ardor pro digna cujusque pœna varietur, sive ipse æqualiter ardeat, etsi non æquali molestia sentiat- ur.

CAPUT XLIII.

Contra illos qui scrupulosissime quærent qualis sit il- le ignis futurus, vel in qua mundi parte haberi pos- sit.

Minorum scientia majorum scientiæ comparata, si temere non dicam, a scientiæ segnities quædam est appellanda. Unde quod majores et studiosi se ignorasse dixerunt, periculosum valde et superfluum est, si quidquam inde a nobis definiri ullo modo præsumatur; cum beatus Augustinus de eo ipso igne sic docens, ita dicere videatur (*De Civit. Dei, lib. xx, cap. 16*). Cum enim de futura damnatione impiorum præmitteret dicens: « Judicatis quippe his qui scripti non sunt in libro vitæ, et in æternum ignem missis, » adjecit: « b Qui ignis cujusmodi vel in qua mundi parte vel rerum futurus sit, neminem scire arbitror, nisi forte cui divinus Spiritus ostendit. »

CAPUT XLIV.

Quod post damnationem impiorum sequatur remuneratio electorum.

Ordo verborum promissionis Dominicæ, quo c Do- minum nostrum et sanctis regnum, et reprobis cre- dimus daturum perenne supplicium, ita se habet, ut præcurrat impiorum damnatio, et post sequatur remuneratio, Christo Domino prædicente: *Ibunt impi- i in supplicium æternum; justi autem in vitam* (*Matth. xxv, 46*). In Apocalypsi quoque servatum hunc ordi- nem legimus, ubi signanter d expressus est. Prius enim de diaboli ac suorum omnium pœna refertur, et dicitur: *Mors et infernus missi sunt in stagnum ignis* (*Apoc. xx, 14*); e post inde de sanctorum beatitudine futura subjungitur: *Et vidi cælum novum, et terram novam* (*Apoc. xxi, 1*). Quibus verbis datur intelligi quod justo Dei judicio prius peccatoribus irrogetur supplicium, et postea sanctis æternorum tribuantur f præmia meritorum.

a Scientiæ deest in L.

b Quia pro qui habet male Duac.

c Dominum Christum. L.

d Expressum. D.

Adjicit insuper Lip.: *Et omnis qui non est inven- tus scriptus in libro vitæ, missus est in stagnum ignis.*

CAPUT XLV.

Quod peracto judicio, transiet forma servi in qua ju- dicitum Christus agitabit, et sic tradet Christus re- gnum Deo et Patri.

Forma servi f in qua Christus ad judicium facien- dum judex venturus est, juxta quod majorem stylo præscribitur, peracto judicio transiet, quam ad hoc præsentaverat ut judicium faceret. Transiet, dictum est, forma illa, non quod prætereat, sed quod de ju- dicio ad regnum transeat. Vel certe nobis Dominus post judicium transit, juxta quod beatus Gregorius dicit (*In Evang. lib. 1, homil. 13, n. 4*), « quia ab huma- nitatis suæ forma in divinitatis suæ contemplationem nos elevat. Et transire ejus est in claritatis spe- culationem nos ducere, cum eum quem in hu- manitate in judicio cernimus, etiam in divinitate post judicium viderimus. » Jam vero post ju- dicitum perget hinc, et ducet secum corpus, cujus caput est, et offeret regnum Deo et Patri (*I Cor. xv, 24*). Quomodo ergo traditurum est regnum Deo et Patri, nisi cum visionem deitatis suæ, in qua unus est cum Patre, dilectoribus suis ostenderit? Et cum nos membra suâ ad cognitionem et visionem, qua cum Patre et Spiritu sancto æqualis creditur, ma- nifeste perduxerit, tunc b plane videbitur forma illa ab electis, quæ videri non potuit ab iniquis.

CAPUT XLVI.

De conflagratione ignis, qua mundus hic dicitur inerire.

Evidenti majorum sententia definitur quod, per- acto judicio, tunc desinet esse hoc cælum, i et hæc terra, quando incipit esse cælum novum et terra nova. Mutatione namque rerum, non omnimodo in- teritu transibit hic mundus. Tunc ergo figura hujus mundi mundanorum ignium conflagratione peribit, sicut factum est mundanarum aquarum inundatione diluvium. Illa itaque conflagratione mundi, ut dixi, elementorum corruptibilium qualitates, quæ corpori- bus nostris corruptibilibus congruebant, ardendo penitus interibunt; atque ipsa substantia eas quali- tates habebit quæ corporibus immortalibus mira- bili i immutatione convenient, ut scilicet mundus in melius innovatus apte accommodetur hominibus etiam carne in melius innovatis.

CAPUT XLVII.

Quod finito judicio incipiat esse cælum novum et terra nova.

Ut ait beatissimus Augustinus (*De Civit. Dei, lib. xx, cap. 16*), peracto finitoque judicio, tunc esse desinet hoc cælum et hæc terra, quando incipiet esse cælum novum et terra nova. Mutatione namque rerum, non omnino interitu transibit hic mundus. Unde Apostolus dicit: *Præterit ergo figura*

f Munera præmiorum. L.

g In qua ad faciendum judicium videndus est Chris- tus. L.

h Plene. L.

i Hac deest in Duac.

j Mutatione. L.

hujus mundi (I Cor. vii, 31); figura ergo **P**raeterit, A dictum est, *Transit*, quasi de iudicio ad regnum redit. »

CAPUT XLVIII.

Quod in caelo novo et terra nova non omnes resurgentes, sed sancti futuri sunt.

Juxta quod **B** in quibusdam codicibus legimus, peccatores et impii, quamvis resurgentes immortales et incorruptibiles sint, tamen in terra nova omnino non erunt, quia ab illa immutatione sanctorum prorsus alieni futuri sunt. Nam cum Apostolus dicat: *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur* (I Cor. xv, 51), resurrectionem omnibus generaliter insinuat esse futuram, immutationem vero gloriae tantum sanctorum annumerat.

CAPUT XLIX.

Contra eos qui dicunt, si post factum iudicium erit conflagratio mundi, ubi tunc esse poterunt sancti, qui non contingantur flamma incendii?

Hanc quaestionem ita beatus Augustinus dissolvit (*De Civit. Dei, lib. xx, cap. 18*): « Quærit, ait, forsitan aliquis, si post factum iudicium mundus iste ardebit, an æquam pro eo cælum novum et terra nova repouatur, eo ipso tempore conflagrationis ejus ubi erunt sancti? cum eos habentes corpora in aliquo corporali loco esse necesse sit. Possumus respondere, futuros eos esse in superioribus ^c, quo ita non ascendit flamma incendii, quemadmodum nec unda diluvii. Talia quippe illis erunt corpora, ut illic sint ubi esse voluerint. Sed nec ignem conflagrationis illius pertimescent, immortales atque incorruptibiles facti, sicut virorum trium corruptibilia corpora atque mortalia in camino ardenti illæsa vivere potuerunt (*Dan. iii, 94*). »

CAPUT L.

De remuneratione sanctorum, et regno, cum Christus præcinget se, et transiens ministrabit suis.

Remuneratio sanctorum visio Dei est, quæ nobis ineffabile gaudium exhibebit. De hac ergo remuneratione, ut arbitror, propheta dicebat, quod *nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus his qui diligunt eum* (*Isai. lxiv, 4; I Cor. ii, 9*). Ipsa quoque Veritas remunerationis loco hujus visionis suæ manifestationem ponens, eamque dilectoribus suis promittens, dicit: *Qui diligit me, mandata mea servabit; et qui diligit me, diligetur a Patre meo; et ego diligam eum et manifestabo ei me ipsum* (*Joan. xiv, 21*). Etenim, secundum verba ipsius ^d sanctæ Veritatis, tunc præcinget se, et faciet ^e nos discumbere, et transiens ministrabit nobis (*Luc. xii, 37*). « Præcingit ergo se, ut ait beatus Gregorius (*In Evang. lib. i, homil. 13, n. 4*), id est, ad retributionem præparat. Faciet nos discumbere, id est, in æterna quiete foveri: discumbere quippe nostrum in regno quiescere est. Transiens autem nobis Dominus tunc ministrat, quia lucis suæ illustratione nos satiat. Quod enim

^a Præterit. L.

^b In quorundam codicibus. L.

^c Partibus. L.

CAPUT LI.

Quod mali tunc nesciant quid agatur in gaudio beatorum, boni tamen sciant quid agatur in suppliciis miserorum.

Qui erunt in pœnis, quid agatur intus in gaudio Domini nescient; qui vero erunt in illo gaudio, quid agatur foris in illis tenebris exterioribus scient. Ideo dictum est per prophetam de sanctis: *Egredientur et videbunt membra hominum, qui prævaricati sunt in me* (*Isai. ult., 24*). Sed quod dixit, *egredientur*, quasi per scientiam egressuri sunt; quia scilicet etiam eos qui foris ab eis erunt utique non latebunt. Si enim propheta hæc nondum facta nosse potuerunt, per hoc quod erat Deus quantulumcunque in eorum mortalium mentibus, quomodo immortales sancti jam facta tunc nescient, cum Deus erit omnia in omnibus (*I Cor. xv, 28*)?

CAPUT LII.

Quod in isto corpore in quo modo sumus in cælis tunc et portari et habitare possimus.

Contra Platonicos, qui dicunt humanum corpus cælos non posse ascendere, sanctus Augustinus liberaliter disputans (*De Civit. Dei, lib. xii, cap. 11*), hoc definit, hoc etiam miris rationum exemplis convincit, quod corpora nostra, immortalia post resurrectionem effecta, cælorum habitaculo teneantur. Nam utique post resurrectionem sanctis in carne promissa est cælorum ascensio; dicente ad Patrem Christo: *Volo ut ubi sum ego, et ipsi sint mecum* (*Joan. xix, 24*). Si enim membra ^f capitis sumus, et unus in se et in nobis est Christus, utique ubi ipse ascendit, et nos ascensuri sumus.

CAPUT LIII.

Utrum subtiliores tunc motus corporis habeamus, an tales erunt sicut modo haberi videntur.

De motibus corporis sanctus Augustinus definitam ponere sententiam expavescens, sic ait (*Ibid., cap. 30*): « Qui motus illic talium corporum futuri sint definire non audeo, quod nec excogitare valeo. Tamen et motus, et status, sicut et ipsa species decens erit, quicumque erit, ubi quod non decebit non erit. Certo ubi voluerit spiritus, ibi protinus erit corpus; nec volet aliquid spiritus quod nec ipsum possit decere, nec corpus. »

CAPUT LIV.

Utrum per corporeos oculos istos, quibus nunc cernimus solem et lunam, videatur tunc Deus.

De oculis istis corporeis sanctus Augustinus perspicaciter disputans (*Ibid., cap. 29*), utrum per ipsos Deum in futura vita videre possimus, sic ait: « Cum ex me quaeritis, inquit, quid acturi sunt oculi isti in illo corpore spiritali, non dico quod jam video, sed dico quod credo secundum illud quod in psalmo lego: *Credidi, propter quod locutus sum* (*Psal. cxv, 1*). Dico itaque, visuri sunt Deum in isto corpore.

^d Sanctæ Trinitatis. Duac.

^e Pro nos, habet Duac. illos.

^f Corporis. L.

Sed utrum per ipsum, sicut per corpus nunc vide- A
mus solem, lunam, stellas, mare et terram, et quæ
in ea sunt, non parva quæstio est. Durum est enim
credere quod sancti talia tunc corpora habebunt, ut
non possint oculos claudere et aperire cum volent;
darius autem, quod ibi Deum quisquis oculos clau-
serit, non videbit. Absit ergo ut dicamus sanctos
in illa vita Deum oculis clausis non visuros, quem
spiritu semper videbunt. Sed utrum videbunt Deum
per istos oculos corporis cum eos apertos habuerint,
inde quæstio est. Si enim tantum poterunt in cor-
pore spiritali eo modo utique ipsi etiam oculi spiri-
tales, quantum possunt isti, quales nunc habemus,
proculdubio Deus videri per eos non poterit. Longe
itaque alterius erunt ^a potentia, si per eos videbitur
incorporea illa natura, quæ non continetur loco, sed B
est ^b ubique tota. Quamobrem, juxta quod idem
doctor affirmat, « Fieri potest, valdeque credibile
est, sic nos esse visuros mandana tunc corpora cæli
novi et terræ novæ, ut Deum utique præsentem, et
universa etiam corporalia gubernantem, per corpora
quæ gestabimus, et quæ conspiciamus, quoquoque-
ram oculos duxerimus, clarissima perspicuitate vi-
deamus. Non sicut nunc invisibilia Dei per ea quæ
facta sunt intellecta conspiciuntur (Rom. I, 20), in
ænigmate per speculum ex parte (I Cor. XIII, 12),
ubi plus in nobis valet fides qua credimus, quam re-
rum corporalium species, quas per oculos cernimus
corporales. Sed sicut nunc homines inter quos vi-
ventes, motusque vitales exerentes vivimus, mox ut
aspicimus, non credimus vivere, sed videmus, cum C
eorum vitam sine corporibus videre nequeamus, quam
tamen in eis per corpora remota omni ambiguitate
conspicimus; ita ^c quacunque spiritalia illa lumina
corporum nostrorum circumferemus, incorporeum
Deum omnia regentem etiam per corpora contuebi-
mur. Aut ergo sic per illos oculos videbitur Deus, ut
aliquid habeant in tanta excellentia mentis simile,
quo et incorporea natura cernatur, quod ullis exem-
plis sive testimoniis divinarum Scripturarum vel
difficile est, vel impossibile ostendere; aut quod ad
intelligendum facilius ^d est, ita Deus totus erit nobis
æque conspicuus, ut videatur spiritu a singulis nobis
^e in singulis nobis, videatur ab altero in altero, vi-
deatur in seipso, videatur in cælo novo et in terra
nova, atque in omni quæ tunc fuerit, videatur crea-
tura, et per corpora in omni corpore, quocunque
fuerint spiritalis corporis oculi acie perveniente dire-
cti. Patebunt etiam cogitationes nostræ invicem no-
bis. Tunc enim implebitur quod Apostolus cum dixit:
« Nolite ante tempus judicare, mox addidit: donec
veniat Dominus, et ^f illuminet abscondita tenebrarum,
et manifestabit cogitationes cordis, et tunc laus erit
unicuique a Deo (I Cor. II, 5). »

^a Valentia, habet Lips. pro potentia.

^b Utique. Duac.

^c Quicunque. Duac.

^d Est deest in Duac.

^e In singulis nobis. Desunt hæc verba in Lips., sed
habet etiam edit. Maur. S. August.

^f Illuminabit. L.

CAPUT LV.

Quod ea visione tunc Deum videbimus, qua nunc eum
angeli vident.

Christum dixisse in Evangelio legimus: *Videte ne
contemnatis unum de pusillis istis; dico enim vobis,
quia ^g angeli eorum semper vident faciem Patris mei
qui in cælis est (Matth. XVIII, 10)*. Sicut ergo illi vi-
dent, ita et nos visuri sumus, sed necdum videmus.
Propter quod ait Apostolus: *Videmus nunc per spe-
culum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem (I Cor.
XIII, 12)*. Præmium itaque nobis fidei visio ista ser-
vatur, de qua et Joannes apostolus loquitur: *Cum
apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus
eum sicuti est (I Joan. III, 2)*. Facies autem Dei man-
ifestatio ejus intelligenda est: non aliquid tale
membrum quale nos habemus in corpore, quod uti-
que isto nomine nuncupamus. Similes ergo tunc
angelis erimus, quia sicut illi nunc vident, ita nos
Deum post resurrectionem videbimus. \

CAPUT LVI.

Quod arbitrii libertate multo plus firmiori quam in
hac vita omnes sancti usuri sunt, in qua tamen pec-
care non poterunt.

Liberi arbitrii, facultatem majorem nobis in illa
vita inesse quam hic, universitas doctorum patenter
insinuat. Nam si in hac vita, ut quidam ait, plerique
libera voluntate vivunt, ubi etsi peccata cavere pos-
sunt, tamen sine peccato esse non possunt; quomodo
non ibi liberiori animo erunt, ubi sic adhæsurus sunt
Deo suo, ut nulli possint obnoxiiari peccato? Tanto
enim quis liberior sit, quanto absolutior a peccatis.
Ac sic in illa vita beata eo liberiores erunt, qui
peccare non poterunt. Nam juxta quod mihi videtur,
si æqualitas nobis promittitur angelorum, quomodo
nobis tunc non erit liberum arbitrium, quo illi ad
laudandum Deum sine intermissione utuntur? Quod
tamen utrum in reprobis habeatur, est fortasse am-
biguum; quia juxta cujusdam de hac quæstione hæ-
sitantis sententiam, in illis qui alieni erunt a vita
sanctorum, nescio an esse possit liberum ^h utcunque
arbitrium, quibus ⁱ in ultimum missis combusti-
onem flammarum, nec animus nec corpus erit ulli
modo liberum.

CAPUT LVII.

Quod ibi oblivionem pariter et recordationem habe-
bimus.

Quantum attinet ad scientiam ^j rationalem, me-
mor quisque præteritorum suorum malorum erit;
quantum autem ad experientis sensum prorsus im-
memor erit. Nam et peritissimus medicus, sicut arte
sciuntur, omnes fere morbos novit; sicut autem cor-
pore sentiuntur, plurimos nescit, quos ipse non passus
est. Ut ergo scientiæ malorum duæ sunt, una qua
^k potentiam mentis non latent, altera qua experientis

^g Angeli eorum in cælis. L.

^h Utrumque arbitrium. L.

ⁱ In æternam ultimum. L.

^j Rationabilem. L.

^k Duac., potentia mentis non latet, altera, quæ ex-
perientis sensibus inhaeret.

sensibus inhærent (aliter quippe sciuntur vitia omnia per sapientiæ doctrinam, aliter per insipientis pessimam vitam) : ita et obliviones duæ sunt. Aliter namque ea obliviscitur eruditus et doctus, aliter expertus et passus ^a : ille si peritiam negligat, iste si miseria careat. Secundum hanc oblivionem quæ posteriori loco posita est, memores non erunt sancti præteritorum malorum : carebunt enim ompibus ^b malis, ita ut penitus deleantur de sensibus eorum. Ea tamen potentia scientiæ, quæ magna in eis erit, non solum sua præterita, sed etiam damnatorum sempiterna miseria non latebit. Alioquin si se fuisse miseros nescituri sunt, quomodo, sicut ait Psalmus, *Misericordias Domini in æternum c can'abo ?* (Psal. lxxxviii, 1) [D. Aug., de Civit. Dei, lib. xxii, cap. 30, n. 4].

CAPUT LVIII.

De diversitate meritorum et præmiorum, in quatenus nullus sit alti invisurus.

Gradus honorum atque gloriarum qui in illa vita futuri sunt, ut ait sanctus Augustinus (*Ibid.*, n. 2), quis est idoneus cogitare, quanto magis dicere? Quod tamen futuri sint non est ambigendum. Atque id etiam magna illa civitas bonum in se habebit, quod nulli superiori nullus inferior invidet, sicut nunc non invidet archangelis cæteri : ^d tanquam nolit esse unusquisque quod non accepit, quamvis pacatissimo concordiæ vinculo ei qui accepit obstrictus, quemadmodum nec in corpore vult oculus esse qui est digitus, cum membrum utrumque contineat totius carnis pacata compago. Sic itaque habebit bonum alius alio minus, ut hoc quoque donum habeat, ne velit amplius.

CAPUT LIX.

Quod infatigabiliter Deum laudabunt sancti.

In laudando Deum non erit tunc sanctis laboriosa ^e contradictione ipsa laudatio : quia juxta quod propheta de illis dicit, non laborabunt neque fatigabuntur (*Isai.* xi, 31). Æternitatis enim beatitudine perfruuntur : ut hoc illis sit in remuneratione beatitudinis, quod indefesso usi fuerint júbilo laudis. Psalmus enim dicit : *Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te* (Psal. lxxxiii, 5). Præmium ergo virtutis erit ipse qui virtutem dedit.

^a Aliter Duac., *Ille si per imperitiam negligat ; ille si miseria careat.*

^b Deest malis in L.

^c Can'abunt. L.

^d Emendavimus hunc locum ad edit. Maurinam S. August., supplendo illa verba *quod non accepit, reliquis immutatis, licet in ea melius legitur : tamque nollet. . . . quam nec in corpore, etc.* Aliter, sed corrupte, in Lip. : *Atque in id beata illa civitas magnum in se bonum videbit, quod nulli superiori ullus inferior invidet, sicut nunc non invidet archangelis*

CAPUT LX.

Quod sine fine Dominum videbimus, et quod ipse sit finis desideriorum nostrorum.

Si, juxta quod ait Apostolus, *Cum Domino semper erimus* (1 Thess. iv, 16), certum est quod cum sine intermissione videbimus. Finis igitur desideriorum nostrorum Christus tunc erit, qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur. Hoc munus, et hic affectus, hic actus profecto erit omnibus, sicut ipsa vita æterna, communis (S. Aug., de Civ. Dei, lib. xxii, cap. 30, n. 1).

CAPUT LXI.

Quod ipse Dominus tunc nobis erit in præmium, et quod tunc honesta nostra desideria mirifice impleantur.

Seipsum nobis in præmio daturum, quo nihil est aliud melius, repromisit ille qui nos creavit. Quid enim est aliud quod per prophetam Dominus dixit : *Ero illorum Deus, et ipsi erunt mihi plebs* (Levit. xl, 31), nisi : Ego ero unde satientur, Ego ero quæcunque ab hominibus honeste desiderantur, et vita, et salus, et copia, et pax, et omnia bona? Sic enim et illud recte intelligitur, quod ait Apostolus : *Ut sit Deus omnia in omnibus* (1 Cor. xv, 28) [D. Aug., *Ibid.*].

CAPUT LXII.

De fine sine fine in quo infinite Dominum laudabimus.

Finis noster Christus perficiens nos, ipse erit reflectio et laudatio nostra, quem in sæcula sæculorum laudabimus, et sine fine laudantes amabimus. Ibi erit, ut ait doctor sanctissimus Augustinus (de Civ. Dei, lib. xxii, cap. 30), vere maximum sabbatum non habens vesperam. Quod commendavit Dominus in primis operibus mundi, ubi legitur : *Et requievit Deus die septimo ab omnibus operibus suis* (Gen. ii, 2), et sanctificavit eum, quia in eo requievit ab omnibus operibus suis. Dies enim septimus etiam nos ipsi erimus, quando ejus fuerimus benedictione pleni atque perfecti. Ibi implebitur : *Vacate et videte quoniam ego sum Dominus* (Psal. xlv, 11). Tunc vere erit sabbatum nostrum, cujus finis non erit vespera, sed Dominicus dies, ^h vel octavus, qui Christi resurrectione paratus est. Ibi vacabimus et videbimus, videbimus et amabimus, amabimus et laudabimus. Ecce quod erit in fine sine fine. ⁱ Numquid alius est noster finis, nisi pervenire ad regnum, ^d cujus nullus est finis?

angeli cæteri, tanquam velit esse unusquisque quod non accepit, quamvis pacatissimo concordia vinculo ei qui accepit obstrictus.

^e Contradictione deest in Lip.

^f Lip., *Et virtus, et copia, et gloria, et honor, et pax, et omnia bona?*

^g Operibus, quæ fecit ; et benedixit Deus diem septimum, et sanctificavit, etc. L.

^h Vel octavus æternus. L. *Velut octavus æternus, qui . . . sacratus est.* Edit. Maur. S. Aug.

ⁱ Lip. *Nam quis alius noster est finis, nisi?*